

INDEX 339202

NOTATKI

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

PŁOCKIE

Płock

1/270

2022

ISSN 0029-389X

INFORMACJA DLA AUTORÓW

- Materiały do „Notatek Płockich” prosimy przysyłać pocztą mailową na adres: notatkiplockie@wp.pl lub na płycie CD na adres Towarzystwa Naukowego Płockiego (pl. Narutowicza 8, 09-402 Płock).
- Czcionka – Times New Roman, wielkość – 12, interlinie – 1,15. Maksymalna objętość tekstu około 20 stron z przypisami i zdjęciami, jedna szpalta. Marginesy – 2,5 cm. W przypadku tekstów dłuższych niż 20 stron – po konsultacji z Autorem – artykuł może być opublikowany w kilku częściach.
- Zdjęcia z podpisami oraz podaniem autora i źródła pochodzenia wstawione do tekstu w odpowiednie miejsca. Nie jest wymagane oddzielne przysyłanie zdjęć.
- Artykuł powinien być zaopatrzony w krótki abstrakt w języku polskim (do 10 wersów) oraz słowa kluczowe (do 5). Na końcu artykułu należy dołączyć bibliografię oraz jego tytuł, „Summary” i słowa kluczowe w języku angielskim (do 10 wersów).
- Bibliografię prosimy zrobić z podziałem na źródła archiwalne, źródła drukowane, prasę, pamiętniki i wspomnienia, opracowania, artykuły, netografię, ewentualnie inne rodzaje, np. akty prawne.
- W przypadku recenzji należy dołączyć imię i nazwisko autora i tytuł recenzowanej publikacji, wydawcę, miejsce i datę wydania, liczbę stron. Poza tym osobno to samo z tytułem w języku angielskim oraz skan/zdjęcie okładki recenzowanej książki.
- Opuśzczenia w cytowanym tekście sygnalizujemy trzema kropkami w nawiasie kwadratowym: [...].
- Przypisy w języku łacińskim: ibidem, idem, eadem, op. cit., w języku polskim: zob., por. Czcionka – Times New Roman, wielkość – 10, interlinie – 1,0.
- W przypisach odwołujących się do źródeł archiwalnych podajemy nazwę archiwum, nazwę zespołu archiwalnego, sygnaturę teczki, nazwę dokumentu, numer karty. W przypadku ponownego powoływania się na to samo archiwum, stosujemy skrót jego nazwy. Podobnie można stosować skrót nazwy zespołu, np.: Archiwum Państwowe w Płocku (dalej: APP), Akta miasta Płocka (dalej: AmP), sygn. 22 083, protokół LVIII posiedzenia Rady Miejskiej z 7 kwietnia 1921 r., k. 28.
- W przypisach odwołujących się do artykułów z gazet podajemy inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pisany kursywą, tytuł gazety lub czasopisma w cudzysłowie, rok, numer z datą dzienną i miesięczną, strony, np. S. Kostanecki, *Marszałek w Płocku. Szkic literacki*, „Głos Mazowiecki” 1938, nr 124 z 1 czerwca, s. 2; A. Ciechomska, *Wspomnienia Bolesława Jędrzejewskiego dotyczące obrony Płocka 18–19 sierpnia 1920 r.*, „Notatki Płockie” 2020, nr 3, s. 34–44.
- Podobnie podajemy opis bibliograficzny książek: inicjał imienia i nazwisko autora, tytuł pisany kursywą, miejsce i rok wydania, np. T. Chrostowski, *4 pułk strzelców konnych Ziemi Łęczyckiej*, Płock 1992. W przypadku prac zbiorowych: *Dzieje Płocka*, t. 2, *Dzieje miasta w latach 1793–1945*, red. M. Krajewski, Płock 2006
- Przed przysłaniem ostatecznej wersji tekstu bardzo prosimy o jego sprawdzenie, ze zwróceniem uwagi na literówki, interpunkcję i poprawność przypisów.
- Prosimy również o krótką informację Autora o sobie do notki o Autorach: tytuł lub stopień naukowy, miejsce pracy, pełnione funkcje oraz adres (w celu przesłania egzemplarza autorskiego), numer telefonu i adres mailowy do wiadomości redakcji.
- Przesłanie artykułu do Redakcji „Notatek Płockich” oznacza zgodę Autora na jego publikację.
- Warunkiem zakwalifikowania artykułu do druku jest pozytywna recenzja wydawnicza.

Redakcja „Notatek Płockich”

Na okładce: pomnik Miry Zimińskiej-Sygietyńskiej w Płocku
Rys. Anna Michalak

Skład i druk:
Wydawnictwo i Poligrafia „IWANOWSKI”
ul. Dziewiarska 7, 09-407 Płock
e-mail: wydawnictwo@iwanowski.com.pl

PŁOCK NOTICES

QUARTERLY OF THE SCIENTIFIC
SOCIETY OF PŁOCK
(published since July 1956)

1/270
JANUARY – MARCH
2022

EDITORIAL BOARD

DR GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
(EDITOR-IN-CHIEF)

MGR AGNIESZKA CIECHOMSKA
(EDITORIAL SECRETARY)

MGR MAŁGORZATA DUCH
(LANGUAGE EDITOR)

DR AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(STATISTICAL EDITOR)

DR ANDRZEJ DWOJNYCH

DR TOMASZ PIEKARSKI

DR WALDEMAR PODEL

PROF. UCZ. DR HAB. INŻ. RENATA WALCZAK

SCIENTIFIC COUNCIL

PROF. UCZ. DR HAB. SC. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(CHAIRMAN)

REV. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Slovakia)

PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Lithuania)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI

REV. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI

DR HAB. HENRYKA ILGIEWICZ (Lithuania)

PROF. DR HAB. SC. JANUSZ ZIELIŃSKI

PROF. DR HAB. SC. DANIELA ŻUK

EDITORIAL ADDRESS:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 366 99 53, (0-24) 262 26 04

e-mail: notatkiplockie@wp.pl
www.tnp.org.pl

NOTATKI PŁOCKIE

KWARTALNIK TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO PŁOCKIEGO
(ukazuje się od lipca 1956 r.)

1/270
STYCZEŃ – MARZEC
2022

KOLEGIUM REDAKCYJNE

DR GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
(REDAKTOR NACZELNY)

MGR AGNIESZKA CIECHOMSKA
(SEKRETARZ REDAKCJI)

MGR MAŁGORZATA DUCH
(REDAKTOR JĘZYKOWY)

DR AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(REDAKTOR STATYSTYCZNY)

DR ANDRZEJ DWOJNYCH

DR TOMASZ PIEKARSKI

DR WALDEMAR PODEL

PROF. UCZ. DR HAB. INŻ. RENATA WALCZAK

RADA NAUKOWA

PROF. UCZ. DR HAB. INŻ. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(PRZEWODNICZĄCY)

KS. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Słowacja)

PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Litwa)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI

KS. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI

DR HAB. HENRYKA ILGIEWICZ (Litwa)

PROF. DR HAB. INŻ. JANUSZ ZIELIŃSKI

PROF. DR HAB. INŻ. DANIELA ŻUK

ADRES REDAKCJI:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 366 99 53, (0-24) 262 26 04

e-mail: notatkiplockie@wp.pl
www.tnp.org.pl

LIST OF CONTENTS

BARTOSZ WIŚNIEWSKI THE UNKNOWN LETTER OF ALEKSEY TOLSTOY TO GUSTAW ZIELIŃSKI	3
PRZEMYSŁAW ZIELIŃSKI FRANCISZEK GUMOWSKI, MD FROM SIERPC. THE BIOGRAPHICAL ADDENDUM	7
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI FUNCTIONING OF SCOUT CENTER IN ŁĄCK NEAR PŁOCK IN 1920	17
BARBARA FELIC FINANCIAL INDEPENDENCE OF CITIES WITH COUNTY RIGHTS DURING A PANDEMIC PERIOD ON THE EXAMPLE OF CITIES MAZOWIECKIE VOIVODESHIP	33
WŁODZIMIERZ SERAFIMOWICZ THE SUGGESTION FOR CHANGES OF PŁOCK'S ESTATES' BORDERS AND INDUSTRIAL AREAS	40
REVIEW MARIUSZ CELMER <i>STATE AUTHORITIES TOWARDS THE ROMAN CATHOLIC CHURCH OF THE PŁOCK DIOCESE IN THE YEARS 1945–1970</i> (Rev. Grzegorz Gołębiewski)	46
FROM THE MOURNING CARD HENRYK WÓJCIK (1935–2021) (Stanisław Pawlak)	50
BIBLIOGRAPHY OF MAZOVIAN PŁOCK FOR THE PERIOD 1 I – 31 III 2021	52
LIST OF REVIEWERS	71
OUR AUTHORS	72

SPIS TREŚCI

BARTOSZ WIŚNIEWSKI NIEZNANY LIST ALEKSIEJA TOŁSTOJA DO GUSTAWA ZIELIŃSKIEGO	3
PRZEMYSŁAW ZIELIŃSKI DOKTOR FRANCISZEK GUMOWSKI Z SIERPCA. ANEKS BIOGRAFICZNY	7
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI FUNKCJONOWANIE HARCERSKIEGO OŚRODKA W ŁĄCKU K/PŁOCKA W 1920 R.	17
BARBARA FELIC SAMODZIELNOŚĆ FINANSOWA MIAST NA PRAWACH POWIATU W OKRESIE PANDEMII NA PRZYKŁADZIE MIAST WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO	33
WŁODZIMIERZ SERAFIMOWICZ PROPOZYCJA ZMIAN GRANIC OSIEDLI ORAZ OBSZARÓW PRZEMYSŁOWYCH W PŁOCKU	40
RECENZJA MARIUSZ CELMER <i>WŁADZE PAŃSTWOWE WOBEC KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO DIECEZJI PŁOCKIEJ W LATACH 1945–1970</i> (Rec. Grzegorz Gołębiewski)	46
Z ŻAŁOBNEJ KARTY HENRYK WÓJCIK (1935–2021) (Stanisław Pawlak)	50
BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO ZA OKRES 1 I – 31 III 2021 R.	52
LISTA RECENZENTÓW	71
NASI AUTORZY	72

Wersja cyfrowa „Notatek Płockich” dostępna jest w internetowych bazach:
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH),
Biblioteka Nauki, BazHum oraz na stronie Towarzystwa Naukowego Płockiego

NIEZNANY LIST ALEKSIEJA TOŁSTOJA DO GUSTAWA ZIELIŃSKIEGO

Abstrakt

Artykuł zawiera francuskojęzyczny oryginał i polskie tłumaczenie listu Aleksieja Tołstoja (1817–1875) do Gustawa Zielińskiego (1809–1881). Rękopis przechowywany w Archiwum TNP nie był dotychczas publikowany. Jest świadectwem spotkania pisarzy w podróży, przychyłnej opinii A. Tołstoja o poezjach właściciela Skępego i ich pokrewieństwie ideowym. Obaj obserwowali z niepokojem zyskujące popularność w drugiej połowie XIX w. prądy materialistyczne i nihilistyczne. W przetrwanie bliskich pisarzom „pięknych idei” (chrześcijańskiej etyki i romantycznego idealizmu) mocno wierzył właściciel Krasnego Rogu, podtrzymując na duchu niedawnego towarzysza podróży.

Słowa kluczowe: Aleksiej Tołstoj, Gustaw Zieliński, list, rękopis, idealizm

W Archiwum Towarzystwa Naukowego Płockiego, wśród spuścizny po Gustawie Zielińskim odnajdujemy zagadkową kartę rękopisu¹. Jest to list skierowany do poety, napisany po francusku:

Monsieur!

Vous êtes bien aimable d'avoir voulu donner un souvenir à votre compagne de voyage – qui malgré votre trop grande modestie tient cependant à vous exprimer sa gratitude pour vos soins aimables et désirerait parvenir à vous persuader du plaisir réel qu'il a eu de faire votre connaissance! Vos poésies sont charmantes! Comment pourrais – je les analyser autrement qu'en vous disant, que par un heureux hasard pour moi, Vos vers m'ont été traduits par un de vos compatriotes – poète, et surtout enthousiaste de tout ce qui porte le nom Polonais: c'est vous dire assez Monsieur, qu'aucune de vos belles idées n'a été perdue pour moi.

Merci donc de votre souvenir, je le concevrai soigneusement – et si jamais vous m'en accordez un autre croyez qu'il sera toujours le bien venu auprès du celui qui se dit

Votre haute dévoué A. Tolstoy

Le 6 Decembre Witebsk.

Tłumaczenie na język polski:

Panie!

Jest Pan bardzo uprzejmy, zechciawszy ofiarować upominek swemu towarzyszowi podróży,

który pomimo Pańskiej zbyt wielkiej skromności, zamierza jednak wyrazić swoją wdzięczność za miłą opiekę i pragnąłby Pana przekonać, że prawdziwą przyjemnością było nawiązanie znajomości! Pana poezje są urocze! Jeśli mógłbym je analizować inaczej, niż Pan o nich mówił, skoro przez szczęśliwy dla mnie traf Pańskie wiersze zostały mi przetłumaczone przez jednego z pańskich rodaków – poetę, i przede wszystkim entuzjastę wszystkiego, co nosi polskie miano: dość Panu powiedzieć, że żadna z pańskich pięknych idei nie jest dla mnie stracona.

Dziękuję więc za pański upominek, przechowam go troskliwie – i jeśli nigdy nie zgodzi się Pan w tym ze mną, inaczej myśląc, to zawsze będzie mile przyjęty przez tego, kto uważa się

Za wielce Wam oddanego A. Tołstoj

6 Grudnia Witebsk.

Porównanie tego autografu z reprodukcjami materiałów rękopiśmiennych pióra Aleksieja Tołstoja (1817–1875) sugeruje autorstwo rosyjskiego pisarza².

Po lekturze nasuwa się kilka pytań: jakie były okoliczności spotkania i wspólnej podróży? Na czym polegała pomoc G. Zielińskiego? Jaki tytuł nosiła ofiarowana książka? Jakimi utworami polskiego poety

² Rosyjskojęzyczny (ilustracja 1) i francuskojęzyczny (ilustracja 2) podpis A. Tołstoja łączy to samo pochylenie pisma w prawą stronę, podobieństwo liter (np. zamaszty daszek nad „G” pisanym cyrylicą i „T” pisanym alfabetem łacińskim). Drobne różnice (np. w pisowni „A”) występują też między rosyjskojęzycznymi autografami pisarza, których autorstwo nie budzi wątpliwości (por. ilustracje w: W. Nowikow, *Aleksiej Konstantinowicz Tołstoj*, Moskwa 2011, s. 59, http://loveread.ec/read_book.php?id=69374&p=59, [dostęp 08.11.2021 r.].

¹ Archiwum Towarzystwa Naukowego Płockiego, sygn. 797, list A. Tołstoja do G. Zielińskiego, Witebsk, 6 grudnia, rkps, k. 74.

Po lewej: podpis z listu do G. Zielińskiego (skan autora artykułu)
Po prawej: podpis A. Tołstoja

zachwycał się A. Tołstoj? Z czyjego tłumaczenia korzystał? O jakich *pięknych ideach* rozmawiano?

Niestety, pomimo znajomości wszelkich dostępnych źródeł i opracowań dotyczących poety ze Skępego i obszernych monografii biograficznych o pisarzu z Krasnego Rogu napotykały poważne trudności z udzieleniem precyzyjnych odpowiedzi³. W dodatku wiele materiałów archiwalnych (w tym książki z rodzinnej biblioteki) przepadło w dziejowych zawieruchach, zwłaszcza podczas drugiej wojny światowej i niemieckiej okupacji zachodniej części Rosji.

Informacja o napisaniu listu 6 grudnia w Witebsku okazała się niewystarczająca. Brak jakichkolwiek innych adnotacji, poza przytoczonym tekstem. Koperta nie zachowała się. Autor „Kirgiza” od drugiej połowy lat czterdziestych do końca lat siedemdziesiątych XIX w. bardzo często podróżował. Podobnie hrabia Tołstoj, zwyczajem swojej sfery i zgodnie z artystycznymi upodobaniami, często wojażował, a nawet pomieszkiwał w Europie Zachodniej, zwłaszcza po roku 1861, gdy zakończył służbę na carskim dworze. Obaj twórcy uwielbiali Italię.

Może spotkali się, wracając na święta Bożego Narodzenia w rodzinne strony? Jechali jakiś czas razem (pociągami?) i rozstali się we Włocławku lub Warszawie?⁴ Znad Wisły G. Zieliński udał się w Lipnowskie, a Tołstoj wyruszył w głąb Rosji, zatrzymując się na noc w Witebsku, skąd przesłał podziękowanie⁵. A może Witebsk był dla Tołstoja przystankiem w drodze do Petersburga, gdzie spędził zimę 1866/1867?⁶

Prawdopodobnie podarunkiem była książka autorstwa G. Zielińskiego. Wiersze przetłumaczył Tołstojowi

³ Zob. zwłaszcza obszerne opracowania biograficzne: P. Chmielowski, *Życiorys na podstawie listów poety skreślony i ocena jego działalności*, [w:] *Poezje Gustawa Zielińskiego*, wydanie zupełne, Toruń 1901; A.K. (Aleksandr Kondratiew), *Graf A. K. Tołstoj. Materiały dla historii życia i twórczości*, S. Petersburg 1912; D. Żukow, *Aleksiej Konstantinowicz Tołstoj*, Moskwa 1982; *Gustaw Zieliński – życie i dzieło*, pod red. M. Krajewskiego, Rypin 1988; A.M. Stogowska, *Wpisany w epokę. Gustaw Zieliński 1809–1881*, Płock 1996; B. Wiśniewski, *Gustaw Zieliński – (nie)zapomniany romantyk z Kujaw i ziemi dobrzyńskiej*, Inowrocław 2020.

⁴ Od roku 1848 możliwa była bezpośrednia podróż pociągami z Wiednia do Warszawy, a od roku 1862 z Berlina, z przesiadką w Bydgoszczy, zob.: A. Dylewski, *Historia kolei w Polsce*, Warszawa 2012, s. 9-34.

⁵ Jeśli szósty grudnia to data według kalendarza juliańskiego, to katolik G. Zieliński nie mógł zwlekać z powrotem, jeśli chciał spędzić Boże Narodzenie w gronie rodzinnym.

⁶ W. Nowikow, op. cit., s. 43, [dostęp 08.11.2021 r.].

List A. Tołstoja do G. Zielińskiego, źródło: Archiwum TNP

polski patriota, niewymieniony z imienia i nazwiska. Czyżby w drodze z Warszawy do Witebska? W każdym razie rosyjski pisarz poznał jakieś poezje swojego niedawnego towarzysza podróży. Mógł to być „Kirgiz”, najpopularniejszy utwór Zielińskiego, mający, poza pierwodrukiem w 1842 r., jeszcze osiem osobnych wydań za życia autora, nie licząc tłumaczeń na rosyjski, niemiecki czy francuski. Mogły to być opublikowane w 1846 r. „Poezje” lub o dziesięć lat później – poemat „Stepy”.

W powyższych utworach przejawia się silnie, chociaż zakamufLOWANA ze względów cenzuralnych (np. w orientalnym kostiumie), apoteoza wolności. A. Tołstoj w powstałej na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XIX w. trylogii dramatycznej („Śmierć Iwana Groźnego”, „Car Fiodor”, „Car Borys”) ukazał zagrożenia, jakie niesie władza despotyczna dla państwa i jednostki⁷. Wyrażana publicznie sympatia dla Polski i dezaprobatą dla brutalnej rusyfikacji doprowadziła go do ostrego konfliktu z osławionym Michailem Murawjowem⁸, ale czy niepodległość

⁷ B. Mucha, *Historia literatury rosyjskiej*, wyd. 2 rozszerz., Wrocław 2002, s. 315.

⁸ *Historia literatury rosyjskiej* pod red. M. Jakóbca, wyd. 2 zm., Warszawa 1976, s. 116.

Polski nazwałby *piękną ideą*? A dla G. Zielińskiego nie była ona nigdy sprawą bezpowrotnie straconą, chociaż więzienie i syberyjskie zesłanie (1835–1842) skutecznie go wyleczyło z mrzonek o szybkim wyzwoleniu dzięki kolejnemu powstaniu.

Czymże więc były owe *piękne idee*? A. Tołstoj, łączący głęboką religijność z romantycznym personalizmem, idealizujący w swoich balladach nieskażoną carskim despotyzmem Ruś Kijowską⁹, dostrzegał niebezpieczeństwa, które niesie ze sobą gwałtowny postęp techniczny: erozję tradycyjnych wartości, porzucanie romantycznych ideałów i prawd wiary dla merkantylnych korzyści, zagrożenie rewolucją społeczną. Z tych samych, etycznych pobudek, zarówno w dramatach historycznych i powieści „Książę Srebrny” ukazywał carów jako bohaterów negatywnych, jak i piętnował w satyrach współczesne mu postawy nihilistyczne. Jego liryki przepojone są rozczarowaniem otaczającą rzeczywistością i tęsknotą za idealnymi światami. Opiewają harmonię i piękno natury, zwłaszcza w wiosennym rozkwicie¹⁰. Podobnie wiersze G. Zielińskiego¹¹.

Protesty obu pisarzy budziło niszczenie zabytków, będących dziełami sztuki i świadectwami tradycji narodowej. Temu bolesnemu dla niego zjawisku dziedzic Krasnego Rogu poświęcił list do cara Aleksandra II w roku 1860¹². Dziedzic Skępego, chociaż sam był właścicielem nowoczesnego gospodarstwa rolnego i niewielkich zakładów wytwórczych, w wierszu bez tytułu [*Jest kraj, gdzie rośnie żyto i pszenica...*] lamentował nad niszczeniem tradycji i pamiątek przeszłości przez nowoczesny przemysł i rolnictwo, *by zyskać talary*.

Na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych A. Tołstoj w poezji i korespondencji gwałtownie atakował *postępowców* (nihilistów i materialistów), negujących wartość religii, państwa i rodziny¹³. Podobnie G. Zieliński, dla którego widocznym znakiem niebezpieczeństwa były zyskujące na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych popularność prądy pozytywistyczne. Tak pisał w roku 1873 do Teofila Lenartowicza¹⁴, odnawiając znajomość zawartą w latach czterdziestych w warszawskim salonie Niny

⁹ J. Orłowski, *Tołstoj Aleksiej Konstantinowicz*, [w:] *Słownik pisarzy rosyjskich* pod red. F. Nieuważnego, Warszawa 1994, s. 396.

¹⁰ B. Mucha, op., cit., s. 310; *Historia literatury rosyjskiej*, s. 126.

¹¹ B. Wiśniewski, op. cit., s. 115-118.

¹² W. Nowikow, op. cit., s. 35, [dostęp z 08.11.2021 r.].

¹³ Ibidem, s. 48.

¹⁴ Teofil Lenartowicz (1822–1893) – autor popularnych w XIX w. wierszy i poematów, często inspirowanych folklorem (poeta nazwał się „lirnikiem mazowieckim”), od 1851 r. na przynależnej emigracji. Zbiór poezji z 1879 r. „Jagoda mazowieckich lasów” zadedykowany jest G. Zielińskiemu, w ramach podziękowania za sfinansowanie publikacji.

Łuszczewskiej¹⁵, a przerwana po emigracji *lirnika mazowieckiego*:

Spółceństwo nasze od owej Epoki, w której rozeszliśmy się, przechodziło przez rozmaite fazy i katastrofy – dziś w nim przebijają pozytywne kierunki i on coraz więcej przebijają w naszym piśmiennictwie, koryfeuszom tego kierunku – zdaje się,

że dalej zajdą, parci siłą pary,

Niż my, na skrzydłach fantazy i wiary. –

może oni mają rację – ale ja z tym kierunkiem sympatyzować nie potrafię – jest mi wstrętny, przeciwny. Należałoby wystąpić do walki, choćby bez nadziei powodzenia, ale czuję, że już jestem za stary, że mi siła brakuje, i to mnie ostatecznie skłoniło położyć pióro – a wziąć się do pługa – pozostawiając młodszemu i silniejszemu obronę naszego dawnego, idealnego królestwa [...]”¹⁶

Poeta ze Skępego przystąpił jednak do literackiej batalii, wydając w roku 1878 „Samobójcę”. Młodzieńczy poemat, powstały na zesłaniu, został mocno zmieniony, uwspółcześniony i wzbogacony o wiersz „W miejsce przedmowy”, zawierający cytowany w liście do T. Lenartowicza dwuwiersz. Dramatyczna decyzja tytułowego bohatera motywowana była już nie wygnaniem z Ojczyzny i nieszczęśliwą miłością, a fatalnym wpływem materializmu.

Zmarły w roku 1875 A. Tołstoj „Samobójcy” oczywiście nie czytał. Prawdopodobnie jednak w latach sześćdziesiątych lub na początku siedemdziesiątych spotkał przypadkowo podczas podróży jego autora. W trakcie rozmowy, która musiała wykroczyć daleko poza grzecznościowe formułki, w które obfituje też list, odnaleźli wspólną poglądów.

Język listu sugeruje, że rozmawiali prawdopodobnie po francusku – języku kultury i warstw wyższych w tamtej epoce¹⁷, chociaż G. Zieliński doskonale znał rosyjski. Przy pożegnaniu autor „Książę Srebrny” otrzymał tomik wcześniej wydanych poezji towarzysza podróży. Przy ich lekturze (z pomocą tłumacza) odnalazł tam więcej wiary w zwycięstwo drogich im obu idei niż w pełnej pesymistycznych wątków rozmowie, chociaż niewątpliwie podzielał krytyczną ocenę współczesności dokonaną przez dziedzica Skępego.

¹⁵ Magdalena (Nina) Łuszczewska (1806–1869) – twórczyni (wraz z mężem Wacławem Łuszczewskim) najbardziej prestiżowego w połowie XIX w. warszawskiego salonu literacko-artystycznego, słynącego improwizacjami jej córki Jadwigi (Deotymy). Od 1845 r. G. Zieliński był regularnym gościem salonu.

¹⁶ Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, sygn. 2029, list G. Zielińskiego do T. Lenartowicza, Skępe, 1 XII, [w:] T. Lenartowicz, *Album umarłych – żywi*, rkps, k. 99-100.

¹⁷ A. Tołstoj jest też autorem młodzieńczych powieści pisanych po francusku.

Domniemane spotkanie polskiego i rosyjskiego pisarza chyba już na zawsze pozostanie w sferze domysłów. Było krótkie, niczym sam list, nie wywarło

znaczącego wpływu na ich dalsze losy, niemniej stanowi ciekawy przyczynek do polsko-rosyjskich kontaktów literackich.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Towarzystwa Naukowego Płockiego, sygn. 797, list A. Tolstoja do G. Zielińskiego, Witebsk, 6 grudnia, rkps.

Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Krakowie, sygn. 2029, list G. Zielińskiego do T. Lenartowicza, Skępe, 1 XII, [w:] T. Lenartowicz, Album umarli – żywi, rkps k. 99-100.

Opracowania

P. Chmielowski, *Życiorys na podstawie listów poety skreślony i ocena jego działalności*, [w:] *Poezje Gustawa Zielińskiego*, wydanie zupełne, Toruń 1901.

A. Dylewski, *Historia kolei w Polsce*, Warszawa 2012.

Historia literatury rosyjskiej, pod red. M. Jakóbca, wyd. 2 zm., Warszawa 1976.

A. K. (Aleksandr Kondratiew), *Graf A. K. Tolstoj. Materiały dla historii żywności i twórczości*; S. Petersburg 1912.

Gustaw Zieliński - życie i dzieło, pod red. M. Krajewskiego

B. Mucha, *Historia literatury rosyjskiej*, wyd. 2 rozszerz., Wrocław 2002.

J. Orłowski, *Tolstoj Aleksiej Konstantinowicz*, [w:] *Słownik pisarzy rosyjskich*, pod red. F. Nieuważnego, Warszawa 1994.

A. M. Stogowska, *Wpisany w epokę. Gustaw Zieliński 1809 - 1881*, Płock 1996

B. Wiśniewski, *Gustaw Zieliński – (nie)zapomniany romantyk z Kujaw i ziemi dobrzyńskiej*, Inowrocław 2020.

D. Żukow, *Aleksiej Konstantinowicz Tolstoj*, Moskwa 1982.

Strony internetowe

W. Nowikow, *Aleksiej Konstantinowicz Tolstoj*, Moskwa 2011, http://loveread.ec/read_book.php?id=69374&p=48 [dostęp 8.11.2021 r.].

THE UNKNOWN LETTER OF ALEKSEY TOLSTOY TO GUSTAW ZIELIŃSKI

Summary

The article contains the original French and Polish translation of a letter from Aleksey Konstantinovich Tolstoy (1817–1875) to Gustaw Zieliński (1809–1881). The manuscript is kept in the Archives of Płock Scientific Society. It has not been published yet. This text is a testimony to the meeting of writers on a journey, A. Tolstoy's favorable opinion of the poetry of G. Zieliński and the ideological proximity between them. They both observed with concern the materialistic and nihilistic trends, which grew in popularity in the second half of the 19th century. A. Tolstoy firmly believed in the survival of the „beautiful ideas” (Christian ethics and romantic idealism), keeping up the spirits of his recent travel companion.

Keywords: Aleksey Konstantinovich Tolstoy, Gustaw Zieliński, letter, manuscript, idealism

DOKTOR FRANCISZEK GUMOWSKI Z SIERPCA. ANEKS BIOGRAFICZNY

Abstrakt

W artykule podjęto próbę uzupełnienia życiorysu Franciszka Gumowskiego, zamieszczonego w jubileuszowym opracowaniu biograficznym wydanym z okazji 200-lecia Towarzystwa Naukowego Płockiego. Gumowski (1863-1939) był lekarzem w Sierpcu, aktywnym miejscowym działaczem społecznym, w tym współzałożycielem i pierwszym prezesem sierpeckiego oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego.

Słowa kluczowe: Franciszek Gumowski, Sierpc, lekarz, działalność społeczna, Towarzystwo Naukowe Płockie

W słowniku biograficznym *Ludzie Towarzystwa Naukowego Płockiego*, wydanym z okazji jubileuszu 200-lecia Towarzystwa przypadającym w 2020 r.¹, znalazł się biogram zasłużonego społecznika z Sierpca, doktora medycyny Franciszka Gumowskiego. Sylwetkę Gumowskiego przedstawiła dr Henryka Piekarska, wieloletnia przewodnicząca Oddziału Towarzystwa w Sierpcu, a tym samym jedna z następczyń bohatera życiorysu.

W słownikowym biogramie² przybliżono przede wszystkim najistotniejsze fakty z życia i działalności doktora Gumowskiego, a zatem współtworzenie i zarządzanie miejscową Strażą Ogniową (będącą ówczesnie jedyną legalną organizacją polską w Sierpcu), udział w powołaniu koła Polskiej Macierzy Szkolnej (1906), wreszcie założenie i objęcie prezesury oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego w Sierpcu (1908). Podkreślono także zasługi związane z funkcjonowaniem wymienionych organizacji, w których niewątpliwie nasz bohater miał swój udział, takie jak: powołanie Progimnazjum Męskiego w Sierpcu (1916) i rozwój Domu Ludowego oraz prowadzone w jego ramach przedsięwzięcia: akcje odczytowe, funkcjonowanie biblioteki i kółka teatralnego, organizowanie imprez towarzyskich i rekreacyjnych (majówek, potańcówek, sptywów kajakowych). Wreszcie wiele miejsca poświęcone zostało zdolnościom chirurgicznym Franciszka Gumowskiego, cieszącego się opinią *niemal lekarza nieomylnego*, szczególnie jego zasługom w tworzeniu szpitala w 1914 r. oraz pracy w dramatycznym okresie wojny

polsko-bolszewickiej 1920 r., kiedy walki toczono w Płocku i na północnym Mazowszu, a wierny przyśiędże Hipokratesa lekarz służył pomocą żołnierzom obu walczących stron.

Zabrakło natomiast w przywoływanym szkicu bliższych danych biograficznych, warto może zatem pokrótce lukę tę uzupełnić. W niniejszym komunikacie podjęto taką próbę, będącą rezultatem kwerendy bibliotekarskiej w źródłach już opublikowanych. Dotychczas najobszerniejszy życiorys sierpeckiego lekarza i społecznika podał wybitny historyk medycyny Piotr Szarejko w *Słowniku lekarzy polskich XIX wieku*³. Ukażało się także wspomnienie pośmiertne w „Polskiej Gazecie Lekarskiej”⁴. Nie doczekał się natomiast Gumowski sylwetki w opracowaniu *Sierpczanie tysiąclecia*, w odróżnieniu m.in. od kilku innych miejscowych lekarzy, czy swojego lokalnego współpracownika na niwie społecznej, rejenta Wacława Gurbkiego⁵.

Franciszek Gumowski urodził się 9 października 1863 r. w Pieglowie w powiecie mławskim⁶ (obecnie

³ P. Szarejko, *Słownik lekarzy polskich XIX wieku*, tom III, Warszawa 1995, s. 217-218.

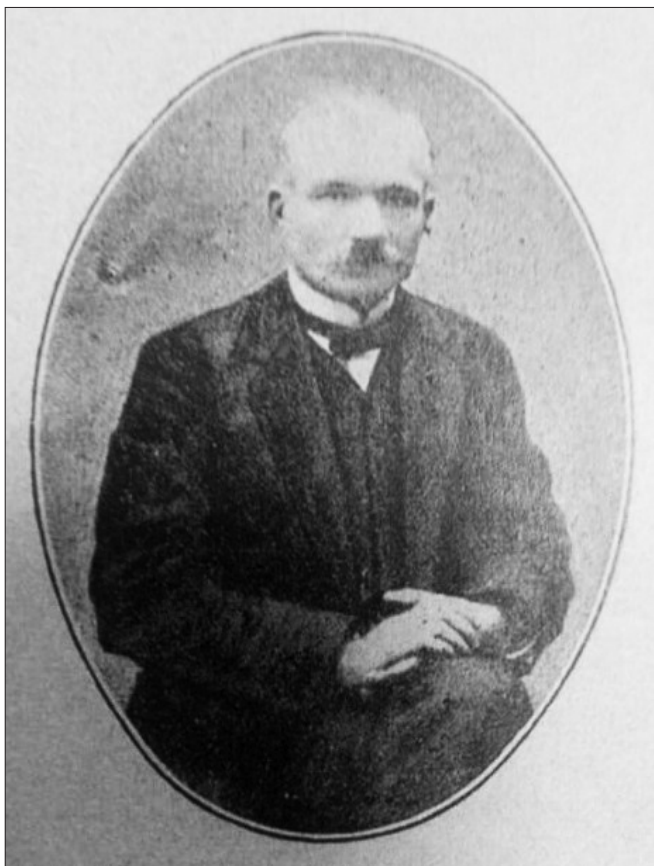
⁴ L. Wiśniewski, *Sp. dr Franciszek Gumowski*, „Polska Gazeta Lekarska” 1939, nr 10 z 5 marca, s. 20 [paginacja roczna – s. 224].

⁵ H. Burakowska, J. Burakowski, *Sierpczanie tysiąclecia*, Sierpc 2005. W publikacji tej znalazły się m.in. sylwetki lekarzy: Wojciecha Chrzanowskiego (1803–1848), ofiary Katynia Stanisława Malewicza (1889–1940) wraz z rodziną, małżeństwa Heleny (1904–1967) i Feliksa Pokutyńskich (1904–1976). W biogramie W. Gurbkiego, notariusza, wybitnego społecznika, pełniącego przez pewien czas obowiązki burmistrza Sierpca, podano, że to on, a nie dr Gumowski, był pierwszym przewodniczącym sierpeckiego oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego (s. 74). Jednoznaczne sprostowanie przynosi jednak biogram z opracowania jubileuszowego (H. Piekarska, A. Zbierchowska, Wacław Gurbki (1867–1943). *Drugi w historii przewodniczący Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego w Sierpcu, niezwykły rejent, wielki patriota i społecznik, płocczanin* [w:] *Ludzie Towarzystwa...*, op. cit., s. 71-74.

⁶ Archiwum Państwowe w Warszawie Oddział w Mławie

¹ *Ludzie Towarzystwa Naukowego Płockiego. Słownik biograficzny (1820–2020)*, red. nauk. M. Kamińska, Płock 2019.

² H. Piekarska, *Franciszek Gumowski (druga połowa XIX – lata trzydzieste XX wieku). Lekarz chirurg, aktywny sierpecki społecznik, pierwszy przewodniczący Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego w Sierpcu, komendant Straży Ogniowej w Sierpcu, współzałożyciel Koła Polskiej Macierzy Szkolnej* [w:] *Ludzie Towarzystwa...*, op. cit., s. 64-70.

Franciszek Gumowski

Źródło: *Życie społeczne w Sierpcu*, „Mazowsze Płockie i Kujawy” 1927, nr 10

gmina Szydłowo, ówczesnie gmina Dębsk), wsi położonej niespełna 20 km od Mławy, w parafii Żmijewo⁷. Pochodził z osiadłej na ziemi ciechanowskiej szlachty mazowieckiej, której gniazdo rodowe należy chyba łączyć z wsią Gumowo, odległą o około 10 km od Ciechanowa⁸. Był synem obywatela ziemskiego Stanisława i Józefy z Załuskich. Jego ojciec – Stanisław Gumowski, ochrzczony imionami Paweł Pustelnik Stanisław Kostka, urodził się 15 stycznia 1825 r. w Zeńboku (gmina Regimin)⁹ jako syn miejscowego dziedzica Hilarego (zm. 1853) i Anny z Gozdziwskich. Po wczesnej śmierci brata Franciszka

[dalej: APW Oddział w Mławie], Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Żmijewo powiat mławski, Urodzenia 1865, sygn. 0630/D/1865, nr 18. Także: L. Wiśniewski, op. cit., s. 20. Natomiast P. Szarejko (op. cit., s. 217) podaje tę samą datę, ale jako miejsce urodzenia – Niedzbórz (Niezbórz, obecnie gmina Strzegowo, powiat Ciechanów).

⁷ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, tom VIII, red. B. Chlebowski, W. Walewski, F. Sulimierski, Warszawa 1887, s. 76.

⁸ *Ibidem*, tom II, Warszawa 1881, s. 911 (*Gumowo*, poz. 1-2). W połowie XIX wieku miejscowość była położona w gminie Nużewo, powiecie Ciechanów, parafii Sulerzyż; obecnie gmina Ciechanów, powiat Ciechanów.

⁹ APW Oddział w Mławie, Akta stanu cywilnego gminy Zeńbok powiat ciechanowski, Urodzenia 1825, sygn. 0269/D/145, nr 2.

Ksawerego (1823–1827) Stanisław był najstarszym dzieckiem w rodzinie, miał jeszcze co najmniej sześcioro młodszego rodzeństwa: braci Ignacego Bartłomieja (1826–1889)¹⁰, Stefana Piotra (ur. 1831), Juliana Teodora (ur. 1833) i Artura Henryka Mariana (1835–1839) oraz siostry Bronisławę Józefę Amelię (ur. 1828, zamężną za Antonim Kwiatkowskim) i Halinę (ur. 1830, żonę Marcela Heliodora Białowiejskiego). 24 listopada 1852 r. zawarł związek małżeński z młodszą o 9 lat Józefą z Załuskich, córką Józefa i Barbary Kosakowskiej¹¹. W 1854 r. przy okazji urodzin pierwszego syna występował jako dziedzic części Gumowa Kmiecego¹², włączonego później do wspomnianego Gumowa koło Ciechanowa. W 1856 r. przejął po teściu Piegłowo, gdzie przychodziły na świat kolejne dzieci Gumowskich, chrzczone w parafii Żmijewo¹³. W 1867 r. Stanisław Gumowski określony został jako *obywatel w Mławie zamieszkały*¹⁴, w 1869 r. występuje już jako mieszkaniec wsi Gołoty koło Ciechanowa¹⁵. W 1898 r. razem z żoną mieszkał w Sierpcu¹⁶, data jego śmierci nie jest znana; Józefa zmarła przypuszczalnie w 1908 roku¹⁷.

Franciszek był prawdopodobnie szóstym z kolei dzieckiem Stanisława i Józefy Gumowskich, po Józefie Błażeju (ur. 1854), Feliksie Sylwestrze (ur. 1855),

¹⁰ Ignacy Gumowski między 1865 a 1867 r. przejął od brata Piegłowo, co potwierdza m.in. akt urodzenia jego syna Władysława Stanisława Rajmunda (APW Oddział w Mławie, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Żmijewo powiat mławski, Urodzenia 1867, sygn. 0630/D/1867, nr 53). Zmarł w 1889 r. jako dziedzic Niedzborza, tj. miejscowości mylnie podanej przez P. Szarejkę jako miejsce urodzenia Franciszka Gumowskiego (APW Oddział w Mławie, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Niedzbórz powiat ciechanowski, Zgony 1889, sygn. 0149/D/1889, nr 6).

¹¹ APW Oddział w Mławie, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Żmijewo powiat mławski, Matżeństwa 1852, sygn. 0630/D/1852, nr 25.

¹² *Ibidem*, Akta stanu cywilnego gminy Sulerzyż, Urodzenia 1852, sygn. 0153a/D/1852, nr 16.

¹³ *Ibidem*, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Żmijewo powiat mławski, Urodzenia 1856, sygn. 0630/D/1856, nr 20 (dotyczy syna Feliksa Sylwestra, urodzonego faktycznie jeszcze w 1855 r. – 31 grudnia). Teść Józef Załuski przekazał Gumowskiemu Piegłowo tuż przed śmiercią, zmarł 20 marca 1856 r. w Przasnyszu (*ibidem*, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Przasnyszu, Zgony 1856, sygn. 0104/D/1856, nr 103).

¹⁴ *Ibidem*, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Mława powiat mławski, Urodzenia 1867, sygn. 0054/D/1867, nr 91.

¹⁵ *Ibidem*, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Ciechanów powiat ciechanowski, Urodzenia 1869, sygn. 0136/D/1869, nr 282.

¹⁶ „Kurier Warszawski” 1898, nr 20 z 20 stycznia, s. 9.

¹⁷ Daty roczne urodzenia i zgonów członków rodziny Franciszka Gumowskiego na podstawie indeksów w bazie genealogicznej Geneteka, geneteka.genealodzy.pl [dostęp: 15.01.2022]. Znaczna część przywoływanych aktów stanu cywilnego poddana została digitalizacji i jest dostępna online.

Annie Stanisławie (ur. 1857), Janie (ur. 1860) i Romanie (ur. i zm. 1862). Po Franciszku urodziło się jeszcze czworo zmarłych wcześniej dzieci: Irena Zofia (1869–1874), Wincenty Cyryl (1867–1872), Tomasz (zm. 1874) i Anna Justyna (ur. i zm. 1875).

Urzędowe zgłoszenie urodzenia Franciszka nastąpiło późno, dopiero w lutym 1865 r., co następująco odnotowano w akcie urodzenia:

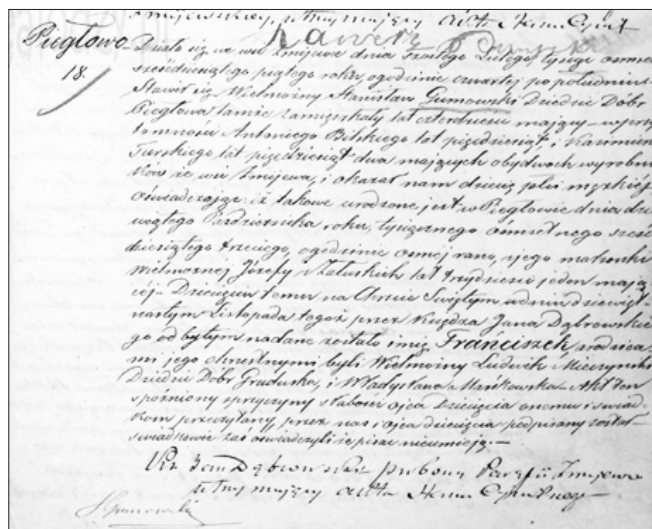
Pieglowo. Działo się to we wsi Żmijewo dnia szóstego Lutego tysiąc ośmset sześćdziesiątego piątego roku, o godzinie czwartej po południu. Stawił się Wielmożny Stanisław Gumowski, Dziedziec Dóbr Pieglowa, tamże zamieszkały lat czterdzieści mający – w przytomności Antoniego Bilskiego lat pięćdziesiąt i Kazimierza Turskiego lat pięćdziesiąt dwa mających obydwóch wyrobników ze wsi Żmijewo, i okazał nam dziecię płci męskiej, oświadczając, iż takowe urodzone jest w Pieglowie dnia dziewiątego października roku tysięcznego ośmsetnego sześćdziesiątego trzeciego, o godzinie ósmej rano, z jego małżonki wielmożnej Józefy z Załuskich lat trzydzieści jeden mającej. Dziecięciu temu na Chrzcie Świątym w dniu dziewiętnastym listopada tegoż [roku] przez Księdza Jana Dąbrowskiego odbyłym, nadane zostało imię Franciszek, a rodzicami jego chrzestnymi byli Wielmożny Ludwik Mieczysławski, Dziedziec Dóbr Gruduska, i Władysława Mańkowska. Akt ten opóźniony z przyczyny słabości ojca Dziecięcia, onemu i świadkom przeczytany, przez nas i ojca dziećcia podpisany został – świadkowie zaś oświadczyli, że pisać nie umieją. Ks. Jan Dąbrowski, proboszcz parafii Żmijewo, utrzymujący akta Stanu Cywilnego¹⁸.

Wspomniana słabość ojca, czyli osoby tradycyjnie uważanej za kluczową przy zgłaszaniu urodzenia dziecka, może być tłumaczona zarówno rzeczywiście chorobą, jak i z uwagi na szczególny moment historyczny – nieobecnością związaną z wydarzeniami powstania styczniowego¹⁹. Nie można wykluczyć, że rychłe opuszczenie Pieglowa i pobyt w Mławie też należały do konsekwencji jakiejś aktywności powstańczej Stanisława Gumowskiego.

Pierwsze lata życia Franciszka Gumowskiego upływały więc pod znakiem kilkukrotnych przenosin, a nauki szkolne rozpoczynał on być może w Ciechanowie, Gołoty podlegały bowiem tamtejszej parafii.

¹⁸ APW Oddział w Mławie, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Żmijewo powiat mławski, Urodzenia 1865, sygn. 0630/D/1865, nr 18.

¹⁹ S. Latocha, *Powrót do archiwum. Etnologiczna lektura metryk Kościoła rzymskokatolickiego*, „Zeszyty Wiejskie” 2014, t. 19, s. 222.

Akt urodzenia Franciszka Gumowskiego (parafia Żmijewo Kościelne)
Źródło: APW Oddział w Mławie, zesp. Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Żmijewo powiat mławski, Urodzenia 1865, sygn. 0630/D/1865, nr 18. Fragment skanu udostępnione-go w bazie danych metryki.genealodzy.pl

Uczęszczał następnie do gimnazjum w Płocku, a po jego ukończeniu podjął w 1885 r. studia medyczne na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim. W czerwcu 1887 r. jako student drugiego roku został zatrzymany za udział w zamieszkach na terenie cyrku Salamońskiego w Warszawie. Doszło wówczas do starć z żandarmerią, po tym, jak grupa studentów wznosiła okrzyki oraz obrzucała jajami i ziemniakami scenę w reakcji na żarty clowna. Nie jest do końca jasne, czy przyczyną tych zachowań była treść żartów, według relacji obrażających polskie kobiety, czy też chodziło o używanie w cyrku języka rosyjskiego. Część prasy nadała zajściu wymiar polityczny, a generał-gubernator Hurko wymierzył liczne wyroki aresztu. Gumowski znalazł się wśród uczestników z mniejszym wyrokiem: dwóch tygodni w areszcie policyjnym²⁰.

Te problemy nie przeszkodziły mu w ukończeniu studiów, które uwieńczył dyplomem lekarza medycyny 4 grudnia 1890 r. Osiadł początkowo w Krasnosielcu. Już w 1893 r. przeniósł się do Sierpca i uruchomił prywatną praktykę (co każe przesunąć o kilka lat datę początku jego pracy w Sierpcu, podaną w biogramie H. Piekarskiej w przybliżeniu na rok 1900). Własny gabinet prowadził w zasadzie do końca życia, a przerwy w pracy następowały jedynie w wyniku wydarzeń i rozkazów wojennych. Fakt taki miał miejsce np. w lutym 1905 r., kiedy Gumowski został powołany „na Daleki Wschód” w związku z toczącą się wojną rosyjsko-japońską²¹. Powrócił z niej do Sierpca w 1906 r.

²⁰ „Kraj” (Petersburg) 1887, nr 31 z 31 lipca (12 sierpnia), s. 6-7.

²¹ „Kurier Warszawski” 1905, nr 35 z 4 lutego, s. 4.

Po kilkunastu latach pracy lekarskiej należał już wówczas do elity społecznej i intelektualnej Sierpca, od pewnego czasu pełnił funkcję komendanta Straży Ogniowej²², a niebawem wziął udział we wspomnianych działaniach na rzecz powołania sierpeckich struktur Towarzystwa Naukowego Płockiego oraz Polskiej Macierzy Szkolnej. W związku z tym ostatnim wydarzeniem – w uzupełnieniu słownikowego biogramu – warto dodać, że Gumowskiemu przypadł obowiązek zagajenia zebrania społecznego, na którym koło Macierzy Szkolnej powstało (20 lipca 1906 r.), a także wszedł on do pierwszego zarządu koła²³. Z kolei latem 1907 r. był jednym z liderów założenia koła pomocy wzajemnej „Bratnia Pomoc” w Sierpcu²⁴. Sekundowali mu w utworzeniu koła Władysław Pilkiwicz, Jakub Rudowski, Arnold Włoczkowski, Józef Ładożyński. Za zadania instytucja ta stawiała sobie przede wszystkim *niesienie pomocy stowarzyszonym i ich rodzinom w nieszczęśliwych wypadkach, udzielanie zapomóg lub bezprocentowych pożyczek, obrona członków od wyzysku i strat materialnych w życiu zawodowym, wsparcie chorych, wdów i sierot, zapewnienie niedrogiej pomocy prawnej i lekarskiej*. Działalność koła uległa zawieszeniu w czasie I wojny światowej, ale lokalna społeczność zachowała je we wdzięcznej pamięci. W 1926 r., kiedy powstał w Sierpcu bank spółdzielczy oparty na podobnych zasadach, przywoływano działanie „Bratniej Pomocy”, podkreślając zasługi Gumowskiego i skarbnika koła, burmistrza Józefa Chrapkowskiego²⁵. Jako rzecznik spółdzielczości przyczynił się także Gumowski do założenia dobrze prosperującego sklepu ze skórą, prowadzonego przez sierpecką spółkę szewską²⁶.

Za wyraz prestiżu Gumowskiego w lokalnej społeczności można też uznać jego wybór na elektora w dwustopniowych wyborach kurialnych do Dumy Państwowej w guberni płockiej jako reprezentanta Sierpca, co nastąpiło w lutym 1907 roku²⁷. Zaangażował się w polski ruch krajoznawczy niemal natychmiast po jego sformalizowaniu, już w 1907 r. był wymieniany jako członek czynny Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego²⁸. W lipcu 1909 r. wziął udział

w zjeździe absolwentów gimnazjum płockiego z roczników 1883–1885²⁹.

Niezależnie od wszystkich aktywności społecznych zajmował się Gumowski przede wszystkim praktyką lekarską. Obok własnej praktyki wykonywał też od 1910 r. obowiązki lekarza powiatowego³⁰. Już od 1902 r. był członkiem-korespondentem Płockiego Towarzystwa Lekarskiego³¹, a w czerwcu 1911 r. uczestniczył w zjeździe lekarzy prowincjonalnych Królestwa Polskiego w Łodzi³². Okres I wojny światowej ponownie oderwał Gumowskiego od jego pacjentów, do których na dobre mógł chyba powrócić dopiero jesienią 1920 r. W okresie dwudziestolecia międzywojennego regularnie figurował na listach uprawnionych lekarzy zamieszkałych w województwie warszawskim i zrzeszonych w Izbie Lekarskiej Warszawsko-Białostockiej³³, a także w krajowych urzędowych spisach lekarzy³⁴ (choć nie jako chirurg, jak wskazywałby biogram autorstwa H. Piekarskiej, ale zazwyczaj jako specjalista chorób wewnętrznych). W latach 1928–1931 reprezentował izbę lekarską w powiatowej komisji szacunkowej ds. państwowego podatku przemysłowego³⁵. Pozostawał członkiem Płockiego Towarzystwa Lekarskiego, w ramach którego miał też zajmować się działalnością naukową³⁶. Nie udało się

R. 1, s. 26.

²⁹ „Kurier Warszawski” 1909, nr 186 z 8 lipca, s. 4.

³⁰ „Goniec Wieczorny” (Warszawa) 1910, nr 599 z 31 grudnia, s. 4.

³¹ „Czasopismo Lekarskie” 1903, nr 9, s. 23 [paginacja roczna – s. 349].

³² *Pamiętnik Pierwszego Zjazdu Lekarzy Prowincjonalnych Królestwa Polskiego w Łodzi, dnia 4 i 5 czerwca r. 1911, oraz obchodu XXV-lecia istnienia Towarzystwa Lekarskiego łódzkiego, d. 3 czerwca r. 1911, Łódź [1911], s. 135.*

³³ „Dziennik Komisariatu Rządu na M. St. Warszawę” 1922, nr 255 z 11 listopada, s. 5 (wykaz lekarzy zamieszkałych w województwie warszawskim); „Dziennik Urzędowy Województwa Warszawskiego” 1924, nr 5 z 31 maja, s. 3 (lista członków Izby Lekarskiej Warszawsko-Białostockiej z województwa warszawskiego); *ibidem*, nr 9, 27 sierpnia 1925, s. 2 (lista uprawnionych do głosowania do Rady Izby lekarzy członków Izby Lekarskiej Warszawsko-Białostockiej z województwa warszawskiego); „Warszawski Dziennik Wojewódzki na Obszar Województwa Warszawskiego” 1928, nr 9 z 31 sierpnia, s. 20 (wykaz członków Izby Lekarskiej Warszawsko-Białostockiej w związku z wyborami do rady izby).

³⁴ *Urzędowy spis lekarzy uprawnionych do wykonywania praktyki lekarskiej...*, Warszawa 1924/1925, s. 225 (tu: dyplom lekarski 1891); *ibidem*, Warszawa 1927, s. 71 (dyplom 1891); *ibidem*, Warszawa 1931, s. 72 (dyplom 1889); *Rocznik Lekarski Rzeczypospolitej Polskiej na 1936 rok*, oprac. S. Konopka, Warszawa 1936, szp. 995 (dyplom 1889); *Rocznik Lekarski Rzeczypospolitej Polskiej na 1938 rok*, Warszawa 1938, szp. 546 (dyplom 1889). Figurował jeszcze w spisie z 1939 r., chociaż zmarł zaraz na początku roku (*Urzędowy spis lekarzy, lekarzy dentystów...*, Warszawa 1939, s. 73; dyplom 1891).

³⁵ „Dziennik Urzędowy Izby Lekarskiej Warszawsko-Białostockiej” 1930, nr 2 z 31 marca, s. 5.

³⁶ *Życie społeczne w Sierpcu, „Mazowsze Płockie i Kujawy”*

²² Wzmianka o akcji gaśniczej pod dowództwem Gumowskiego w byłych koszarach ułańskich w Sierpcu ukazała się np. w warszawskim „Słowie” 1908, nr 252 z 16 września 1908, s. 3. Nietypowy przebieg tego pożaru – ogień wybuchł w niewielkich odstępach czasu, ale w różnych miejscach rozległych koszar – skłaniał strażaków do przypuszczeń, że dochodziło do podpaień.

²³ „Naród” 1906, nr 114 z 4 sierpnia, s. 2.

²⁴ „Słowo” 1907, nr 236 z 2 września 1907, s. 3; „Kurier Polski” 1907, nr 242 z 3 września, s. 2-3.

²⁵ „Gazeta Świąteczna” 1926, nr 2358 z 11 kwietnia, s. 6.

²⁶ „Gazeta Świąteczna” 1914, nr 1730 z 29 marca, s. 5.

²⁷ „Kurier Polski” 1907, nr 40 z 9 lutego, s. 1.

²⁸ „Rocznik Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego” 1907,

jednak odnaleźć bliższych informacji na temat dorobku naukowego F. Gumowskiego, w Polskiej Bibliografii Lekarskiej S. Konopki za lata 1901–1939 nie odnotowano żadnej publikacji jego autorstwa³⁷. Był natomiast najpewniej obecny przy założeniu w 1925 r. i w pierwszych latach funkcjonowania koła Polskiego Czerwonego Krzyża w Sierpcu³⁸.

Praktykę, będąc w Sierpcu w latach międzywojennych jednym z kilku lekarzy, prowadził w domu przy ulicy Płockiej 14, potem przy ulicy Stodólnej (przemianowanej jeszcze przed 1939 r. na Narutowicza)³⁹. Niezmiennie cieszył się dużą popularnością, czego wymownym dowodem może być następująca relacja:

[...] gdy w końcu maja r. 1918-ego powrócić z wojny, cała ludność m. Sierpca bez różnicy przekonań i narodowości wyległa na powitanie go z chorągwiami, urządzając wielką manifestację⁴⁰.

Lekarz i społecznik Ludwik Wiśniewski, mazowiecki krajan Gumowskiego (i młodszy o kilka roczników uczeń gimnazjum płockiego), pisał o nim we wspomnieniu pośmiertnym:

[...] człowiek o kryształowym charakterze i o wysokiej etyce. Nie znał żadnych kompromisów ani z sumieniem, ani z honorem. Kochany przez kolegów, uczynny, doskonały lekarz, sumienny, zdolny, obdarzony krytycznym umysłem. W pracy społecznej nie dał się nikomu wyprzedzić⁴¹.

Gumowski cieszył się także sympatią środowiska żydowskiego, znany był z bezpłatnego świadczenia pomocy lekarskiej ubogim Żydom⁴². W połowie lat 20. XX wieku, otoczony powszechną czcią i miłością, usunął się w domowe zacisze, ograniczając swoją aktywność społeczną na rzecz praktyki lekarskiej⁴³. Całkiem jednak społecznikostwa nie zarzucił: działacz robotniczy Kazimierz German pisał w swoich wspomnieniach o prelekcjach, głoszonych bezpłatnie przez Gumowskiego (oraz drugiego sierpeckiego lekarza Stanisława Malewicza) w ramach wieczornych kursów koła młodzieży wiejskiej „Siew”

1927, nr 10, s. 13 [paginacja roczna – s. 92], tu: błędnie jako Jan Gumowski.

³⁷ Należy zaznaczyć, że bibliografia ta dokumentuje także prace popularne, jest w niej odnotowane m.in. cytowane wspomnienie pośmiertne o Gumowskim autorstwa L. Wiśniewskiego.

³⁸ *Życie społeczne...*, op. cit., s. 13.

³⁹ Adres praktyki F. Gumowskiego przy ulicy Stodólnej (potem Narutowicza) po raz pierwszy został wykazany w *Roczniku Lekarskim 1936*.

⁴⁰ *Życie społeczne...*, op. cit., s. 13.

⁴¹ L. Wiśniewski, op. cit., s. 20.

⁴² „5-ta Rano” 1939, nr 18 z 18 stycznia, s. 3.

⁴³ *Życie społeczne...*, op. cit., s. 13.

w Byszewie, co miało miejsce pod koniec lat dwudziestych⁴⁴. Przypuszczać można, że koło to, pierwsze tego typu w powiecie sierpeckim, nie było jedyną organizacją wiejską, z którą Gumowski współpracował jako prelegent.

W 1898 r. Gumowski zawarł związek małżeński z Antoniną Marią z domu Peto, pochodzącą z Brodnicy (ówcześnie Strasburg w Prusach Zachodnich)⁴⁵. Urodzona 5 maja 1880 r. w Lubawie⁴⁶, była córką Aleksandra Michała Peto, właściciela hotelu w Brodnicy, oraz Walerii z Wilemskich. Kilka słów warto poświęcić teściowi Gumowskiego. Urodził się on 22 września 1851 r. w Lubawie⁴⁷, a zapewne w marcu 1904 r. przeniósł się do Sopotu. Doświadczony i majątny hotelarz kupił wówczas za 66 tysięcy marek pensjonat „Dom Polski”⁴⁸, prowadzony dotychczas przez małżeństwo Kulerskich: Wiktora, znanego polskiego działacza narodowego i dziennikarza oraz Józefę z Kolskich⁴⁹. Aleksander Peto nie spełnił nadziei Kulerskiego, który wybrany na posła do Reichstagu, liczył na przekazanie pensjonatu w ręce gwarantujące kontynuację polskiego ducha narodowego, ponoć odrzucając nawet korzystniejsze oferty niemieckie. Tymczasem nowy właściciel nie tylko przemianował po remoncie pensjonat na nazwę kojarzącą się raczej z Prusami i Fryderykiem Wielkim („Sans-Souci”)⁵⁰, ale w ciągu niespełna roku sprzedał go, zresztą ze sporym zyskiem, Niemcowi Ottonowi Hofelowi. W efekcie transakcja ta sprowadziła na Kulerskiego

⁴⁴ K. German, *Droga do celu*, Wrocław 1979, s. 55-56.

⁴⁵ „Kurier Warszawski” 1898, nr 20 z 20 stycznia, s. 9 (ogłoszenie o zapowiedziach).

⁴⁶ Archiwum Państwowe w Olsztynie [dalej: APO], Urząd Stanu Cywilnego w Lubawie, pow. nowomiejski, Geburts-Haupt-Register 1878-1881, sygn. 42/796/10, 1880 nr 70. Imię otrzymała po zmarłej rok wcześniej w niemowlęctwie siostrze Antoninie Marii Julii (ibidem, 42/796/10, 1879 nr 52; ibidem, Sterbe-Haupt-Register 1879-1882, sygn. 42/796/12, 1879 nr 92).

⁴⁷ APO, Urząd Stanu Cywilnego w Lubawie, pow. nowomiejski, Heiraths-Haupt-Register 1874-1878, sygn. 42/796/4, 1876 nr 2. Aleksander Peto i Waleria Wilemska (ur. 7 września 1858 r. w Conradswalde, pol. Kuczwały) zawarli małżeństwo w Lubawie 22 stycznia 1876 r.

⁴⁸ R. Potęga-Magdżiarz, *Sopocka działalność Wiktora Kulerskiego na przełomie XIX i XX wieku*, portal dawnysopot.pl, <http://www.dawnysopot.pl/?content=opracowania&akcja=pokaz&id=23> [dostęp: 15.12.2021].

⁴⁹ T. Astramowicz-Leyk, *Wiktor Kulerski (1865–1935). Polityk – wydawca – dziennikarz*, Toruń 2006, s. 28. Wiktor Kulerski był wybitnym polskim działaczem narodowym, redaktorem i wydawcą „Gazety Grudziądzkiej”, deputowanym do Reichstagu, a po odzyskaniu przez Polskę niepodległości – senatorem RP. W Senacie reprezentował Stronnictwo Ludowe, był przeciwnikiem Piłsudskiego i sanacji.

⁵⁰ Swoją pensjonat Peto reklamował m.in. w „Dzienniku Poznańskim” (np. 1904 r., nr 150 z 3 lipca, s. 6), podkreślając przeprowadzenie remontu, zainstalowanie światła elektrycznego oraz zapewnienie „znakomitej kuchni i dobrych napoi”.

ataki ze strony prasy polskiej zaboru pruskiego, co wynikało jednak bardziej z walki politycznej niż jakiegokolwiek faktycznej winy dawnego właściciela⁵¹. Z krytyką spotkał się także sam Peto⁵², chociaż sens tego wydaje się dyskusyjny: „Sans-Souci” było bowiem po prostu nazwą hotelu, prowadzonego przez niego od 1887 r. w Brodnicy⁵³, a jednocześnie trudno odmówić przedsiębiorcy prawa do poszukiwania zysku – charakter jego działalności różnił się jednak zasadniczo od nieco idealistycznej postawy aktywnego na niwie publicznej Kulerskiego, który skądinąd opierał funkcjonowanie pensjonatu na majątku z posagu żony. Jednocześnie wśród krewnych i powinowatych Aleksandra Peto – zarazem więc osób spowinowacanych z doktorem Franciszkiem Gumowskim – wskazać można co najmniej kilkoro zasłużonych polskich patriotów⁵⁴. Aleksander Peto po sprzedaży dawnego

⁵¹ Zdecydowaną obronę Kulerskiego i krytykę postępowania Peto przeprowadzono, być może piórem samego Kulerskiego, na łamach „Gazety Grudziądzkiej” 1904, nr 128 z 25 października, s. 2-3.

⁵² Poza wspomnianą wyżej krytyką, wynikającą bezpośrednio z obrony Kulerskiego, pisał np. Adam Zathey we lwowskim „Słowie Polskim” 1904, nr 343 z 22 lipca, wydanie popołudniowe, s. 7 o Peto: *mówiący słabo po polsku, nie wiadomo czy Polak czy Niemiec (bo sam tego pewnie nie wie)*, sugerując, że przyjmowanie przez niego jednocześnie gości polskich i niemieckich uniemożliwia utrzymanie patriotycznego charakteru miejsca. Trudno powiedzieć, czy w tej sytuacji autor komentarza zachował obiektywizm, pisząc również w *porównaniu z innymi pensjonatami jest i drogi i źle urządzonym a wikt w nim marny*.

⁵³ „Gazeta Toruńska” 1887, nr 52 z 5 marca, s. 4.

⁵⁴ Jan Władysław Peto, zapewne brat Aleksandra i stryj Antoniny Gumowskiej, był w Brodnicy kupcem oraz fabrykantem cygar i alkoholi, członkiem honorowym Towarzystwa Kupców Samodzielnych; zmarł w 1937 r. w wieku 74 lat („Ziemia Michałowska. Gazeta Brodnicka” 1937, nr 129 z 9 listopada, s. 3, 4. Z małżeństwa z Marią z Pilczków miał syna Feliksa Wincentego (1898–1984), kupca, działacza niepodległościowego, uczestnika obu wojen światowych, wojny polsko-bolszewickiej i powstania wielkopolskiego, kawalera Orderu Virtuti Militari (S. Bilski, *Słownik biograficzny regionu brodnickiego*, Brodnica-Toruń 1991, s. 85) oraz córkę Helenę, zamężną Siudowską (1894–1983), prowadzącą tajne nauczanie języka polskiego jeszcze przed I wojną światową, współpracowniczkę Powiatowej Rady Ludowej w Brodnicy (ibidem, s. 96). Mężem Heleny był Konrad Siudowski (1884–1958), ziemianin, właściciel majątku Przydatki, działacz społeczny i gospodarczy, senator RP (K. Przybyszewski, *Siudowski Konrad [w:] Ziemianie polscy XX wieku. Słownik biograficzny*, cz. II, red. J. Leskiewiczowa, Warszawa 1994, s. 113-115; idem, *Siudowski Konrad [w:] Polski Słownik Biograficzny*, t. XXXVII, 1996–1997, s. 597-598), z małżeństwa tego pochodził m.in. syn Bogdan Siudowski (1921–1992), dziennikarz („Chłopska Droga”), uczestnik konspiracji, żołnierz AK pseud. Marcin, kawaler Orderu Virtuti Militari (idem, *Siudowski Bogdan [w:] Polski Słownik Biograficzny*, tom XXXVII, 1996-1997, s. 595-596). Siostrzeńcami ojca Walerii z Wilemskich Peto (genealogia rodziny Wilemskich na portalu genealogicznym geni.com [dostęp: 15.01.2022], byli m.in. aktywni w polskim ruchu narodowym księża Władysław Leonard Łęgowski (1877–1941), wieloletni proboszcz w Radowskiach Wielkich, nauczyciel, instruktor harcerski, członek Towarzystwa Naukowego w Toruniu, zmarły w obozie w Sztutowie

pensjonatu Kulerskich prowadził w Sopocie inny zakład wypoczynkowy⁵⁵, pozostając związanym z kurortem zapewne do końca życia, zmarł tutaj bowiem 5 października 1920 roku⁵⁶.

Żona lekarza Antonina Gumowska, uczestnicząca w życiu społecznym i działaniach sierpeckiej inteligencji, zmarła najpewniej kilka lat przed wybuchem II wojny światowej. H. Piekarska wspomina o rozpoznaniu jej na jednej ze zbiorowych fotografii z 1934 r., natomiast podziękowanie dla uczestników pogrzebu jej męża w styczniu 1939 r. podpisały jedynie dzieci⁵⁷. Gumowscy mieli co najmniej dwoje dzieci, które dożyły wieku dojrzałego: syna Stanisława Jana i córkę Annę Marię. Stanisław Jan Gumowski, urodzony 24 listopada 1898 r. w Sierpcu, był żołnierzem Legionów (w 1915 r. przerwał naukę w gimnazjum w Płocku, by dołączyć do szeregów legionowych), w wojnie 1920 r. został trzykrotnie ranny. W okresie II Rzeczypospolitej, służąc m.in. w Łodzi, Lublinie i Chełmie, doszedł do stopnia podpułkownika Wojska Polskiego. Ciężko ranny w czasie wojny 1939 r. w walkach o Zamość, trafił do niewoli niemieckiej, przebywając najpierw w oflagu VIII A Lamsdorf, a potem VII A Murnau, gdzie działał w konspiracji obozowej. Po wyzwoleniu obozu jako zastępca dowódcy 3 Brygady Strzelców Karpackich walczył we Włoszech. Był kawalerem Orderu Virtuti Militari. Pozostawał na Zachodzie do 1957 r., następnie osiedlił się w Kielcach, gdzie zmarł 11 stycznia 1960 roku⁵⁸. Córka Anna

(H. Mross, *Słownik biograficzny kapitanów diecezji chełmińskiej wyświęconych w latach 1821–1920*, Pelplin 1995, s. 184-185) oraz Paweł Piotr Goga (1900–1971), proboszcz parafii pw. Chrystusa Króla w Toruniu, patron jednej z toruńskich ulic (A. Nadolny, *Goga Paweł Piotr [w:] Toruński słownik biograficzny*, t. III, red. K. Mikulski, Toruń 2002, s. 75-76). Dalszymi jej krewnymi byli też inni duchowni, którzy padli ofiarą zbrodni hitlerowskich: bracia Czesław Kazimierz (1884–1939) i Józef Alojzy (1883–1941) Wilemscy oraz Paweł Feliks Wilemski (1893–1939; H. Mross, op. cit., s. 357-358).

⁵⁵ W 1913 r. Peto, w związku z problemami zdrowotnymi, oferował na sprzedaż na korzystnych warunkach pensjonat „Park-Villa” w Sopocie (por. np. „Kurier Poznański” 1913, nr 281 z 6 grudnia, s. 8), ale transakcja nie doszła do skutku i w kolejnym sezonie uruchomił zakład ponownie (por. m.in. „Dziennik Poznański” 1914, nr 130 z 9 czerwca, s. 7).

⁵⁶ Katalog elektroniczny Geheimes Staatsarchiv – Preussischer Kulturbesitz, Archivdatenbank, <https://archivdatenbank.gsta.spk-berlin.de/>, XIV. HA, Rep. 117, Justizbehörden 1805-1945: 16. Amtsgericht Zoppot, 16.03. Testamente Einzelfälle N-Z, nr 424 [dostęp: 15.12.2021].

⁵⁷ „Kurier Warszawski” 1939, nr 22 z 22 stycznia, s. 21.

⁵⁸ T. Sabat, Z. Sabat, *Cmentarz Stary w Kielcach. Przewodnik po wybranych grobach ludzi zasłużonych dla regionu*, Kielce 1995, s. 83; A. Kędziora, *Zamościopedia*, hasło Gumowski Stanisław, <https://www.zamosciopedia.pl/index.php/gr-gz/item/1037-gumowski-stanislaw-1898-1960-pulkownik-wp> [dostęp: 15.12.2021]; strona internetowa Armia Krajowa Okręg Kielce, sylwetka Stanisława Gumowskiego „Morskiego”, <http://www.akokregkielce.pl/gumowski-stanislaw-jan-morski.html>, [dostęp:

Maria, urodzona 18 lutego 1900 r., zamężna za Władysławem Kwaśniewskim, zmarła 1 czerwca 1978 r. w Sierpcu⁵⁹.

Doktor Franciszek Gumowski zmarł w Sierpcu 14 stycznia 1939 r. i pochowany został na miejscowym cmentarzu parafialnym. Grób rodzinny istnieje do dziś⁶⁰. Warszawski dziennik żydowsko-polski „5-ta Rano” podawał, że zmarły wyraził nietypową ostatnią wolę: chociaż katolik, życzył sobie, by wszystko, co niezbędne do pogrzebu, zakupić w sklepie żydowskim. Miejscowym pacjentom polecał przede wszystkim *dobrego i odpowiedzialnego* lekarza żydowskiego Zygmunta Mintza (Minca)⁶¹. Te gesty, a także wcześniejsza pomoc świadczona ubogim Żydom sprawiły, że w pogrzebie Gumowskiego licznie uczestniczyła nie tylko ludność chrześcijańska, ale i żydowska⁶². Pisał L. Wiśniewski we wspomnianym nekrologu:

[...] *uznanie miał niezwykle: i jako lekarz, i jako człowiek. Tłumy publiczności, które brały udział w pogrzebie, wymownie świadczyły, jak wielką stratę poniósł stan lekarski i społeczeństwo przez śmierć dra Gumowskiego*⁶³.

Podsumowując uzupełnienie biografii doktora Gumowskiego, warto jeszcze zwrócić uwagę na co najmniej dwa elementy, utrudniające nieco dalsze poszukiwania biograficzne, na jakie ta ciekawa postać zasługuje. Po pierwsze, w kilku opracowaniach występuje on z omyłkowymi imionami: Jan lub Stanisław (być może imię ojca – Stanisław, nadane także potem synowi, było drugim imieniem lekarza)⁶⁴. Po drugie,

15.12.2021] tu nazwisko panięskie matki: Petań oraz błędna informacja o ucieczce ze szpitala jenieckiego w Zamościu.

⁵⁹ P. Szarejko, op. cit., s. 217-218.

⁶⁰ Baza osób pochowanych na cmentarzu parafialnym w Sierpcu *Grobonet*, <https://sierpc.grobonet.com/> [dostęp: 15.12.2021]. We wspólnym grobie pochowani są poza Franciszkiem Gumowskim jego córka Anna Kwaśniewska (z datą roczną śmierci 1979, a więc o rok późniejszą niż podaje P. Szarejko), najpewniej jej mąż Władysław Kwaśniewski, inżynier górnik (zm. 1981), wnuczka lekarza Jadwiga Kowalewska (zm. 1977) i zapewne mąż wnuczki Janusz Kowalewski (zm. 1982). Antonina Gumowska, żona Franciszka, nie jest wymieniona na napisie nagrobnym.

⁶¹ Zygmunt Minc (ur. 1893), dr wszecch nauk lekarskich po Uniwersytecie Warszawskim (1926), specjalista chorób wewnętrznych, był też właścicielem rodzinnego majątku Wola Stara (powiat Rypin), w Sierpcu pracował co najmniej od 1931 r. Rekomendacja z testamentu Gumowskiego nie mogła być długo realizowana, bo już jesienią 1939 r. Minc został wysiedlony z Sierpca; znalazł się potem w Warszawie. Nie przeżył II wojny światowej (J. B. Gliński, *Słownik biograficzny lekarzy i farmaceutów ofiar drugiej wojny światowej*, t. IV, Warszawa 2011, s. 317).

⁶² „5-ta Rano” 1939, nr 18 z 18 stycznia, s. 3.

⁶³ L. Wiśniewski, op. cit., s. 20.

⁶⁴ *Życie społeczne...*, op. cit., s. 13 (błędnie jako Jan Gumowski); T. Garlej, *Płockie Towarzystwo Lekarskie – osiągnięcia*

omawiana postać ma starszego o niewiele ponad 20 lat, a nieco bardziej znanego imiennika – Franciszka Władysława Gumowskiego, który również był lekarzem⁶⁵. Może obu medyków łączyło jakieś dalsze pokrewieństwo? Starszy Gumowski żył w latach 1840 (lub 1841)–1900, urodził się w Drużbinie (powiat Poddębice) w rodzinie pochodzącej z ziemi płockiej, a zanim zdecydował się na studia lekarskie, myślał o stanie duchownym oraz próbował sił, nie bez powodzenia, jako literat – publikował utwory poetyckie, gawędy, życiorysy, redagował warszawski magazyn literacki „Opiekun Domowy”. Posługiwał się w pracy twórczej pseudonimem Xawery Drużba. W efekcie tych życiowych poszukiwań dyplom lekarza uzyskał dość późno (w Krakowie w 1877 r.) i nie zapewnił mu on chyba wystarczającej profesjonalnej renomy. Gumowski praktykował w Galicji, często zmieniał miejsca pracy (Tarnobrzeg, Błazowa, Krościenko, Brzostek, Tarnów, Bobowa, Ciężkowice, sezonowo także Szczawnica) i pozostawał w ciężkiej sytuacji materialnej, dodatkowo dotykany problemami zdrowotnymi i nieszczęściami życiowymi (m.in. pożarem domu w Brzostku). Jego synami byli m.in. wybitny historyk, numizmatyk, heraldyk i sfragistyk Marian (1881–1974), dyrektor Muzeum Wielkopolskiego w Poznaniu, a po II wojnie światowej profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika oraz Jan Kanty (1883–1946), artysta malarz i grafik⁶⁶. Niewątpliwie zbieżność imienia i nazwiska Franciszków Gumowskich może nieco mylić, chociaż obaj lekarze działali w zupełnie innych częściach ziem polskich (przez większość czasu w innych państwach zaborczych), a starszy z nich zmarł w pierwszych latach aktywności zawodowej i społecznej młodszego.

Z uwagi na dołączenie do biogramu doktora Gumowskiego w *Ludziach Towarzystwa Naukowego Płockiego* jedynie fotografii zbiorowych, można jeszcze na koniec uzupełnić, że fotografie portretowe

naukowe i zasługi społeczne, „Notatki Płockie” 1972, nr 4, s. 19 (w powtórzeniu za *Życiem społecznym...* błędnie jako Jan Gumowski); B. Korcz-Grodzicka, *Sierpecka Służba Zdrowia w latach 1945–1974*, „Notatki Płockie” 1974, nr 3, s. 27 (błędnie jako Stanisław Gumowski; tu także m.in. pomyłka w imieniu dr. Zygmunta Minca – Hilary).

⁶⁵ Por. m.in.: *Polski słownik biograficzny*, tom IX, 1960–1961, s. 147 (art. red.); P. Szarejko, op. cit., s. 218. „Tygodnik Wielkopolski” 1874, nr 10 z 7 marca, s. 7 [paginacja roczna – s. 79] podaje jego datę i miejsce urodzenia: 2 grudnia 1841 r. w Drwibinie, gubernia kaliska.

⁶⁶ O Marianie Gumowskim por. np.: *Toruńscy twórcy nauki i kultury (1945–1985)*, red. M. Biskup, A. Giziński, Warszawa-Poznań-Toruń 1989, s. 71-76 (K. Jasiński); *Wielkopolski słownik biograficzny*, red. A. Gąsiorowski, J. Topolski, Warszawa-Poznań 1983, s. 239-240 (A. Wędzki). O Janie Gumowskim por.: *Polski słownik biograficzny*, tom IX, 1960–1961, s. 148 (K. Buczkowski); *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających*, tom II, 1975, s. 518-520 (E. Szczawińska).

sierpeckiego lekarza znalazły się w *Słowniku* P. Szarejki⁶⁷ oraz w artykule *Życie społeczne w Sierpcu na łamach miesięcznika „Mazowsze Płockie i Kujawy”* (powtórzone w artykule T. Garleja o Płockim Towarzystwie Lekarskim w „Notatkach Płockich”)⁶⁸.

⁶⁷ P. Szarejko, op. cit., s. 218.

⁶⁸ *Życie społeczne*, op. cit., s. 13; T. Garlej, op. cit., s. 19.

W internetowej bazie danych o cmentarzu parafialnym w Sierpcu znaleźć można z kolei zdjęcia grobu rodzinnego Gumowskiego⁶⁹.

⁶⁹ Baza osób pochowanych na cmentarzu parafialnym w Sierpcu *Grobonet*, <https://sierpc.grobonet.com/> [dostęp: 15.12.2021]. Na nagrobku doktora Gumowskiego podany jest błędny wiek zmarłego – 73 lata.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Archiwum Państwowe w Olsztynie

Standesamt zu Löbau [Urząd Stanu Cywilnego w Lubawie, pow. nowomiejski], zespół nr 796.

- Archiwum Państwowe w Warszawie Oddział w Mławie

Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Ciechanów powiat ciechanowski, zespół nr 0136/D.

Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Mława powiat mławski, zespół nr 0054/D.

Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Niedzbórz powiat ciechanowski, zespół nr 0149/D.

Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Przasnyszu, zespół nr 0104/D.

Akta stanu cywilnego gminy Sulerzyż, zespół nr 0153a/D.

Akta stanu cywilnego gminy Zeńbok powiat ciechanowski, zespół nr 0269/D.

Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Żmijewo powiat mławski, zespół nr 0630/D.

Źródła drukowane

„Dziennik Komisariatu Rządu na m. st. Warszawę” 1922.

„Dziennik Urzędowy Izby Lekarskiej Warszawsko-Białostockiej” 1930.

„Dziennik Urzędowy Województwa Warszawskiego” 1924, 1925.

Rocznik Lekarski Rzeczypospolitej Polskiej na 1936 rok, oprac. S. Konopka, Warszawa 1936.

Rocznik Lekarski Rzeczypospolitej Polskiej na 1938 rok, Warszawa 1938.

Urzędowy spis lekarzy uprawnionych do wykonywania praktyki lekarskiej..., Warszawa 1924/1925, 1927, 1931.

Urzędowy spis lekarzy, lekarzy dentyków, farmaceutów, felczerów, pielęgniarek, położnych, uprawnionych i samodzielnych techników dentystrycznych, Warszawa 1939.

„Warszawski Dziennik Wojewódzki na Obszar Województwa Warszawskiego”, 1928.

Prasa

„5-ta Rano” 1939

„Czasopismo Lekarskie” 1903

„Dziennik Poznański” 1904, 1914

„Gazeta Grudziądzka” 1904

„Gazeta Świąteczna” 1914, 1926

„Gazeta Toruńska” 1887

„Goniec Wieczorny” 1910

„Kraj” 1887

„Kurier Polski” 1907

„Kurier Poznański” 1913

„Kurier Warszawski” 1898, 1905, 1909, 1939

„Naród” 1906

„Rocznik Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego” 1907

„Słowo” 1907, 1908

„Słowo Polskie” 1904

„Tygodnik Wielkopolski” 1874

„Ziemia Michałowska. Gazeta Brodnicka” 1937

Opracowania

- T. Astramowicz-Leyk, *Wiktor Kulerski (1865–1935). Polityk – wydawca – dziennikarz*, Toruń 2006.
- S. Bilski, *Słownik biograficzny regionu brodnickiego*, Brodnica-Toruń 1991.
- K. Buczkowski, Gumowski Jan [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. IX, 1960-1961, s. 148.
- H. Burakowska, J. Burakowski, *Sierpczanie tysiąclecia*, Sierpc 2005.
- K. German, *Droga do celu*, Wrocław 1979.
- J. B. Gliński, *Słownik biograficzny lekarzy i farmaceutów ofiar drugiej wojny światowej*, tom IV, Warszawa 2011.
- Gumowski Franciszek (1840–1900) [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. IX, 1960-1961, s. 147 (artykuł redakcyjny).
- K. Jasiński, *Gumowski Marian* [w:] *Toruńscy twórcy nauki i kultury (1945–1985)*, red. M. Biskup, A. Giziński, Warszawa-Poznań-Toruń 1989, s. 71-76.
- Ludzie Towarzystwa Naukowego Płockiego. Słownik biograficzny (1820–2020)*, red. nauk. M. Kamińska, Płock 2019.
- H. Mross, *Słownik biograficzny kapłanów diecezji chełmińskiej wyświęconych w latach 1821–1920*, Pelplin 1995.
- A. Nadolny, *Goga Paweł Piotr* [w:] *Toruński słownik biograficzny*, t. III, red. K. Mikulski, Toruń 2002, s. 75-76.
- Pamiętnik Pierwszego Zjazdu Lekarzy Prowincjonalnych Królestwa Polskiego w Łodzi, dnia 4 i 5 czerwca r. 1911, oraz obchodu XXV-lecia istnienia Towarzystwa Lekarskiego łódzkiego, d. 3 czerwca r. 1911, Łódź [1911]*.
- H. Piekarska, *Franciszek Gumowski (druga połowa XIX – lata trzydzieste XX wieku). Lekarz chirurg, aktywny sierpecki społecznik, pierwszy przewodniczący Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego w Sierpcu, komendant Straży Ogniowej w Sierpcu, współzałożyciel Koła Polskiej Macierzy Szkolnej* [w:] *Ludzie Towarzystwa Naukowego Płockiego. Słownik biograficzny (1820–2020)*, red. nauk. M. Kamińska, Płock 2019, s. 64-70.
- H. Piekarska, A. Zbierchowska, *Wacław Gurbki (1867–1943). Drugi w historii przewodniczący Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego w Sierpcu, niezwykły rejent, wielki patriota i społecznik, płocczanin* [w:] *Ludzie Towarzystwa Naukowego Płockiego. Słownik biograficzny (1820–2020)*, red. nauk. M. Kamińska, Płock 2019, s. 71-74.
- K. Przybyszewski, *Siudowski Bogdan* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXXVII, 1996-1997, s. 595-596.
- K. Przybyszewski, *Siudowski Konrad* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXXVII, 1996-1997, s. 597-598.
- K. Przybyszewski, *Siudowski Konrad* [w:] *Ziemiańskie polscy XX wieku. Słownik biograficzny*, cz. II, red. J. Leskiewiczowa, Warszawa 1994, s. 113-115.
- T. Sabat, Z. Sabat, *Cmentarz Stary w Kielcach. Przewodnik po wybranych grobach ludzi zasłużonych dla regionu*, Kielce 1995.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. B. Chlebowski, W. Walewski, F. Sulimierski, t. II, Warszawa 1881; t. VIII, Warszawa 1887.
- P. Szarejko, *Słownik lekarzy polskich XIX wieku*, t. III, Warszawa 1995.
- E. Szczawińska, *Gumowski Jan* [w:] *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających*, t. II, 1975, s. 518-520.
- A. Wędzki, *Gumowski Marian* [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny*, red. A. Gąsiorowski, J. Topolski, Warszawa-Poznań 1983, s. 239-240.

Artykuły

- T. Garlej, *Płockie Towarzystwo Lekarskie – osiągnięcia naukowe i zasługi społeczne*, „Notatki Płockie” 1972, nr 4, s. 12-21.
- B. Korcz-Grodzicka, *Sierpecka Służba Zdrowia w latach 1945–1974*, „Notatki Płockie” 1974, nr 3, s. 27-32.
- S. Latocha, *Powrót do archiwum. Etnologiczna lektura metryk Kościoła rzymskokatolickiego*, „Zeszyty Wiejskie” 2014, t. XIX, s. 215-225.
- L. Wiśniewski, *Śp. dr Franciszek Gumowski*, „Polska Gazeta Lekarska” 1939, nr 10 z 5 marca, s. 20 [paginacja roczna – s. 224].
- Życie społeczne w Sierpcu*, „Mazowsze Płockie i Kujawy” 1927, nr 10, s. 13.

Netografia

- Armia Krajowa Okręg Kielce*, strona internetowa, akokregkielce.pl, sylwetka Stanisława Gumowskiego).
- Geheimes Staatsarchiv – Preussischer Kulturbesitz, Archivdatenbank*, archivdatenbank.gsta.spk-berlin.de.
- Geneteka*, baza danych Polskiego Towarzystwa Genealogicznego, geneteka.genealodzy.pl.
- Geni*, internetowy portal genealogiczny, geni.com, genealogia rodziny Wilemskich.
- Grobonet*, baza danych o cmentarzu parafialnym w Sierpcu, sierpc.grobonet.com.
- A. Kędziora, *Gumowski Stanisław* [w:] *Zamościopedia*, internetowa encyklopedia o Zamościu, zamościopedia.pl.
- Metryki*, projekt indeksacji aktów stanu cywilnego Polskiego Towarzystwa Genealogicznego, metryki.genealodzy.pl.
- Polska Bibliografia Lekarska 1901–1939*, baza danych Głównej Biblioteki Lekarskiej, gbl.waw.pl.
- R. Potęga-Magdziarz, *Sopocka działalność Wiktora Kulerskiego na przełomie XIX i XX wieku*, portal Dawny Sopot, dawnyopot.pl.

FRANCISZEK GUMOWSKI, MD FROM SIERPC.
THE BIOGRAPHICAL ADDENDUM

Summary

The article is a brief supplement to biographical note about Franciszek Gumowski (1863–1939), physician and social activist from Sierpc (Masovian Voivodeship), published in 2020 in jubilee biographical dictionary of The Scientific Society of Płock (anniversary of 200 years of Society's founding). Gumowski was co-founder and first president of Society's local branch in Sierpc.

Keywords: Franciszek Gumowski, Sierpc, physician, social activism, The Scientific Society of Płock

FUNKCJONOWANIE HARCERSKIEGO OŚRODKA W ŁĄCKU K/PŁOCKA W 1920 R.

Abstrakt

W 1920 r. pałac w Łącku koło Płocka wraz z otaczającym go terenem był użytkowany przez Związek Harcerstwa Polskiego. W zamierzeniu Naczelnictwa ZHP miał to być ośrodek pracy harcerskiej i baza materialna dla organizowanych kursów harcerskich. W lipcu 1920 r. odbył się tam harcerski kurs instruktorski dla nauczycielek. W sierpniu 1920 r. w pałacu byli zakwaterowani uchodźcy oraz mieścił się szpital wojskowy. Z powodu zniszczeń, dokonanych przez obsługę szpitala i uchodźców w 1921 r. pałac wrócił pod zarządek Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych i w 1923 r. został przekazany Państwowemu Stadu Ogierów w Łącku.

Słowa kluczowe: ZHP, Łąck, wojna polsko-bolszewicka, kursy harcerskie

Pałac w Łącku jest znany przede wszystkim z tego, że w końcu lat 30. XX w. był letnią rezydencją Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych marszałka Edwarda Rydza-Śmigłego. Z grubsza też jest znana jego historia. Otóż przez długi czas dobra Łąckie należały do rodziny Łąckich, jednak w ramach represji po klęsce powstania styczniowego pałac i dobra ziemskie zostały skonfiskowane przez władze carskie i przekazane Robertowi Fuhrmanowi, dyrektorowi Wydziału Przychodów i Skarbu Królestwa Polskiego, uhonorowanego tytułem wielkiego łowczego cara Aleksandra II¹. Po nim Łąck odziedziczył jego syn Mikołaj Fuhrman i to on zaangażował znanego architekta Kornela Gabrielskiego, który wykonał projekt rezydencji. Pałac został wzniesiony w stylu neorenesansowej wili włoskiej w latach 1872–73.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości pałac i dobra Łąckie zostały przejęte przez Ministerstwo Rolnictwa. W 1923 r. na mocy dekretu prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Łącku utworzono Państwowe Stado Ogierów i w pałacu zamieszkał jego dyrektor. W 1938 r. pałac został wybrany na letnią rezydencję Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych marszałka Edwarda Rydza-Śmigłego i pełnił tę funkcję do wybuchu wojny. We wrześniu 1939 r. krótko kwatrował tu dowódca Nowogródzkiej Brygady Kawalerii gen. Władysław Anders po wycofaniu się spod Mławy i opuszczeniu Płocka. Potem pałac został przejęty pod zarządek niemiecki. Po wojnie pozostał własnością państwa, krótko kwatrował tam oddział Wojska

Polskiego i Armii Czerwonej, w latach 1947–1950 pozostawał w dyspozycji Rady Ministrów, a do 1989 r. – Funduszu Wczasów Pracowniczych. W III RP przez 10 lat (1989–99) był własnością Agencji Własności Rolnej, popadając w zapomnienie i ruinę, ale szczęśliwie został wyremontowany przez prywatnych właścicieli i wrócił do swej dawnej świetności².

W dostępnych opracowaniach historii pałacu i dóbr Łąckich nie ma wzmianki o tym, że w 1920 r. pałac był pod zarządem Naczelnictwa Związku Harcerstwa Polskiego. Pewne wiadomości na ten temat są w „Harcerzu” z 1920 r., natomiast głównym źródłem informacji pozostają materiały archiwalne, przechowywane w Archiwum Akt Nowych w Warszawie.

1. Początki zarządzania Łąckiem Harcerskim przez ZHP

Pałac został przekazany władzom ZHP przez Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Państwowych 15 kwietnia 1920 r. Nastąpiło to w dużej mierze dzięki życzliwości ministra rolnictwa i dóbr państwowych Franciszka Bardla oraz ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego Tadeusza Łopuszańskiego. Miały tam być organizowane kursy dla instruktorów harcerskich oraz prowadzone różnego rodzaju warsztaty,

¹ Nie ma zgodności, kiedy dobra Łąckie zostały skonfiskowane. Maria Barbasiewicz napisała, że dostał je Roman Fuhrman po klęsce powstania listopadowego w 1835 r., jednak nie podała źródła tej informacji (M. Barbasiewicz, *Tradycja Mazowsza. Powiat płocki. Przewodnik subiektywny*, Warszawa 2009, s. 105).

² *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. X, *Dawne województwo warszawskie*, pod red. I. Galickiej i H. Sygietyńskiej, z. 3, *Dawny powiat gostyniński*, Warszawa 1975, s. 24; J. B. Nycek, *Z teki rysownika. Pałac w Łącku*, „Tygodnik Płocki” 1985, nr 42 z 20 października, s. 12; M. Barbasiewicz, op. cit., s. 105; Z. Grabowski, *Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka*, część szósta, „Nasze Korzenie” 2021, nr 18, s. 24–28; G. Gołębiewski, M. Żuławnik, *Zachowanie żołnierzy Armii Czerwonej na terenie północno-zachodnich powiatów województwa warszawskiego w 1945 i 1946 r. w dokumentach archiwalnych. Część II – powiaty płocki i gostyniński*, „Notatki Płockie” 2020, nr 1, s. 26.

służące praktycznej nauce zawodu wśród harcerzy. Pierwsze miesiące zajęło przygotowanie pałacu do pełnienia swej nowej funkcji. Administratorem pałacu z ramienia Naczelnictwa ZHP został Tadeusz Maresch³. Ponieważ sam pałac był zbyt małym zapleczem do organizacji kursów, w końcu kwietnia 1920 r. przewodniczący ZHP zwrócił się do Wydziału Majątków Zarządu Okręgowego Dóbr Państwowych w Warszawie z prośbą o zwiększenie możliwości funkcjonowania harcerzy w Łącku. Chodziło o wydzierżawienie na 6 lat ogrodu owocowego oraz zgodę na korzystanie z okolicznych lasów w celu urządzania wycieczek, obozów i ćwiczeń w terenie. Poza tym przewodniczący ZHP prosił o sprzedaż po cenie ulgowej drewna do prac stolarskich oraz wiórów do wypełnienia sienioków⁴.

Podobne pismo wystosowano 22 maja 1920 r. do Zarządu Głównego Dóbr Państwowych w Warszawie, prosząc także o zgodę na obozowanie w lesie, urządzanie szałasów, wykorzystywanie suszu na ogniska oraz uzyskanie zniżki na zakup drzewa do prac stolarskich i na opał. Z kolei Dowództwo Okręgu Generalnego Wojska Polskiego w Warszawie proszono o użyczenie przez Komendę Garnizonu w Płocku pary koni z wozem dla celów transportowych. Z pomocą przy urządzaniu warsztatów do prac stolarskich, snycerskich, ślusarskich, szewskich i introligatorskich pospieszyli harcerze z Bydgoszczy. Zadeklarowali sprzęt na ogólną wartość ok. 5-8 tys. marek polskich, ale na wywóz tych materiałów była potrzebna zgoda Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej⁵.

Z pałacem i przyległościami Naczelnictwo ZHP wiązało ogromne nadzieje, czego przykładem może być entuzjastyczny artykuł w tygodniku „Harcerz”. Tadeusz Strumiłło zawiadamiał w nim o przekazaniu harcerzom pałacu w Łącku, uzyskaniu zgody na dzierżawę sadu i ogrodu z perspektywą dzierżawy gruntów ornych. W skrajnie optymistycznym tonie pisał o planach urzędnika w Łącku szkoły życia harcerskiego z różnymi pracownikami rzemieślniczymi

³ W późniejszym czasie używał spolszczonej pisowni nazwiska – Maresz.

⁴ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej: AAN), Związek Harcerstwa Polskiego (dalej: ZHP), Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920 - 1921, sygn. 438, upoważnienie Naczelnictwa ZHP dla T. Marescha z maja 1920 r.; pisma przewodniczącego ZHP z 27 kwietnia 1920 r. do Wydziału Majątków Zarządu Okręgowego Dóbr Państwowych w Warszawie, sygn. 370, *Sprawozdanie Naczelnej Rady Harcerskiej (1918-1920)*, Warszawa 1920, s. 29.

⁵ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920-1921, sygn. 438, pismo wz. naczelnika ZHP Tadeusza Strumiłło z 22 maja 1920 r. do Zarządu Głównego Dóbr Państwowych w Warszawie; pismo z 31 maja 1920 r. do Dowództwa Okręgu Generalnego w Warszawie; pismo z 22 czerwca 1920 r. do Ministerstwa b. Dzielnicy Pruskiej.

Pałac od strony parku. Grupa starszych harcerek i harcerzy z Warszawy („Harcerz” 1920, nr 20)

Pałac od strony jeziora („Harcerz” 1920, nr 20)

i rolnymi. Oczywiście miały się tam też odbywać obozy i zjazdy harcerskie. Wzywał także ogół harcerstwa do pomocy w wyposażeniu pałacu i warsztatów w sprzęt i narzędzia oraz zwierzęta gospodarskie, bowiem brakowało praktycznie wszystkiego. Potrzebne były również pieniądze. Oprócz tego T. Strumiłło zachęcał do pracy na miejscu przy urządzaniu i porządkowaniu terenu przyszłego ośrodka harcerskiego⁶.

3 maja 1920 r. w Łącku przebywała grupa starszych harcerzy i harcerek z Warszawy, czego śladem pozostały zdjęcia, opublikowane w „Harcerzu” oraz zabawne ogłoszenie: *Starsi Harcerze i Harcerski, którzyście byli w Łącku 3 maja – kto z Was zaopiekował się po ostatnim posiłku czerwonym nożem harcerskim, zechce go zwrócić Naczelnemu Inspektorowi jak najrychlej. Czuwaj!*⁷

Tymczasem zbliżały się wakacje i zarządzający majątkiem w Łącku Tadeusz Maresch 22 czerwca 1920 r. pilnie zwracał się do Naczelnictwa ZHP o przysłanie kotłów do gotowania oraz zapewnienie dostaw żywności dla uczestników kursów. Jednocześnie prosił o znalezienie jego następcy, bowiem

⁶ T. Strumiłło, *Łąck dla Harcerstwa*, „Harcerz” 1920, nr 20 z 28 maja, s. 153-154. Pełny tekst artykułu zob. aneks Nr 1.

⁷ „Harcerz” 1920, nr 20 z 28 maja, s. 160.

spodziewał się poboru do wojska, a inspektor Okręgu ZHP w Płocku Leon Romanowski nie miał odpowiedniego kandydata⁸.

1 lipca 1920 r. – przed odejściem z Łącka – T. Maresch wysłał do Tadeusza Strumiły z Naczelnictwa ZHP raport, w którym przedstawiał sytuację tzw. Łącka Harcerskiego w miesiącu czerwcu 1920 r. Generalnie dobra Łąckie wymagały jeszcze dużo pracy. W czerwcu wycieczek było mało z powodu końca roku szkolnego, egzaminów w szkołach, a potem rozjechania się młodzieży na wieś. Próby utworzenia większego obozu roboczego nie powiodły się z powodu braku pieniędzy i żywności. Stąd obóz liczył zaledwie 8 chłopców pod komendą dha Bohdana Maciejewskiego z Płocka. Nieco żywności udało się zdobyć za pośrednictwem Komitetu Miejskiego i Komitetu Pomocy Dzieciom w Gostyninie, życzliwości mieszkańców, władz administracyjnych i wojskowych oraz pomocy L. Romanowskiego. Z tych źródeł otrzymano: kurę, kaczkę, parę królików z młodymi, nieco żywności i naczyń gospodarczych. Do kuchni została wynajęta kucharka z gażą 6 marek polskich dziennie. Zatrudniono też ogrodnika i stróża z pensją 100 marek polskich miesięcznie.

Do załatwienia pozostało jeszcze szereg spraw: uregulowanie kosztów prądu, sporządzenie spisu sprzętów pałacowych, zwózka drewna na opał i budulec, przebudowa kuchni i pieca do chleba, co było niemożliwe z powodu braku kotłów. Należało zakupić żywność dla koni, które obiecał dwa razy w tygodniu dostarczać dowódca garnizonu płockiego płk Florentyn Zapaśnik.

Natomiast w odpowiedzi na wcześniejsze pisma uzyskano zgodę na użytkowanie parku, dzierżawę ogrodu warzywnego za 11 200 mkp z obowiązkiem dostarczenia administracji dóbr Łąckich 3 korcy owoców. Sprzedaż owoców obiecały się zająć Komisja Miejska w Gostyninie i Hufiec Żeński w Płocku. Użytkoano zgodę Nadleśnictwa w Gostyninie na nabycie drewna po cenach ulgowych, korzystanie z lasu i rozpalanie ognisk z odpowiedzialnością za ewentualnie wzniesiony pożar. Do uregulowania pozostały zobowiązania finansowe za maj i czerwiec w wysokości ok. 5 tys. mkp.

Zgodnie z zapowiedzią T. Maresch został powołany do wojska z terminem stawienia się 27 lipca 1920 r. Na swego tymczasowego następcę wyznaczył dha Grochowskiego z Gostynina (ucznią VIII klasy miejscowego Gimnazjum), jednak ten mógł w Łącku pozostać tylko do 15 lipca 1920 r., gdyż musiał wyjechać na kurs instruktorski do Biedruska pod

⁸ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920–1921, sygn. 438, pismo T. Marescha do Naczelnictwa ZHP w Warszawie z 22 czerwca 1920 r.

Poznaniem. Mimo rozlicznych wydatków T. Maresch zostawił w kasie nadwyżkę w wysokości 3 340,60 mkp⁹.

Na koniec urzędowania w Łącku przedstawił plan wykorzystania dóbr Łąckich w taki sposób, aby przynosiły zyski, bowiem harcerze musieli go sami utrzymać. Jak pisał:

Oprócz kolonii, obozów, kursów instrukt. i sprawnościowych należałoby w Łącku Harc. wykorzystać odpowiednie warunki dla:

- 1) hodowli królików i drobiu*
- 2) plantacji roślin lekarskich*
- 3) plantacji łązy koszykarskiej i rozwoju koszykarstwa (zbyt zapewniony w Gostyninie i Płocku)*
- 4) hodowli pszczół*

Oprócz tego po zorganizowaniu podstaw gospodarstwa harcerskiego należałoby zająć się zorganizowaniem miejscowej włościańskiej drużyny zuchów, potem harcerskiej. Nie należały zaś już w tym roku brać się do wydzierżawiania ziemi ornej z powodu kompletnego braku i drożyzny inwentarza, tym bardziej, że wszystkie produkty możemy otrzymywać od administracji po cenach rządowych, a więc niższych nawet od tego, co nas dany produkt kosztowałby.

Stwierdzam również, że Łąck Harcerski posiada wszelkie warunki pomyślnego rozwoju przy dość znacznym jednak wysiłku z naszej strony. Koniecznością wobec tego jest ciągła i baczna opieka i współdziałanie jej z adm. harc. w Łącku [...] Pozostawienie administratora harcerskiego samemu sobie i brak współdziałania z nim harcerzy może całą robotę zaprzepaścić¹⁰

Druh Grochowski zarządzał Łąckiem chwilowo i wkrótce tę funkcję objęła Wanda Szymanowska. W tym czasie do Łącka przyjeżdżały głównie drużyny harcerskie z Płocka, Gostynina i Łącka, wykonując niezbędne prace porządkowe w pałacu i ogrodzie oraz zbierając truskawki, porzeczkę i czereśnie, sprzedawane potem na wolnym rynku¹¹. Według rozkazu Naczelnictwa ZHP z 27 maja 1920 r. na czas wakacji Łąck miał się stać siedzibą Głównej Kwatery Żeńskiej (od 1 do 20 lipca 1920 r.) oraz Głównej Kwatery Męskiej (od 15 lipca do 20 sierpnia 1920 r.).

⁹ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920–1921, sygn. 438, raport za miesiąc czerwiec 1920 r. z 1 lipca 1920 r., sprawozdanie kasowe za miesiąc czerwiec 1920 r.; umowa na dzierżawę ogrodu i gruntów w Łącku.

¹⁰ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920–1921, sygn. 438, Do czego nadaje się Łąck Harcerski, notatka T. Marescha z 1 lipca 1920 r.

¹¹ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920–1921, sygn. 438, Sprawozdanie z Łącka Harcerskiego za rok 1920.

Wszelkie pisma harcerze mieli adresować na Okręgowy Inspektorat Harcerski w Płocku, ul. Gimnazjalna 1, czyli do II Gimnazjum Męskiego. Jednak z uwagi na ofensywę bolszewicką latem 1920 r. nie w pełni zostało to zrealizowane. Koordynowanie akcji pomocy harcerzy na rzecz wojska z łącka byłoby praktycznie niemożliwe¹².

2. Kurs instruktorski dla nauczycielek w dniach 1–20 lipca 1920 r.

Mając do dyspozycji pałac i otaczający teren Maria Wocalewska z Głównej Kwatery Żeńskiej ZHP zaplanowała kurs instruktorski w lipcu 1920 r. dla nauczycielek, które już wcześniej pracowały w harcerstwie, jak również dla tych, które dopiero zamierzały zaangażować się w pracę. Poza harcerskimi kanałami informacyjnymi wiadomości o kursie pojawiły się też w prasie. Warunkiem zakwalifikowania na kurs było przysłanie zgłoszenia na specjalnych formularzu, w którym należało podać przebieg dotychczasowej służby w harcerstwie, opinię dyrektora szkoły oraz miejscowej władzy harcerskiej. Opłata za kurs wynosiła 500 marek polskich¹³.

Na kurs w terminie 1–20 lipca 1920 r. zakwalifikowano 26 nauczycielek. Większość z nich była w przedziale wiekowym 18–22 lata, co ilustruje poniższa tabela.

L.p.	Wiek	Ilość
1.	18	4
2.	19	4
3.	20	3
4.	21	5
5.	22	2
6.	23	1
7.	24	1
8.	25	1
9.	26	1
10.	27	1
11.	28	1
12.	33	1
13.	35	1
	Razem	26

Źródło: Opracowanie własne

¹² Rozkaz N.Z.H.P. z dnia 27 maja 1920 r., „Harcerz” 1920, nr 20 z 28 maja, s. 160. W maju 1920 r. Naczelniczką Głównej Kwatery Żeńskiej była Maria Wocalewska, a naczelnikiem Głównej Kwatery Męskiej - Stanisław Sedlaczek. Od 1 do 20 lipca w Łącku trwał kurs instruktorski dla nauczycielek, o czym w dalszej części artykułu.

¹³ AAN, ZHP, Kurs nauczycielski w Łącku. Materiały organizacyjne 1920–1921, sygn. 2121, pismo M. Wocalewskiej z 20 maja 1920 r. do Komendy Okręgowy ZHP; *Kursy instruktorskie Harcerzy*, „Gazeta Poranna 2 Grosze” 1920, nr 142 z 30 maja, s. 5.

Spśród 26 uczestniczek, figurujących na liście, 8 pochodziło z Łodzi, 6 z Zawiercia, 4 z Warszawy i po jednej z Kalisza, Płocka, Wyszogrodu, Włoszczowej, Tomaszowa Mazowieckiego, Gostynina, Jadownik i Zelowa. Z Płocka zgłosiła się 22-letnia Józefa Nowicka, z Wyszogrodu 22-letnia Jadwiga Goszczyńska, z Gostynina 35-letnia Janina Unieszowska¹⁴.

Kurs rozpoczął się 1 lipca i miał trwać do 20 lipca 1920 r. Działał według opracowanego 16-punktowego regulaminu, który określał jego cele, zadania i obowiązki kierownictwa oraz zasady funkcjonowania. Jak czytamy w pierwszych punktach:

1) *Kurs harcerski dla nauczycielek w Łącku zostaje założony w celu zgłębienia harcerskich metod wychowania i przystosowania ich do poszczególnych środowisk wychowawczych.*

2) *Cel ten zamierzamy osiągnąć: a) przez życie według prawa i zasad harcerskich, b) przez współpracę wszystkich uczestniczek kursu, który w założeniu swoim tworzy normalną drużynę harcerską, c) przez zapoznanie się z grami i ćwiczeniami harcerskimi, d) przez wymianę zdań w sprawach zasadniczej natury wychowawczej, e) przez ścisłe przestrzeganie regulaminu i zarządzeń Kierownictwa kursu*¹⁵.

Kierownictwo kursu stanowiły komendantka, obożna, skarbniczka i sekretarka. W regulaminie określono kompetencje i obowiązki osób funkcyjnych oraz rygory, jakim poddane były uczestniczki, np. zakaz kładzenia się na łóżkach poza czasem przeznaczonym na odpoczynek, czy zakaz „pojadania” między posiłkami¹⁶.

Komendantką kursu została jego inicjatorka naczelniczka Głównej Kwatery Żeńskiej ZHP Maria Wocalewska. Jej zastępczynią i obożną była Jadwiga Wocalewska, sekretarką i skarbniczką - Irena Głowinkowska, gospodynią i magazynierką - Wanda Szymanowska¹⁷.

Na kurs początkowo przyjechało 19 uczestniczek, podzielonych na trzy zastępy¹⁸. Zastępową I zastępu została mianowana dhna Klotylda Wrzoskówna, II zastępu – dhna Zofia Kowalska, III zastępu – dhna Halina Arletówna. Bibliotekarką została wyznaczona dhna Janina Unieszowska. Józefa Pastwianka miała

¹⁴ AAN, ZHP, Kurs nauczycielski w Łącku. Materiały organizacyjne 1920 - 1921, sygn. 2121, lista uczestniczek kursu.

¹⁵ AAN, ZHP, Kurs nauczycielski w Łącku. Materiały organizacyjne 1920 - 1921, sygn. 2121, regulamin kursu harcerskiego dla nauczycielek w Łącku.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ AAN, ZHP, Kurs nauczycielski w Łącku. Materiały organizacyjne 1920 - 1921, sygn. 2121, rozkaz dzienny I. 1 z 1 lipca 1920 r., k. 7.

¹⁸ Dwa zastępy po sześć druhen i jeden 7-osobowy.

zorganizować chór. Po tygodniu Alina Arletówna została mianowana sanitariuszką. 9 lipca, po tym, jak dojechało jeszcze kilka nowych uczestniczek, utworzony został IV zastęp (5-osobowy) z dhną Jadwigą Wodzińską-Matawowską jako zastępową¹⁹.

W rozkazie dziennym l. 1 czytamy:

Otwieram kurs harcerski dla nauczycielek w Łącku. Mamy przed sobą czas krótki – 20 dni – który poświęcimy zaznajomieniu się i rozważeniu metod harcerskich wychowania. Czas, który postanawiamy spędzić po harcersku, aby tym lepiej zrozumieć szczytną ideę, która nas prowadzi. Ile i jakie korzyści odniesiemy, zależy od każdej z nas szczególnie i od nas wszystkich, od naszego zbiorowego wysiłku. Kurs opieramy na współpracy. Jeżeli włożymy w siebie część swej duszy, stanie się nam przez to drogi. Pragnę, żeby wspólna praca tak zespoliła naszą gromadkę, abyśmy mimo przestrzenni, jakie nas po skończeniu kursu rozdzieli, stanowiły jedną spójną całość.

Życzę Wam i sobie owocnej i radosnej pracy. Czuwaj!

*Maria Wocalewska
Naczelniczka Głównej Kwatery Żeńskiej
ZHP i Kmdtka Kursu²⁰*

Kurs był zorganizowany według zasad harcerskich ze ściśle określonym porządkiem dnia. Wyglądał on zwykle następująco:

7.00 – 8.00 – wstawanie, ubieranie się, sprzątnięcie
8.00 – 8.30 – pacierz – apel
8.30 – 9.00 – śniadanie
9.00 – 12.30 – ćwiczenia w zastępach
12.30 – 13.00 – przygotowanie do obiadu
13.00 – 14.00 – obiad
14.00 – 16.00 – spoczynek – cisza
16.00 – 17.00 – omówienie ćwiczeń
17.00 – 17.30 – podwieczorek
17.30 – 19.30 – śpiew, gry i zabawy
19.30 – 20.00 – wieczerza
20.00 – 21.30 – gawęda wieczorna,
śpiew, pacierz
21.30 – 22.00 – przygotowanie do snu
22.00 – 6.30 – spoczynek nocny – cisza²¹.

¹⁹ AAN, ZHP, Kurs nauczycielski w Łącku. Materiały organizacyjne 1920–1921, sygn. 2121, rozkaz dzienny l. 2 z 2 lipca 1920 r.; rozkaz dzienny l. 3 z 3 lipca 1920 r.; rozkaz dzienny l. 7 z 7 lipca 1920 r.; rozkaz dzienny l. 9 z 9 lipca 1920 r.

²⁰ AAN, ZHP, Kurs nauczycielski w Łącku. Materiały organizacyjne 1920–1921, sygn. 2121, rozkaz dzienny l. 1 z 1 lipca 1920 r.

²¹ AAN, ZHP, Kurs nauczycielski w Łącku. Materiały orga-

czasami zdarzały się drobne odstępstwa od tego harmonogramu, np. pobudka o godz. 6.00 lub 6.30, czy dodanie do programu dnia musztry lub wycieczki. Od 8 lipca 1920 r. Jadwiga Wocalewska miała prowadzić gimnastykę w godz. 19.00–19.30. Codziennie jeden z zastępów pełnił służbę, aczkolwiek 4 lipca 1920 r. służbę pełniło kierownictwo kursu i zastępowe pod komendą dhny Ireny Głowinkowskiej. Polegało to na sprzątnięciu pomieszczeń kursu, pomocy w kuchni oraz pełnieniu wart.

Zachował się wykaz 21 tematów gawęd wieczornych, wśród których były: cele i ideologia harcerska, zasady wychowania harcerskiego, harcerstwo w szkołach powszechnych i średnich, seminariach nauczycielskich oraz w różnych środowiskach społecznych, starsze harcerstwo, koła przyjaciół harcerstwa, technika harcerska, organizacja wycieczek, praca obywatelska i społeczna²².

W trakcie trwania kursu sytuacja wojenna Polski zaczęła się dramatycznie pogarszać, co skutkowało utworzeniem Rady Obrony Państwa oraz wezwaniami kierownictwa ZHP do czynnej pomocy wojsku. 7 lipca harcerstwo zostało postawione w stan gotowości, a 9 lipca rozkaz Głównej Kwatery Męskiej określał przydatność poszczególnych grup wiekowych²³. Te decyzje władz naczelnych ZHP zostały odczytane w rozkazie kursu z 10 lipca 1920 r. W związku z tym 11 lipca 1920 r. z powodu wezwania przez Główną Kwaterę Żeńską ZHP kurs opuścili: Jadwiga Wocalewska i Irena Głowinkowska. Skutkowało to zmianami funkcyjnych: sekretarką i skarbniczką kursu została Zofia Kowalska, oboźną – Halina Arletówna, administrację przejęła Klotylda Wrzaskówna. Zmieniły się też zastępowe: zastęp I objęła Melania Zaarówna, zastęp II – Helena Kurtzmanowa, zastęp III – Florentyna Dubasówna, zastęp IV – bez zmian dalej prowadziła Jadwiga Wodzińska-Matawowska²⁴.

nizacyjne 1920–1921, sygn. 2121, rozkaz dzienny l. 2 z 2 lipca 1920 r.

²² AAN, ZHP, Kurs nauczycielski w Łącku. Materiały organizacyjne 1920–1921, sygn. 2121, tematy gawęd wieczornych.

²³ W aktach znajduje się wycinek z gazety „Naród” z 5 lipca 1920 r. z wezwaniami J. Piłsudskiego do obrony kraju. Zob. też.: Józef Piłsudski do Narodu Polskiego, „Kurier Płocki” 1920, nr 155 z 6 lipca, s. 1-2; W. Hausner, M. Wierzbicki, *Sto lat harcerstwa*, Warszawa 2015, s. 63. W płockiej prasie wezwania władz ZHP ukazały się z pewnym opóźnieniem: *Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego do Rodziców, władz szkolnych i Kół Przyjaciół Harcerstwa*, „Kurier Płocki” 1920, nr 167 z 20 lipca, s. 4; *Mobilizacja harcerskich oddziałów ochotniczych*, „Kurier Płocki” 1920, nr 168 z 21 lipca, s. 3. Szerzej nt. udziału harcerzy w wojnie polsko-bolszewickiej zob.: T. Sikorski, *Harcerze w wojnie polsko-bolszewickiej*, Warszawa 2020.

²⁴ AAN, ZHP, Kurs nauczycielski w Łącku. Materiały organizacyjne 1920–1921, sygn. 2121, rozkaz dzienny l. 10 z 10 lipca 1920 r.; rozkaz dzienny l. 11 z 11 lipca 1920 r.

15 lipca po porannej wycieczce odbyła się uroczystość złożenia przyrzeczenia harcerskiego przez drużyny jeszcze niezaprzyśiężone. 16 lipca 1920 r. władze harcerskie powołały kolejne uczestniczki kursu do harcerskiej służby pomocniczej. Kurs opuściły: Halina Arletówna, Zofia Kowalska, Melania Zaarówna, Helena Kurtzmanowa, Florentyna Dubasówna, Jadwiga Matawowska. Obowiązki obożnej przejęła Józefa Nowicka, a sekretarki i skarbniczki - Wanda Łukaszevska. W związku ze zdekompletowaniem kursu dotychczasowe cztery zastępy przekształciły się w dwa, na czele których stanęły Józefa Pastwianka i Sabina Gettlówna, łącznie kurs liczył wtedy 13 drużyn²⁵.

W obliczu zagrożenia państwa wszystkie uczestniczki (26) zgłosiły gotowość do służby, w większości biurowej (11) i sanitarnej (8), ale też gospodarczej (3) i pojedyncze – pomocy w administracji, obsługi ksiąg handlowych i telefonu²⁶.

W ostatni dzień kursu – 20 lipca 1920 r. zaplanowano wycieczkę do Płocka. Wymarsz miał nastąpić o godz. 15.30 i po trzech godzinach marszu na dystansie ok. 10 km uczestniczki kursu miały dotrzeć do Płocka. Zwiedzanie zaplanowano na godz. 18.30–21.00, a od 21.00 do 22.00 przewidziana była kolacja, więc powrót chyba nie odbywał się już pieszo²⁷.

W trakcie kursu praktycznie wszystkie uczestniczki podniosły swoje kwalifikacje harcerskie, uzyskując III i II stopień harcerski oraz siedem z nich zostało kandydatkami na przodownice. W ostatnim rozkazie M. Wocalewska stwierdzała:

Kończymy dzisiaj kurs. Z prawdziwym zadowoleniem stwierdzam, że wszystkie bez wyjątku drużyny starały się w miarę swych sił i możliwości zgłębić zagadnienia harcerskich metod wychowawczych.

Tak też 20 dni wyteżonej, radosnej pracy minęło szybko i dziś z żalem żegnamy Łąck harcerski. Kurs nasz tegoroczny był pierwszym z szeregu harcerskich kursów dla nauczycielek - za nim pójdą następne. Spotkamy się, ufam, nie raz jeszcze, to też żegnaj Was dzisiaj słowami „do widzenia przy pracy” i życzę radości z bogatych plonów. Czuwaj!

²⁵ AAN, ZHP, Kurs nauczycielski w Łącku. Materiały organizacyjne 1920–1921, sygn. 2121, rozkaz dzienny l. 15 z 15 lipca 1920 r.; rozkaz dzienny l.16 z 16 lipca 1920 r.; rozkaz dzienny l.17 z 17 lipca 1920 r.

²⁶ AAN, ZHP, Kurs nauczycielski w Łącku. Materiały organizacyjne 1920–1921, sygn. 2121, raport uczestniczek kursu dla nauczycielek.

²⁷ AAN, ZHP, Kurs nauczycielski w Łącku. Materiały organizacyjne 1920–1921, sygn. 2121, rozkaz dzienny l. 20 z 20 lipca 1920 r.

Planowany był kolejny kurs od 20 lipca do 20 sierpnia 1920 r., w którym miały uczestniczyć pozostałe nauczycielki spośród 62 zgłoszonych, głównie z Warszawy i Łodzi, ale też z Krakowa, Białegostoku, Sandomierza i innych miejscowości. Większość zgłoszonych miała po 17–20 lat, najstarsze po 24–25, jedna – 29 lat. W harcerstwie pełniły zwykle funkcje drużynowych i przybocznych. Były to głównie nauczycielki i uczennice²⁹. Jednak z uwagi na sytuację wojenną i narastające zagrożenie bolszewickie kurs nie doszedł do skutku. Zresztą większość harcerek, zgodnie z wezwaniem Naczelnictwa, zaangażowała się w pomoc dla wojska w swoich miejscowościach, więc tym bardziej udział w kursie w takim czasie byłby niestosowny.

3. Sytuacja w dobrach harcerskich w Łącku w sierpniu 1920 r.

Sytuacja dóbr harcerskich w Łącku radykalnie się zmieniła w końcu lipca 1920 r., kiedy w rejon Płocka zaczęli docierać uchodźcy z terenów zajętych przez wojska bolszewickie. W pałacu w Łącku ZHP zorganizowało centralne schronisko dla ewakuowanych ze wschodu harcerek i harcerzy. W związku z tym przewodniczący ZHP ks. Jan Mauersberger w piśmie do Zarządu Okręgowego Dóbr Państwowych Wydziału Majątków informował, że *przeznaczenie tego budynku na inne cele ewakuacyjne jest niemożliwe*. Wprawdzie w piśmie dodawał, że warunkowo dolne pomieszczenia można by przeznaczyć na ewakuowane archiwa, jednak pozostałe pomieszczenia będą zapewne szczelnie wypełnione, aczkolwiek ten fragment został skreślony, więc raczej nie dopuszczano oddania pałacu innym instytucjom³⁰.

Z raportu Wandy Szymanowskiej wiemy, że w połowie sierpnia w pałacu przebywało siedem harcerek ewakuowanych z Kresów północno-wschodnich, zajętych przez wojska rosyjskie. Były to: Helena Zamorewiczówna (lat 19), Felicja Rzońcówna (l. 17), Aleksandra Olszewska (l. 17), Stanisława Bartoszewiczówna (l. 17), Halina Orłowska (l. 17), Maria Szarkowska (l. 18) i Anna Żaczek (l. 16). Pierwsza z nich pochodziła z Wilna, pozostałe z Białegostoku. W Łącku

²⁸ Ibidem.

²⁹ AAN, ZHP, Kurs nauczycielski w Łącku. Materiały organizacyjne 1920–1921, sygn. 2121, listy uczestniczek kursu w dniach 20 lipca – 20 sierpnia 1920 r.

³⁰ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920–1921, sygn. 438, pismo ks. J. Mauersbergera do Zarządu Okręgowego Dóbr Państwowych Wydziału Majątków z 31 lipca 1920 r.

przebywały pod opieką Wandy Szymanowskiej. Otrzymały też pomoc ze strony harcerek z żeńskiej drużyny z Gostynina, które przeprowadziły dla nich zbiórkę bielizny³¹.

16 sierpnia dwie z nich – H. Zamorewiczówna i A. Żaczek – zostały wysłane w sprawach służbowych do Gostynina lub Płocka³² i w drodze powrotnej podwiózł je samochodem kpt. Albert de Bure, kierownik prac fortyfikacyjnych na przedpolu Płocka³³. Po krótkiej rozmowie zażądał od nich, aby natychmiast pojechały z nim do robót fortyfikacyjnych. Dowiedziawszy się, że w Łącku jest jeszcze pięć dziewcząt polecił, aby następnego dnia wszystkie stawily się do pracy.

Jak napisała w raporcie W. Szymanowska:

[...] mając na względzie powierzoną opiekę nad Łąckiem Harcerskim i przysłanymi harcerkami – oparłam się temu, tym bardziej, iż tego dnia właśnie otworzyliśmy gospodę dla żołnierzy i rekrutów i wszystkie dziewczęta miały odpowiednie zajęcie. Pomimo zakazu 4 z nich samowolnie wyszły, a w parę godzin kpt. de Bure przysłał samochód z żądaniem wydania reszty dziewcząt.

Na skutek mej odmowy, pomimo wyjaśnienia, że pomoc harcerska może być i będzie chętnie udzielona przez harcerską komendę okręgową w Płocku o ile będzie wiadomy rodzaj pracy i że harcerki w Łącku mają już ważną placówkę przy gospodzie żołnierskiej - kpt. de Bure w godzinę później przyjechał sam i grożąc mi rewolwerem i aresztowaniem, nie pozwalając mi dojść do słowa, kazał nagle wsiadać dziewczętom do samochodu i odjechał.

Proszę uprzejmie Gł.[ówną] Kw.[aterę] Żeńską o rozpatrzenie tej sprawy i odpowiednie jej załatwienie³⁴.

Skutkiem raportu było pismo naczelniczki GKŻ ZHP Marii Wocalewskiej do przewodniczącego ZHP gen. Józefa Hallera z załączonym raportem W. Szymanowskiej. M. Wocalewska żądała również interwencji u właściwych władz wojskowych w celu

³¹ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920–1921, sygn. 438, raport W. Szymanowskiej dla Głównej Kwatery Żeńskiej ZHP z 18 sierpnia 1920 r.; *Pierwsze ćwierćwiecze harcerstwa żeńskiego. Materiały do historii*, cz. IV, *Służba wojenna*, oprac. E. Grodecka, Warszawa 1938, s. 53; W. Hausner, M. Wierzbicki, op. cit., s. 63.

³² Ten fragment pisma jest mocno wyblakły i niemożliwy do odczytania.

³³ Na temat kpt. A. de Bure zob.: G. Gołębiowski, *Kpt. inż. Albert de Bure – Francuz w obronie Płocka w 1920 r.*, „Notatki Płockie” 2007, nr 4, s. 23 – 27.

³⁴ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920–1921, sygn. 438, raport W. Szymanowskiej dla Głównej Kwatery Żeńskiej ZHP z 18 sierpnia 1920 r.

odeśłania wymienionych w raporcie dziewcząt do Warszawy do dyspozycji Głównej Kwatery Żeńskiej ZHP, *zwrócenia uwagi odpowiednim czynnikom na zależność służbową harcerek od władz Z.H.P. oraz dania Harcerstwu zadośćuczynienia ze strony winnych w tej sprawie³⁵.*

Czy sprawa miała jakiś ciąg dalszy – nie wiadomo. W aktach nie ma już nic na ten temat, więc należy wątpić. Wojna z Rosją bolszewicką ciągle trwała i wojsko miało większe problemy niż pretensje jakiejś harcerki. Zresztą kpt. A. de Bure stał się jednym z bohaterów obrony Płocka i jest wątpliwe, aby z tak błażego powodu ktoś chciał go karać. W jego teczce personalnej nie ma nic na ten temat³⁶.

Natomiast W. Szymanowska przesłała do Naczelnictwa ZHP jeszcze jeden raport, dotyczący sytuacji w dobrach łąckich w sierpniu 1920 r. Otóż, mimo niechęci Naczelnictwa ZHP, od 9 sierpnia 1920 r. pałac stał się miejscem pobytu uchodźców z terenów zajętych przez wojska rosyjskie, kilkudziesięciu urzędników z rodzinami z Siedleckiego Zarządu Dóbr Państwowych, różnych instytucji wojskowych i szpitala polowego nr 201. Wszystko to spowodowało szereg zniszczeń w wyposażeniu pałacu: pottłuczone szyby, porozbijane stoły i szafki, pozabierane naczynia kuchenne. Poza tym przetrzebiony został warzywniak i sad. Straty w owocach szacowano na 25 pudów³⁷.

Od 17 sierpnia w budynku folwarcznej młeczarni działała gospoda dla żołnierzy. Żywność bezinteresownie dostarczali okoliczni rolnicy, a w przyrządzaniu posiłków pomagały wiejskie dziewczyny. 25 sierpnia z Łącka wyjechał szpital nr 201, pozostawiając tylko ciężko rannych, których żywiła gospoda. 31 sierpnia – wobec przesunięcia się frontu daleko na wschód – wyjechał ostatni oddział wojska i można było zacząć porządkować pałac oraz teren wokół niego.

Tak więc w ciągu kilku tygodni sierpnia 1920 r. pałac i dobra Łąckie doświadczyły dosyć dotkliwych zniszczeń i strat materialnych. Zamiast spodziewanych dochodów, chociażby ze sprzedaży warzyw i owoców, przyszło liczyć straty. Za połowę posiadanej gotówki W. Szymanowska wykupiła Pożyczkę Narodową za 6 111 mkp. Mimo poniesionych strat administracja pałacu domagała się spłaty kolejnej raty renty

³⁵ Ibidem, pismo naczelniczki GKŻ ZHP do przewodniczącego ZHP z 19 sierpnia 1920 r. Formalnie pismo zostało wysłane do kpt. Sołtyka, szefa Gabinetu dowódcy Frontu Północnego gen. J. Hallera.

³⁶ Zob.: Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie, kolekcja akt personalnych i odznaczeniowych, akta odznaczeniowe Alberta de Bure, sygn. VM - I.482.96 - 9455.

³⁷ Pud – rosyjska jednostka wagi – 1 pud = 16,38 kg, czyli straty sięgały prawie 660 kg.

dzierżawnej w wysokości 6 tys. mkp. Należało też zapłacić ogrodnikowi 3 tys. mkp, co czyniło sytuację finansową posiadłości harcerskiej w Łącku dosyć trudną. Od końca września do połowy listopada 1920 r. w Łącku przebywało na koloniach kilkudziesięciu chłopców z Kresów, zajmując się m. in. porządkowaniem pałacu oraz zbiorem i sprzedażą jesiennych owoców. W utrzymaniu kolonii pomagały organizacje społeczne z Gostynina³⁸.

4. Działania Naczelnictwa ZHP na rzecz utrzymania pałacu w Łącku i ich fiasko

26 października 1920 r. na inspekcję do Łącka przyjechał instruktor Głównej Kwatery Męskiej Kazimierz Sobański. W jego raporcie czytamy:

Pałac w Łącku jest uszkodzony, brak wielu szyb, rury parowe są nie do użycia, w niektórych (lecz rzadko) miejscach tynk i malowidła są uszkodzone, na ogół wewnątrz przedstawia się nie tak źle, na zewnątrz więcej uszkodzony.

Park mało uszkodzony, więcej zapuszczony. Robota idzie – chłopcy z Kresów w liczbie 28³⁹ pod komendą dha Sokołowskiego pracują przy robotach ogrodowych, p. Szymańska⁴⁰ zarządza gospodarstwem i daje utrzymanie chłopcom.

W punkcie „Praca w drużynach” K. Sobański napisał *Nie istnieje – brak materiału* i w P.S. *Harcerze z Kresów proszą G.K.M. o rozstrzygnięcie ich dalszego losu*⁴¹.

Informacje o zniszczeniach pałacu dotarły do władz państwowych, które obciążyły harcerzy odpowiedzialnością za ten stan rzeczy. W związku z tym pojawiły się projekty odebrania Łącka harcerstwu i przekazania pałacu na inne cele. Wobec tego przewodniczący ZHP gen. J. Haller i Naczelnictwo podjęli próbę interwencji w Ministerstwie Rolnictwa, sejmowej Komisji Rolnictwa, Zarządzie Dóbr Państwowych, Sejmiku Powiatowym w Gostyninie i u wojewody warszawskiego. Wszyscy otrzymali wyciąg ze

³⁸ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920–1921, sygn. 438, raport zarządzającej Łąckiem Harcerskim dla Naczelnictwa Związku Harcerstwa Polskiego w Warszawie z 5 września 1920 r. (Całość raportu zob. aneks nr 2); *Z naszego życia. Łąck*, „Harcerz” 1920, nr 24 z 22 września, s. 213; *Pierwsze ćwierćwiecze harcerstwa żeńskiego*, s. 18.

³⁹ Ewa Grodecka podała liczbę 60 harcerzy, ale może to dotyczyć łącznej liczby. Zob.: *Pierwsze ćwierćwiecze harcerstwa żeńskiego*, s. 18.

⁴⁰ Powinno być – Szymanowska.

⁴¹ AAN, ZHP, Główna Kwatera Męska. Wydział Organizacyjny, Komenda Okręgu Płockiego - materiały dotyczące działalności w latach 1920 - 1925, sygn. 1287, raport K. Sobańskiego z 4 listopada 1920 r. do Głównej Kwatery Męskiej ZHP w Warszawie, k. 34.

sprawozdania W. Szymanowskiej, gdzie były wyjaśnione przyczyny zniszczeń⁴². Drugim materiałem był projekt wykorzystania Łącka przez harcerstwo z prośbą o pozostawienie pałacu i gospodarstwa w posiadaniu Naczelnictwa ZHP. W tym swoistym memoriale przedkładano plany przekształcenia Łącka w ośrodek szkolenia instruktorów harcerskich, ale także stworzenia tam wzorcowego gospodarstwa rolnego.

W najważniejszym jego fragmencie proponowano:

*Szkoła instruktorska winna by dawać możliwość praktycznego zapoznania się 1) z wzorowo wykonywanymi czynnościami gospodarczymi w rolnictwie, ogrodnictwie i sadownictwie, leśnictwie, pszczelnictwie, rybactwie, hodowli zwierząt domowych, 2) z pracą warsztatową najpotrzebniejszych rzemiosł: stolarstwa, ciesiołki, tokarstwa, ślusarstwa, kowalstwa, itd., 3) ze zdrowymi sportami, zabawami, ćwiczeniami fizycznymi, jak pływanie, wioślarstwo, lekka atletyka, konna jazda, fechtunek, zapaśnictwo, tropienie zwierząt żyjących w stanie natury itp. - a to wszystko na tle ciągłego życia w przyrodzie, wczuwania się w nią i prawdziwego jej ukochania. [...] Tą drogą wpływ wychowawczy harcerstwa mógłby przeto znaleźć dostęp do najszerzych warstw narodu i umożliwiłby realizację szczytnych haseł ogólnego wychowania moralnego*⁴³.

Memoriał był elementem zabiegów Naczelnictwa ZHP o przekazanie Łącka w trwałe użytkowanie przez harcerzy. Śladem tego jest kilka pism, wystosowanych do Zarządu Dóbr Państwowych. 28 października 1920 r. przewodniczący wystosował następujące pismo:

Na wiosnę roku bieżącego został oddany Harcerstwu w użytkowanie pałac i park w Łącku – bez bliższego oznaczenia terminu. Obecnie wobec zalegalizowania Związku Harcerstwa Polskiego zwracamy się do Szanownego Zarządu Okręgowego Dóbr Państwowych z prośbą o przekazanie Związkowi Harcerstwa Polskiego – na wypadek likwidowania administracji państwowej – pałacu, parku, budynków gospodarczych, ogrodu i sadu, jeziora, ziemi uprawnej i lasu (według załączanego planu).

⁴² W wyciągu pominięto fragment o problemach finansowych oraz przywłaszczeniu sobie przez harcerki z Białegostoku koca, prześcieradła i ręcznika. Zob. aneks nr 2.

⁴³ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920 - 1921, sygn. 438, Łąck Harcerski. Projekt użytkowania Łącka przez Harcerstwo, b.d. i autora. Pełny tekst zob. Aneks nr 4.

Prośbę swą opieramy na tym, że dla rozwoju Harcerstwa w Polsce potrzebny jest bezwarunkowo ośrodek, w którym skupiałyby się harcerska praca instruktorska. Celem naszym jest urządzenie w Łącku stałych harcerskich kursów instruktorskich na wzór tych, jakie w wielu miejscowościach posiada skauting innych państw (angielski i amerykański). Zwracamy przy tym uwagę, że jest to jedyny ośrodek, jaki dotąd został oddany Harcerstwu, które liczy do 40 000 członków.

Związek Harcerstwa Polskiego pragnie wychować nowych członków na dobrych obywateli Rzplitej. Podczas ostatniej potrzeby wojennej ponieśliśmy bardzo poważne straty wojenne w zabitych i rannych – trzeba tych, którzy ubyli zastąpić nowymi – jedynym sposobem jest stworzenie stałej szkoły instruktorskiej. Dlatego też zwracamy się do Sz. Zarządu Dóbr Państwowych z usilną prośbą o umożliwienie nam przeprowadzenia naszych zamierzeń przez przekazanie Związkowi Harcerstwa Polskiego wspomnianego ośrodka⁴⁴.

W lutym 1921 r. przewodniczący ZHP gen. J. Haller wystosował pismo do Zarządu Dóbr Państwowych:

Załączając „Sprawozdanie z Łącka Harcerskiego za rok 1920” (wraz z wyciągiem z raportu) i „Projekt zużytkowania Łącka przez Harcerstwo” Naczelnictwo Związku Harcerstwa Polskiego prosi o przyznanie nam prawa pierwszeństwa w traktowaniu o dzierżawę folwarku Łąck i o prowadzenie szkoły rolniczej, utworzonej tamże, względnie o poparcie starań Harcerstwa w tej sprawie w odpowiednich instancjach samorządowych.

Wobec tego, że – jak ujrzeliśmy – [...] – podnoszono na posiedzeniu sejmowej komisji rolnej zarzuty rzekomego zniszczenia pałacu w Łącku przez harcerzy, pozwalamy sobie stwierdzić, że żadne poważne uszkodzenia samego pałacu nie miały miejsca, a częściowe zniszczenia ruchoomości nie może obciążać Harcerstwa, jako dokonane przez uchodźców wojennych i wojskowość w okresie walk pod Płockiem. Szczegóły zawiera wyciąg z raportu zarządczyni pałacu dołączony do „Sprawozdania”⁴⁶.

Jednocześnie J. Haller zredagował pismo do przewodniczącego sejmowej komisji rolnictwa. Czytamy w nim:

⁴⁴ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920–1921, sygn. 438, brudnopis pisma przewodniczącego ZHP z 23 października 1920 r.

⁴⁵ Słowo niezrozumiałe.

⁴⁶ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920–1921, sygn. 438, brudnopis pisma przewodniczącego ZHP w 19 lutego 1921 r.

Wobec tego, że – jak usłyszeliśmy – na posiedzeniu Komisji czyniono Harcerstwu zarzut zniszczenia pałacu w Łącku Naczelnictwa Związku Harcerstwa Polskiego pozwala sobie przestać „Sprawozdanie” i „Projekt”, zwracając uwagę na zakresłone ustępy „Sprawozdanie” i dołączony wyciąg z raportu zarządczyni pałacu.

Sądzimy, że wykazanie bezpodstawności wspomnianych zarzutów ułatwi Komisji uznanie pozytywnych rezultatów dotychczasowej działalności ZHP i poparcie naszych starań o realizację „Projektu”⁴⁷.

Jak się wydaje te starania niewiele dały, bowiem pałac w Łącku miał być przeznaczony na szkołę rolniczą, zarządzaną przez Sejmik Powiatowy w Gostyninie. W związku z tym przewodniczący wystosował kolejne pismo do Sejmiku Powiatowego na ręce starosty gostynińskiego. Przesłał je za pośrednictwem wojewody warszawskiego z prośbą o jego łaskawą opinię:

Wobec przeznaczenia Łącka na szkołę rolniczą i przekazania sprawy jej zorganizowania i prowadzenia Sejmikowi Gostynińskiemu⁴⁸ Naczelnictwo Związku Harc. Polsk. pozwala sobie przestać „Sprawozdanie” i „Projekt” i prosi o powierzenie szkoły i gospodarstwa w Łącku Związkowi Harcerstwa Polskiego, który zobowiązuje się do zapewnienia im odpowiedniego kierownictwa z zastosowaniem się do wszelkich ustawowych i fachowych wymagań i utrzymania wysokiego ideowego, obywatelskiego i moralnego poziomu przy najściślejszej politycznej bezpartyjności.

Ze względu na [...] układy uprasza Naczelnictwo o pozostawienie pałacu, parku i sadu Harcerstwu na rok bieżący bez względu na to, jak będzie załatwione powyższe podanie. Od wczesnej wiosny odbywały się w Łącku kursy i zajęcia praktyczne harcerzy i instruktorów, zarówno ściśle harcerskie, jak i gospodarcze⁵⁰.

Jednocześnie, działając wyprzedzająco, Naczelnictwo rozesłało oferty pracy w projektowanej szkole rolniczej, bowiem pismem z 30 stycznia 1921 r.

⁴⁷ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920–1921, sygn. 438, brudnopis pisma przewodniczącego ZHP w 19 lutego 1921 r.

⁴⁸ W tym czasie niemal powszechnie używano przymiotnika gostyniński zamiast gostyniński. Dopiero w latach 30. zaczęto częściej stosować formę gostyniński z uwagi na trudności z odróżnieniem, czy chodzi o Gostynin, czy wielkopolski Gostyń.

⁴⁹ Słowo nieczytelne.

⁵⁰ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920–1921, sygn. 438, pismo przewodniczącego ZHP z 15 lutego do wojewody warszawskiego; brudnopis pisma naczelnika ZHP gen. J. Hallera z 24 lutego 1921 r.

gotowość pracy w Łącku wyraził Wiktor Morris z Uniwersytetu Poznańskiego. W liście do Naczelnictwa napisał:

W odpowiedzi na zaproszenie wzięcia udziału w realizowaniu projektu utworzenia szkoły rolniczej siłami harcerskimi przez N.Z.H.P., mam zaszczyt wyrazić Druhom swoją gotowość. Pociąga mię za sobą wdzięczna praca na polu Harcerstwa naszego. Załączony projekt szkoły w zupełności odpowiada zadaniu Harcerzy Polskich.

Więc jako reflektant w charakterze prowadzącego gospodarzkę rolną, łącznie z hodowlą zwierząt domowych na projektowanych kursach proszę N. Zw. H. P. o przyjęcie mojej kandydatury.

W razie odpowiedzi przychylniej prosiłbym bardzo Druhów o uwzględnienie jako żonatemu warunków przedstawiających się w naturaliach, mieszkanie, ordynację i pensję⁵¹.

Tymczasem administrator dóbr brwileńskich Władysław Śliwowski, któremu podlegał Łąck w styczniu 1921 r. zwracał się o uregulowanie należności w kwocie 5 600 mkp ogrodnikowi Zielińskiemu za ostatni kwartał 1920 r. i pierwszy kwartał 1921 r. Pieniądze wypłacał administrator, a ZHP miało mu potem to zwracać. Dopiero po monitach i ponagleniach Naczelnictwo tę sprawę załatwiło⁵².

Mimo problemów kierownictwo ZHP nastawione było optymistycznie co do perspektywy przejęcia dóbr Łąckich. W sprawozdaniu Rady Naczelnej ZHP czytamy:

Pomimo warunków najniepomyślniejszych z powodu inwazji bolszewickiej Łąck już ubiegłego półrocza przyniósł nam obok dochodu znaczne korzyści: 1) będąc polem pracy dla drużyn sąsiednich miejscowości, 2) stanowiąc kwaterę żeńskiego kursu nauczycielskiego harcerskiego, 3) umożliwiając przygarnięcie i otoczenie opieką kolonii kresowej młodzieży harcerskiej. Miejmy nadzieję, że tych korzyści będzie coraz więcej. Sprawa definitywnego przekazania jest na dobrej drodze. Ministerstwo Oświaty żąda od Ministerstwa Rolnictwa ostatecznego odstąpienia nie tylko pałacu z parkiem, ale też folwarku z sadem oraz kilkadziesiąt morgami pola i lasu, tudzież jeziora do swej dyspozycji, oświadczając gotowość

⁵¹ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920–1921, sygn. 438, list W. Morrisa do Naczelnictwa ZHP z 30 stycznia 1921 r.

⁵² AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920–1921, sygn. 438, korespondencja między W. Śliwowskim a Naczelnictwem ZHP ze stycznia i lutego 1921 r.

przekazania tego wszystkiego Związkowi Harcerstwa Polskiego⁵³.

Sprawa przekazania Łącka nie wyglądała jednak tak dobrze. Wbrew przedłożonym projektom Urząd Dóbr Państwowych nie przychylił się do próśb Naczelnictwa. Wobec tego T. Strumiłło 6 kwietnia 1921 r. napisał zapytanie do wiceprzewodniczącego ZHP następującej treści:

Wobec odmownej odpowiedzi U.R. i D.P. w sprawie Łącka proponuję: 1) niezwłoczne zbadanie od kogo zależy pozostawienie nam pałacu i parku na lato (i jesień) i kto nam ma oznaczyć wysokość dzierżawy ogrodu owocowego, 2) wyświetlenie u p. Barańskiego jak stoi sprawa szkoły rolniczej w Łącku, 3) wydanie odpowiednio do uzyskanych wiadomości zarządzeń co do administracji Łącka Harcerskiego - bodaj najlepiej w porozumieniu z Płockiem, gdzie miał powstać komitet dla opieki i zajęcia się Łąckiem⁵⁴.

Ponieważ do końca kwietnia 1921 r. sprawa statusu prawnego i przeznaczenia dóbr Łąckich nie została uregulowana, Naczelnictwo postanowiło działać metodą faktów dokonanych. W końcu kwietnia 1921 r. przewodniczący Okręgu Płockiego Leon Romanowski otrzymał polecenie zbadania sytuacji w Łącku, czego efektem był jego telegram, w którym donosił: *Biur Koni nie ma – pałac pusty – będzie zajęty stadninami – ministerstwo informuje⁵⁵.*

Wobec tego 28 kwietnia 1921 r. na podstawie uchwały Komisji Organizacyjnej sekretarz generalny T. Strumiłło i przewodniczący ZHP gen. J. Haller wystosowali pismo do Komendy Okręgu ZHP w Płocku o następującej treści:

Ponieważ Łąck nie jest zajęty przez stadniny państw., zaś Naczelnictwo Z.H.P. od Ministerstwa W. R. i O. P.⁵⁶ nie otrzymało dotąd żadnego zaawizowania o zmianie tytułu użytkowania Łącka, przeto polecam Komendzie Okręgu Płockiego natychmiast zaopiekować się Łąckiem i zająć go przez drużyny płockie⁵⁷.

⁵³ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920–1921, sygn. 370, Sprawozdanie Naczelnej Rady Harcerskiej (1918 - 1920), Warszawa 1920, s. 30.

⁵⁴ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920–1921, sygn. 438, notatka T. Strumiłło w 6 kwietnia 1921 r.

⁵⁵ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920–1921, sygn. 438, telegram L. Romanowskiego z 27 kwietnia 1921 r.

⁵⁶ Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

⁵⁷ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920–1921, sygn. 438, pismo T. Strumiłły i J. Hallera z 28 kwietnia 1921 r. do Komendy Okręgu Płockiego ZHP. W adnotacjach na brudnopisie pisma widnieje: „Łąck. Zawiadomienie o niezajęciu Łącka przez stadniny. Romanowski – Płock” i polecenie:

Nie wiadomo, czy do tego doszło, natomiast faktem jest, że harcerzom nie udało się utrzymać łącka. W sprawozdaniu Rady Naczelnej za okres od 1 stycznia do 1 września 1921 r. nie ma już nic o łącku. W punkcie o staraniach w celu pozyskania majątku nieruchomości odnotowano tylko zabiegi na rzecz otrzymania 2 morgów ziemi w lesie Wolskim pod Krakowem oraz podarowaniu przez gminę Piwniczna 2 morgów ziemi w dolinie Czerczy pod budowę stancy harcerskiej, w czym obiecał pomóc hr. Adam Stadnicki z Nawojowej. W wykazie instruktorskich kursów żeńskich i kolonii łąck już nie występował, główny kurs męski był w Piwnicznej, a inne kursy miały charakter kursów chorągwiowych lub oddziałowych⁵⁸.

W sprawozdaniu finansowym na dzień 31 grudnia 1920 r. w punkcie „administracja łącka” odnotowano *stan bierny* 2693,76 mkp przy zerowym *stanie czynnym*⁵⁹. W sprawozdaniu Naczelnej Rady Harcerskiej za okres od 1 września 1921 r. do 31 grudnia 1922 r. wykazano *wydano na pokrycie R-ku łącka* 3 851,24 mkp, co przy wydatkach ZHP w 1921 r. wynoszących 1 644 972,76 mkp stanowiło znikomą odsetek⁶⁰.

„Komendzie Okręgu Płockiego poleca się natychmiast zająć łąck (Uchw. Kom. Org. z dn. 28.IV.21)”.

⁵⁸ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, sygn. 372, *II Sprawozdanie Naczelnej Rady Harcerskiej (11.I.1921 - 1.IX. 1921)*, Warszawa 1921, s. 27, 29, 37 - 38.

⁵⁹ Ibidem, s. 22.

⁶⁰ AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, sygn.

Tak więc wszystko wskazuje na to, że w 1921 r. dobra łąckie zostały odebrane Naczelnictwu ZHP i wróciły do dyspozycji Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych. A zatem zarządzanie pałacem w łącku było tylko krótkim epizodem, tak w historii ZHP, jak i samego pałacu. Oceniając tę decyzję trzeba przyznać, że więcej argumentów przemawiało za przekazaniem pałacu i otaczających go dóbr ziemskich stacji koni niż harcerzom. Pałac i ziemia były naturalnym zapleczem dla hodowli koni. Użytkowanie go przez Naczelnictwo ZHP wiązało się z szeregiem problemów finansowych i organizacyjnych. Przeszkodą była tu słabość finansowa ZHP, brak stałych pracowników oraz nieużytkowanie pałacu przez znaczną część roku – od jesieni do wiosny.

Tym nie mniej warto odnotować obecność harcerzy w łącku w 1920 r., bowiem w dramatycznym czasie bolszewickiej ofensywy w sierpniu 1920 r. dobra łąckie odegrały pozytywną rolę, dając schronienie uchodźcom z terenów zajętych przez Armię Czerwoną, a harcerki, przebywające w łącku spełniły swoją funkcję, prowadząc gospodę żołnierską i opiekując się rannymi żołnierzami. Aczkolwiek wiele wskazuje na to, że zniszczenia, jakich wtedy dokonano obciążły harcerstwo i wpłynęły na odebranie łącka harcerstwu.

373, *Trzecie Sprawozdanie Naczelnej Rady Harcerskiej za czas od 1-go września 1921r. do 31 grudnia 1922 r.*, „Wiadomości Urzędowe” 1923, nr 8, 9 i 10, s. 111.

ANEKSY

Aneks nr 1

łąck dla Harcerstwa

Bacność! Harcerze i Harcerki! Życzliwość społeczeństwa następcza nam niezrównaną sposobność okazania co potrafimy: oto dzięki opiece Ministerstwa Oświaty i życzliwości Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych otrzymujemy na użytek Harcerstwa **pałac w łącku**, położony w pięknym parku nad jeziorem, tuż sad i ogród, wielkie lasy i urodzajne pola dawnych donacyjnych, dziś państwowych, dóbr Brwilno. Pałac urządzić i zużytkować możemy, jak zechcemy, a także zakreślić sobie do woli własne gospodarstwo. Administracja dóbr poprze nas i dopomoże, jeżeli tylko racjonalnie weźmiemy się do dzieła. Już wydzierżawiono nam na ten rok sad i ogród, od jesieni możemy wydzierżawić kilka morgów gruntu pod własne oziminy.

Oto więc wystawieni jesteśmy na próbę: *czego dokazać zdołamy w tak sprzyjających okolicznościach.*

Projekt Naczelnictwa w krótkości jest następujący: *urządzamy w łącku szkołę harcerskiego życia i pracy.* Uczymy się wszystkich działów gospodarstwa i stosujemy zaraz praktycznie zdobyte sprawności – rolnika, ogrodnika, pszczelarza, leśnika, hodowcy, rybaka; zakładamy w pałacu warsztaty i pracownie rozmaitych rzemiosł, uczymy się wyrobów stolarskich, ślusarskich, tokarskich, tapicerskich, introligatorskich, urządzamy własnoręcznie pałac jako wygodne i piękne ognisko harcerskie, gdzie nie tylko kursy i kolonie, ale także zjazdy i prace władz harcerskich mogłyby się odbywać; wyzyskujemy okolicę dla życia obozowego i sportowego, na jeziorze uczymy się pływać i wiosłować, budujemy sami łódki różnego typu. W Płocku, odległym o 11 klm dobrej szosy, mamy zapewniony zbyt na wszelkie artykuły, wyprodukowane przez nas, komunikacja

będzie doskonałą gdy przejdzie niebawem przez Łąck nowa linia kolejowa, mająca połączyć Kutno i Gostynin z Płockiem.

Mają Anglicy podobną szkołę instruktorską w Gilwell Park, mają Amerykanie wielki obóz stały w Big Tink nad jeziorem Teedyskung (w Pensylwanii), pokażmy, że nie chcemy być od nich gorsi!

Do pracy jużemy się zabrali. Druh Tadeusz Maresch (sławny Mahomet humański) rządzi w Łącku jako burgrabia harcerski, okoliczne drużyny z Płocka, Gostynina, Gąbina dopadają kiedy mogą, kopią, sadzą i plewią w ogrodzie i niebawem stolarka zakwitnie przy fabrykacji najpilniejszych sprzętów dla wakacyjnych kursów, które się w Łącku mają odbywać. „Ważni” albo już odwiedzili Łąck, albo się tam wybierają, starsi harcerki i harcerze warszawscy urządzili zbiorową wycieczkę Wisłą, nawet dziadzio Baden Powell interesuje się nowym nabytkiem Harcerstwa i polecił komisarzowi międzynarodowemu p. Martinowi przesłać do Łącka zapasy specjalnego olejku przeciw komarom (tak przynajmniej twierdzi druh Pionier Naczelny, który się we śnie spotkał z Dziadziem Generałem na wieży pałacu w Łącku).

Ale wszystkie drużyny męskie i żeńskie, wszyscy możecie i powinniście przyczynić się do urządzenia i rozwoju tej nowej placówki harcerskiej. Wiecie, ile kosztowałoby kupowanie wszystkiego, co by się w Łącku *ku potrzebie lub ozdobie* przydać mogło. Konieczna jest więc *powszechna harcerska zbiórka* na ten cel. Niech każda drużyna coś ofiaruje, a stanie rychło Łąck takim zbiorowym wysiłkiem na wysokości zadania. Koła Przyjaciół Harcerstwa przy każdej drużynie ocenią oczywiście doniosłość sprawy i ze swej strony przyczynią się do pomnożenia zasobów Łącka.

Czego najbardziej potrzeba? Najpierw narzędzi wszelkiego rodzaju - gospodarskich, zwłaszcza ogrodniczych, rzemieślniczych, zwłaszcza stolarskich, ale i wszelkich innych i następnie różnych *sprzętów i naczyń* domowych; wreszcie – *inwentarza żywego* – koni, krów, kóz, królików, gołębi. Przydadzą się zresztą także *przybory sportowe* i różne drobiazgi, służące *do ozdoby* licznych, a pustych ścian pałacu: fotografie, obrazki, mapy, ramki, wycinanki.

Każdy dar niech będzie zaopatrzone w podpis drużyny – ofiarodawcy. Nadsyłać je można do Naczelnictwa w Warszawie (Al. Ujazdowskie 37 m. 12) albo wprost do Łącka (Tadeusz Maresch, Łąck Harcerski przez Płock na ręce inspektora Okręgu Płockiego Leona Romanowskiego, ul. Więzienna 8)*.

Prócz darów w naturze możliwe są jeszcze *składki pieniężne* oraz ofiary pracy własnej. Przez czas wakacji Łąck może pomieścić dużo harcerzy – pierwszeństwo mieć będą ci, którzy zgłoszą pracę w jakimkolwiek dziale. Zgłaszać się należy pod adresem dha Marescha, on też udzieli wszelkich bliższych informacji.

Kto wierzy w przyszły rozkwit Harcerstwa nie może wątpić, że z Łącka zrobimy rzecz piękną! Starajmy się, byśmy się do tego najwięcej przyczynili. A tymczasem wykrzyknijmy trzykrotnie na cześć p. Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych oraz tych jego doradców, którym zawdzięczamy ten wspaniały dar: - „Niech żyją! Niech żyją! Niech żyją!”

Tadeusz Strumiłło

*Nie przysyłajcie tylko krowy lub królika na Aleje Ujazdowskie! Przepisek Sekretarza.

Tadeusz Strumiłło, Łąck dla Harcerstwa, „Harcerz” 1920, nr 20 z 28 maja, s. 153-154.

Aneks nr 2

Raport Wandy Szymanowskiej z 5 września 1920 r.

Dn. 31 sierpnia ostatni oddział wojska opuścił Łąck, ostatnich chorych zabrano z pałacu, w ciągu 12 dni zajętego przez szpital 201. Od d.[nia] 9/VIII pałac w Łącku gościł kolejno: 1) setki uchodźców, 2) Siedlecki Zarząd Dóbr Państwowych, tj. kilkudziesięciu urzędników z rodzinami, 3) wojskowych różnych oddziałów, jako to: płoc.[kiej] pow.[iatowej] Komisji Uzuppełnień¹, Sztabu Armii Dolnej Wisły², intendentury, wreszcie szpitala.

Są niestety ujemne rezultaty dla Łącka tej zawieruchy wojennej, przemarszu i postojów wojsk: w ogrodzie ogórki i owoc wcześniejszy doszczętnie wytrzebiony, śliwek nic nie zebraliśmy. Obliczamy z ogrodnikiem,

¹ Zapewne chodzi o Powiatową Komendę Uzuppełnień.

² Chodzi o sztab Grupy Dolnej Wisły gen. Mikołaja Osikowskiego.

że przepadło co najmniej 25 pudów owocu. Pałac przedstawia straszny obraz spustoszenia: stoły i szafy porozbijane, prawdopodobnie popalone; jak również dwa łóżka drewniane, materace, które zażądano do szpitala poobdzierane z pokrycia drelichowego, lampki elektryczne pozabierane, dużo szyb wybitych, a co najważniejsze – wszystkie pasy skórzane od stor poobcinane. Główne szkody poczynił personel szpitala 201.

Sądzę, że należy na to w jakiś sposób zareagować, aby zarząd szpitala pouczył swych funkcjonariuszy, iż należy uszanować tak dobro prywatne, jako też państwowe polskie, a tu sobie poczynano jak w nieprzyjacielskim kraju.

Dn. 17/VIII w porozumieniu z Nadleśnictwem miejscowym założyliśmy w Łącku gospodę dla żołnierzy – wobec niemożności urządzenia gospody w pałacu, zajęтым wtedy przez Zarząd Siedlecki, który do projektu tego odnosił się b.[ardzo] niechętnie, a po wyjeździe p. Śliwowskiego, mając administrację Łącka, czynił wielokrotnie różne trudności. Zajęliśmy dla gospody mleczarnię folwarczną, gdzie znajduje się duża kuchnia i dostateczne pomieszczenie.

Wsie okoliczne z całą ofiarnością pospieszyły zapełnić spizarnię gospody: codziennie zajeżdżały fury z produktami, jako to: kartofle, chleb, mleko, masło, jaja, owoce, warzywo, słonina, drób (parokrotnie nawet piękne okazy gęsi) – wszystko to bezinteresownie. Dziewczęta wiejskie kolejno przychodziły pomagać przy kuchni, tak iż gospoda Łącka była pewnego rodzaju probierzem uczuć obywatelskich ludu okolicznego, a rezultat wypadł nadzwyczaj pomyślnie.

Gospoda zatem w Łącku naprędce zorganizowana, literalnie w ciągu kilku godzin, przez dwa tygodnie swego istnienia oddała ogromne usługi tak przechodzącym oddziałom wojsk, jak szpitalom. Najlepsze bowiem produkty, jak kurczęta, masło, część mleka i jaj oddawało się dla chorych, a gdy dnia 25/VIII wyjechał szpital 201, pozostawiając 6-ciu najciężej rannych na opiece doktora i paru sanitariuszy szpitala 206, kuchnią tak dla chorych, jak i dla obsługi zajęta się gospoda.

Ogromną pomocą były dwie harcerki z Łomży, przysłane tu przez druhnę J. Wocalewską, zwłaszcza starsza Kazimiera Wąsowska, taktowna, inteligentna, pracowita, była cały czas b.[ardzo] pożyteczną. Dziś obie wyjeżdżają z Łącka, aby wrócić do domu, wobec normalnej komunikacji z Łomżą.

W tutejszej administracji upominają się o płatną na 1 września resztę renty dzierżawnej za ogród w sumie 6 200 m. Wyjaśniłam, że jakkolwiek opiekuję się czasowo dobrem harcerskim w Łącku, nie jestem jednak upoważniona do załatwiania spraw pieniężnych; zresztą ze względu na znaczne straty poniesione wskutek wypadków wojennych, Naczelnictwo robi starania o obniżenie czynszu, tym bardziej, że owoc jest tu ciągle dziwnie tani - w hurtowej cenie nie dają nawet 40 m. za pud.

Wydatki są ciągle ogromne, bo choć od dłuższego czasu nie bierzemy żadnych robotników do ogrodu, jednak ordynaria ogrodnika, pensja jego i opał, przedstawiają dużą rubrykę wyżej 3 000 m. za bieżący kwartał.

Czuję się winną, że w tej chwilowej zawierusze wojennej nieopatrznie może rozporządziłam kapitałem 6 000 m.[arek], kupując pożyczkę państwową. Stało się to jednak w chwilach tak gorących, że ciągle oczekiwano tu możliwej katastrofy. Pieniądzy nie miałam ani gdzie schować, ani nie mogłam przesać do Warszawy. Wydało mi się to jedynym zabezpieczeniem choć części kapitału, jaki znajdował się w Łącku.

Z pozostawionych przez p. M. Wocalewską z kursu nauczycielskiego 10 462 m. wobec powyższych wydatków nie mogę teraz zwrócić całej sumy. Przesyłam przez K. Wąsowską jedynie 6 353 m. gotówką, jak również: świadectwo tymczasowe na pożyczkę państwową na sumę 6 111 m. Sądzę, że będzie służyć na spłatę należności za ogród, razem 12 464,66 m.

W danej chwili pozostałam w Łącku sama, może Naczelnictwo zechce przysłać tu kogo dla rozejrzenia się w obecnej sytuacji gospodarczej. Czyby nie dało się wykorzystać pałacu i resztek lata, aby ulokować tu jakich rekonwalescentów lub inwalidów-harcerczy. Inaczej, możliwe, że wojskowość pałac zarekwiruje.

Pałac możliwie doprowadzamy do porządku, administracja dała mi parę kobiet do pomocy dla uprzątnięcia choć z grubsza. Trawniki doszczętnie wygryzione i wydeptane, po ostatnich deszczach pokryły się świeżą zielenią. Jest tu znów ładnie i miło.

W razie przyjazdu tu kogokolwiek, proszę o przysłanie jakichkolwiek naczyń - było ich tu niewiele, a i z tych niejedno w tym zamieszaniu przepadło. Owe harcerki białostockie zabrały też nielegalnie jeden koc, prześcieradło i ręcznik z pożyczonych dla nich rzeczy z Gostynina. O ile dziewczęta te znajdują się w okolicach Warszawy, należałoby to od nich odebrać.

Z poważaniem W. Szymanowska

Łąck, d. 5/IX – 20 r.

Przy niniejszym załączam pożyczkę państwową

M. 6 111,66
gotówką M. 6 353,00
Razem Marek 12 464,66

Dwanaście tysięcy czterysta sześćdziesiąt cztery marki 66 fen.

AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920–1921, sygn. 438, raport Wandy Szymanowskiej, zarządzającej Łąckiem Harcerskim dla Naczelnictwa Związku Harcerstwa Polskiego w Warszawie z 5 września 1920 r.

Aneks nr 3

Sprawozdanie z Łącka Harcerskiego za 1920 r.

Harcerstwo uzyskało w kwietniu 1920 r. zgodę Ministerstwa Rolnictwa na przekazanie pałacu w Łącku dla użytku harcerstwa bez określenia terminu (pismo Zarządu Okr. D.P. w Warszawie z dnia 15 kwietnia). 4-go maja tegoż roku podpisano w Łącku protokół zdawczo-odbiorczy, tudzież spis inwentarza pałacu. Nieco później wydierzawiono na sezon sad i 4 morgi pod warzywa na ogólną sumę 11 200,- mk oraz uzyskano park w zamian za zobowiązanie do utrzymywania go w porządku, zgrabiania suchych liści, zbieranie suszu, etc. (pismo Zarz. Okr. D.P. w Warszawie z dn. 8 czerwca).

Pertraktacje z Zarządem Dóbr Państwa w sprawie wydierzawienia sadu na okres dłuższy – na 6-10 lat – dały wynik na tyle zadowalający (choć umowy na razie jeszcze spisać nie można było, wobec będącej dopiero w toku legalizacji Związku Harcerstwa Polskiego), że zdecydowano się na zatrzymanie ogrodnika, którego administracja państwowa miała od 1 lipca oddalić. Wychodząc z założenia, że w interesie przyszłości sadu jest bezwarunkowe zapewnienie mu fachowej opieki i że ciężar tej opieki musi spadać na tych, co z sadu korzystać będą, toteż zgodzono się – na razie ustnie – że Administracja Państwowa dostarczać będzie ogrodnikowi mieszkanie i ordynarii, za którą Harcerstwo będzie płaciło wedle ceny kontyngentowej, biorąc też na siebie pensję ogrodnika w gotówce. Zobowiązania te oczywiście nie miałyby sensu, gdyby Harcerstwo nie miało otrzymać sadu w dzierżawę i w następne lata.

Jako placówka harcerska działać rozpoczął Łąck od początku: drużyny męskie i żeńskie z okolicznych środowisk – z Płocka, Gostynina i Gąbina – w dniach wolnych przybywały do Łącka, nie tylko dla przyjemności, wycieczki, ale dla wykonania prac potrzebnych w domu, parku i ogrodzie: reperowano liczne popsute meble pałacowe, fabrykowano najprostsze nowe, jak ławy i stoły, kopano, sadzono i plewiono w ogrodzie, zbierano susz, grabiono i pracowano w parku.

W okresie dojrzewania truskawek, porzeczek i czereśni wspomniane środowiska harcerskie podjęły się rozprzedaży tych owoców po cenie umiarkowanej, czym wpływały poważnie na obniżenie ceny ogólnej, którą handlarze Żydzi usiłowali podbijać, ofiarowując Zarządowi harcerskiemu znacznie więcej przy zakupie hurtowym, niż to co się uzyskiwało przy sprzedaży detalicznej przez harcerzy w ich środowiskach.

W sierpniu zważyło się na Łąck ciężkie brzemie: podstępnie bolszewików pod Płock uruchomiło falę uchodźców i wojska wraz z rozmaitymi instytucjami pomocniczymi. I sad i pałac dużo wtedy ucierpiał. Szczegóły maluje raport zarządczyni ówczesnej p. Szymanowskiej, z którego wyciąg załączamy. Dodać warto, że Naczelnictwo uprzednio już miało zamiar urządzenia w pałacu wielkiej kolonii dla uchodźczej młodzieży harcerskiej i protestowało przeciwko umieszczeniu jakichkolwiek innych społecznych czy wojskowych instytucji. Protest ten pozostał niewzględnionym.

Pomimo najtrudniejszego położenia kilka harcerek pozostałych w Łącku zorganizowało (w porozumieniu z Naczelnictwem i Administracją) Gospodę dla żołnierzy, która oddała duże usługi – zwłaszcza chorym – dzięki ofiarności okolicznego ludu.

Po opuszczeniu Łącka przez uchodźców i instytucje wojskowe, urządzono w pałacu kolonię młodzieży kresowej, która tam przebywała od końca września do połowy listopada w ilości wahającej się od 18 do 26 chłopców. W zaopatrzeniu kolonii w pościel, bieliznę i żywność zastrzyżyły się wielką ofiarnością i czynnością instytucje społeczne miasta Gostynina.

W tym czasie dokonywano zbiorów i rozprzedaży owoców jesiennych, przy czym uregulowano rachunek czynszu dzierżawnego w całej wysokości przy zaniechaniu starań o jej obniżenie, które to starania były zgłoszone w czasie, gdy napływ wojska i uchodźców w Łącku groził takim spustoszeniem sadu, iż - przy innych

opłatach i kosztach – można się było obawiać deficytu. Zamknięto rachunki nieznaczną nadwyżką, co świadczy z jednej strony o skrętności gospodarki harcerskiej, a z drugiej także o bezpodstawności zarzutu, jakoby harcerstwo domagało się łącka dla zysków³.

Po doprowadzeniu pałacu do porządku, zarządczyni opuściła go w grudniu, przekazując na zimę pieczę nad nim ogrodnikowi, którego jednak Harcerstwo musi zwolnić z dniem 1 kwietnia 1921 r., o ile do tego czasu nie uzyska trwałego przedłużenia prawa użytkowania pałacu z parkiem i sadem.

AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920–1921, sygn. 438, Sprawozdanie z łącka Harcerskiego za rok 1920.

Aneks nr 4

Łąck Harcerski. Projekt użytkowania łącka przez Harcerstwo

Wszystkie narody uznały wychowawczą doniosłość ruchu skautowego, wszędzie też czynniki państwowe, samorządowe i społeczne popierają pożyteczne poczynania organizacji skautowych.

Związek Harcerstwa Polskiego poparciem podobnym również się cieszył w pewnej mierze, ale działalność jego wychowawcza nie mogła się rozwinąć należycie wobec braku przygotowanych odpowiednio instruktorów.

Organizowane w latach ubiegłych kursy instruktorskie zbyt były dorywcze, krótkie i teoretyczne na to, aby ich uczestnicy mogli głębiej sięgnąć w tajniki praktyki wychowawczej. Toteż jasnym jest, że jeżeli Harcerstwo ma się pogłębić i doprowadzić do takich wyników, jakich wszyscy pragniemy, musi powstać poważnie pomyślana i odpowiednio wyposażona szkoła instruktorska.

Szkoła taka nie może powstać w mieście, bo by to było zaprzeczeniem zasadniczej dążności harcerstwa do wyprowadzenia młodzieży poza miasto, do wyrobienia zamiłowania i umiejętności życia w przyrodzie.

Do tego celu idealnie nadaje się łąck.

Łąck on różne warunki, jakim szkoła winna by odpowiadać: budynek obszerny, park, sad, gospodarstwo rolne, rybne, okolica bogata w lasy i jeziora.

Szkoła instruktorska winna by dawać możliwość praktycznego zapoznania się: 1) z wzorowo wykonywanymi czynnościami gospodarczymi w rolnictwie, ogrodnictwie i sadownictwie, leśnictwie, pszczelnictwie, rybactwie, hodowli zwierząt domowych, 2) z pracą warsztatową najpotrzebniejszych rzemiosł: stolarstwa, ciesiołki, tokarstwa, ślusarstwa, kowalstwa, itd., 3) ze zdrowymi sportami, zabawami, ćwiczeniami fizycznymi, jak pływanie, wioślarstwo, lekka atletyka, konna jazda, fechtunek, zapaśnictwo, tropienie zwierząt żyjących w stanie natury itp. – a to wszystko na tle ciągłego życia w przyrodzie, wczuwania się w nią i prawdziwego jej ukochania.

Nie wszystkie działy musiałyby być traktowane równocześnie, niektóre mogłyby być uwzględnione w krótszych lub dłuższych kursach, szczególnie wobec tego, że głównie w letnich miesiącach zjeżdżaliby się liczniej uczestnicy, ale podstawę stanowiłoby wzorowe gospodarstwo rolne, hodowlane i ogrodniczo-sadownicze, przy którym odbywałyby się stałe jednoroczne kursy rolniczo-ogrodnicze.

Takie zorganizowanie szkoły instruktorskiej pozwoliłoby przez nią przeprowadzić stopniowo wszystkich instruktorów i drużynowych harcerskich, a co za tym pójdzie – wprowadzić do drużyn więcej zajęć praktycznych i przyczynić się do lepszego życiowego przygotowania młodzieży.

W szczególności zaś miałyby to najpoważniejsze następstwa dla pracy harcerskiej wśród młodzieży wiejskiej, bo pozwoliłoby ją przystosować do potrzeb wsi, gospodarstwa i życia wiejskiego.

Tą drogą wpływ wychowawczy harcerstwa mógłby przeto znaleźć dostęp do najszerzych warstw narodu i umożliwić realizację szczytnych haseł ogólnego wychowania moralnego.

AAN, ZHP, Naczelnictwo. Sekretariat Generalny, 1920 - 1921, sygn. 438, Łąck Harcerski. Projekt użytkowania łącka przez Harcerstwo, b.d. i autora.

³ Słowo nieczytelne.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Archiwum Akt Nowych w Warszawie
- Związek Harcerstwa Polskiego, sygn. 370, 372, 373, 438, 1287, 2121
- Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie
- Kolekcja akt personalnych i odznaczeniowych
- Akta odznaczeniowe Alberta de Bure, sygn. VM - I.482.96-9455

Źródła drukowane

- Sprawozdanie Naczelnej Rady Harcerskiej (1918–1920)*, Warszawa 1920.
- II Sprawozdanie Naczelnej Rady Harcerskiej (11.I.1921 – 1.IX. 1921)*, Warszawa 1921.
- Trzecie Sprawozdanie Naczelnej Rady Harcerskiej za czas od 1-go września 1921r. do 31 grudnia 1922 r.*, „Wiadomości Urzędowe” 1923, nr 8, 9 i 10.

Prasa

- „Gazeta Poranna 2 Grosze” 1920
- „Harcerz” 1920
- „Kurier Płocki” 1920
- „Naród” 1920

Opracowania

- M. Barbasiewicz, *Tradycja Mazowska. Powiat płocki. Przewodnik subiektywny*, Warszawa 2009.
- G. Gołębiowski, *Kpt. inż. Albert de Bure – Francuz w obronie Płocka w 1920 r.*, „Notatki Płockie” 2007, nr 4, s. 23-27.
- G. Gołębiowski, M. Żuławnik, *Zachowanie żołnierzy Armii Czerwonej na terenie północno-zachodnich powiatów województwa warszawskiego w 1945 i 1946 r. w dokumentach archiwalnych. Część II - powiaty płocki i gostyniński*, „Notatki Płockie” 2020, nr 1, s. 16-29.
- Z. Grabowski, *Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka, część szósta*, „Nasze Korzenie” 2021, nr 18, s. 21-29.
- W. Hausner, M. Wierzbicki, *Sto lat harcerstwa*, Warszawa 2015.
- Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. X, Dawne województwo warszawskie*, pod red. Izabelli Galickiej i Hanny Sygietyńskiej, z. 3, *Dawny powiat gostyniński*, Warszawa 1975.
- J.B. Nycek, *Z teki rysownika. Pałac w Łącku*, „Tygodnik Płocki” 1985, nr 42 z 20 października, s. 12.
- Pierwsze ćwierćwiecze harcerstwa żeńskiego. Materiały do historii, cz. IV, Służba wojenna*, oprac. E. Grodecka, Warszawa 1938.
- T. Sikorski, *Harcerze w wojnie polsko-bolszewickiej*, Warszawa 2020.

FUNCTIONING OF SCOUT CENTER IN ŁĄCK NEAR PŁOCK IN 1920

Summary

In 1920, the palace in Łąck near Płock and the surrounding area were used by the Polish Scouting Association. The intention of the Headquarters of the Polish Scouting Association was to be a scout work center and a material base for the organized scout courses. In July 1920, a scout instructor course for teachers took place there. In August 1920, refugees were accommodated in the palace and there was a military hospital. Due to the damage done by the hospital staff and refugees in 1921, the palace was returned to the management of the Ministry of Agriculture and State Goods and in 1923 it was handed over to the State Stud Farm in Łąck.

Keywords: ZHP, Łąck, Polish-Bolshevik war, scouting courses

SAMODZIELNOŚĆ FINANSOWA MIAST NA PRAWACH POWIATU W OKRESIE PANDEMII NA PRZYKŁADZIE MIAST WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Abstrakt

W artykule podjęto próbę określenia istoty i funkcji miast na prawach powiatu w strukturze samorządu terytorialnego Polski. W ramach charakterystyki dochodów budżetowych tychże jednostek terytorialnych zwrócono uwagę na dwoistość wpływów wynikających z pełnienia funkcji gminy i powiatu. Wskazano na znaczenie dochodów własnych w swobodzie kształtowania celów polityki regionalnej. Wykazano, że rok pandemii negatywnie odbił się na wskaźniku samodzielności finansowej miast na prawach powiatu w województwie mazowieckim.

Słowa kluczowe: miasta na prawach powiatu, dochody własne, samodzielność finansowa JST

Wprowadzenie

W drugiej połowie marca 2020 r. dotarł do Polski wirus COVID-19, wraz z którym kraj ogarnął ciąg bezprecedensowych działań rządu niwelujących rozprzestrzenianie się pandemii. Kryzys gospodarczy odcisnął swoje piętno na finansach jednostek samorządu terytorialnego. Samorządowcy po raz pierwszy stanęli w obliczu zmian ogólnogospodarczych, które znalazły swoje odbicie w budżetach lokalnych różnego szczebla. Jako organy władzy stojące najbliżej obywatela mogły również współuczestniczyć w walce z pandemią i niestety odczuwać jej negatywne następstwa. Celem artykułu jest zidentyfikowanie zmian w poziomie samodzielności finansowej miast na prawach powiatu w okresie zmian społeczno-gospodarczych wywołanych pandemią. Przy czym pojęcie samodzielności finansowej uszczegółowione zostanie do określenia relacji dochodów własnych do dochodów ogółem w czterech miastach na prawach powiatu w województwie mazowieckim: Płocka, Radomia, Ostrołęki i Siedlec. Miasta na prawach powiatu, potocznie określane także jako powiaty grodzkie, których w Polsce jest 66, stanowią szczególną kategorię miast. Są to gminy o statucie miasta, które wykonują również zadania powiatu. Zgodnie z celem artykułu, którym jest ocena zmian w poziomie samodzielności finansowej JST bazującej na metodzie wskaźnikowej dochodów własnych z uwzględnieniem części dochodów od osób prawnych (CIT) oraz fizycznych (PIT) w dochodach ogółem, analiza obejmie zmiany po stronie dochodowej budżetu czterech wymienionych miast w roku 2020 w stosunku do poprzedniego roku kalendarzowego.

Funkcje miast na prawach powiatu

Sektor samorządowy w Polsce jako kształtujący warunki oraz czynniki rozwoju lokalnego i regionalnego dysponuje autonomią w podejmowaniu działań wpływających na gospodarkę budżetową. Jest to szczególnie istotne w miastach na prawach powiatu, gdzie ma miejsce stosunkowo szeroki zakres obowiązków wynikający z połączenia funkcji przypisanych do samorządu gminnego i powiatowego. Ten rodzaj jednostek samorządu terytorialnego wykształcił się w wyniku reformy administracji publicznej 1 stycznia 1999 r., w następstwie której na terytorium Polski utworzono 16 województw, 373 powiaty samorządowe, w tym 308 powiatów ziemskich i 63 grodzkich oraz 2489 gmin (w tym 11 gmin miasta stołecznego Warszawy). Podział ten uległ niewielkim modyfikacjom w kolejnych latach. Obecnie, na dzień 1 stycznia 2021 r., podział administracyjny Polski obejmuje 16 województw, 314 powiatów, 66 miast na prawach powiatu oraz 2477 gmin¹.

W województwie mazowieckim występuje 5 miast na prawach powiatu: Ostrołęka, Płock, Radom, Siedlce oraz Warszawa. Miasta na prawach powiatu zgodnie z obowiązującym ustawodawstwem są najsilniejszym podmiotem samorządowym pod względem ekonomicznym i kompetencyjnym. Ich władze pełnią funkcje i posiadają zasoby zarówno szczebla gminnego i powiatowego. Zgodnie z regulacją ustawy z 1 stycznia 1999 r. o samorządzie powiatowym prawa powiatu przysługiwały miastom, które na dzień 31 grudnia 1998 r. liczyły więcej niż 100 000 mieszkańców oraz miastom, które tego dnia przestały być

¹ www.stat.gov.pl/statystyka-regionalna [dostęp: 13.09.21].

siedzibą wojewody, a także miastom, którym nadano status miasta na prawach powiatu przy dokonaniu pierwszego podziału administracyjnego kraju na powiaty. Występuje jeszcze grupa miast na prawach powiatu, którym Rada Ministrów nadała taki status mimo że miasto nie spełniło jednego z dwóch podstawowych kryteriów decydującym o jego przyznaniu. Ciechanów mimo spełnienia jednego z dwóch podstawowych warunków (siedziba wojewody) nie przekształcił się w miasto na prawach powiatu na wniosek Rady Miejskiej złożony do Rady Ministrów o nienadanie miastu statusu miasta na prawach powiatu. Warszawa natomiast uzyskała taki status w 2002 roku².

Miasta na prawach powiatu jako organ będący połączeniem gminy i powiatu wypełniają zarówno zadania gminy, ale też jednocześnie powiatu. Miasta te opierają swoją gospodarkę finansową na budżecie i wieloletniej prognozie finansowej jednostek samorządu terytorialnego. Zarządzając szeroko rozbudowanymi finansami oddziałują na jakość życia mieszkańców³. Do ich zadań należy zaliczyć wszelkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, które wiążą się z zaspokajaniem zbiorowych potrzeb społeczności. Miasta te wykonują zadania własne i z zakresu administracji rządowej zlecone lub przyjęte na podstawie porozumień. Do katalogu zadań własnych zaliczamy zakres działań obejmujący przede wszystkim:

- ład przestrzenny, gospodarkę mieszkaniową, ochronę środowiska, przyrody i gospodarkę wodną,
- wodociągi i zaopatrzenie w wodę, kanalizację, usuwanie i oczyszczanie ścieków komunalnych, utrzymywanie czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk, unieszkodliwianie odpadów komunalnych, zaopatrzenie w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz,
- lokalny transport zbiorowy, drogi publiczne,
- geodezję, kartografię i katastrat,
- gospodarkę nieruchomościami, administrację architektoniczno-budowlaną,
- rolnictwo, leśnictwo i rybactwo śródlądowe,
- ochronę zdrowia, pomoc społeczną i wspieranie osób niepełnosprawnych,
- gminne budownictwo mieszkaniowe,
- edukację publiczną, kulturę w tym biblioteki gminne i inne placówki upowszechniania kultury,
- kulturę fizyczną i turystykę w tym tereny rekreacyjne i urządzenia sportowe,
- targowiska, hale targowe, zieleń gminną i zadrzewienia,

² Ustawa z dnia 15 marca 2002 r. o ustroju miasta stołecznego Warszawy, „Dziennik Ustaw” 2002, nr 41, poz. 361.

³ W. Kozłowski, Zarządzanie gminnymi inwestycjami infrastrukturalnymi, Warszawa 2012, s. 52.

- cmentarze miejskie,
- porządek publiczny i bezpieczeństwo obywateli, ochronę przeciwpożarową i przeciwpowodziową,
- utrzymanie miejskich obiektów i urządzeń użyteczności publicznej, obiektów administracyjnych,
- politykę prorodzinną,
- wspieranie i upowszechnianie idei samorządowej, promocję gminy,
- współpracę z organizacjami pozarządowymi oraz społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw⁴.

Należy podkreślić, iż miasta na prawach powiatu potocznie nazywane są powiatami grodzkimi. Termin ten jest powszechnie używany, nie znajdujemy go jednak w zapisach *Ustawy o samorządzie powiatowym*.

Istota samodzielności jednostek samorządu terytorialnego

Pojęcie samodzielności jednostek samorządu terytorialnego jest wieloznaczne. Oznacza ona niezależność podejmowania decyzji w sprawach lokalnej społeczności w ramach obowiązującego prawa niezależnie od innych podmiotów. Obejmuje swym zakresem zarówno dobór zadań własnych oraz zleconych. Samorządy lokalne mogą samodzielnie sprawować władzę, co jest wynikiem decentralizacji władzy publicznej. Gwarantują to akty prawne najwyższej rangi – Konstytucja RP oraz Europejska Karta Samorządu Lokalnego. Od innych władz publicznych zatem wyróżnia samorząd lokalny niezależność jego organów od rządowego systemu administracji⁵.

Samodzielność samorządu terytorialnego może dotyczyć:

- samodzielności majątkowej – JST posiadają osobowość prawną, tj. mają zdolność do bycia podmiotem praw i obowiązków majątkowych,
- samodzielności finansowej – oznacza wykonywanie zadań publicznych w zakresie gospodarki finansowej na własną odpowiedzialność i we własnym imieniu,
- samodzielności publiczno-prawnej – oznacza samodzielne wykonywanie zadań publicznych,
- samodzielności podatkowej – np. ustalana jest wysokość podatków i opłat w zakresie określonym ustawą,

⁴ M. Musiał-Malago, *Poziom rozwoju miasta na prawach powiatu w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2010, nr 821; www.bip.ostroleka.pl/artukuly/230/zadania-i-kompetencje [dostęp: 13.09.21]; *Ustawa o samorządzie powiatowym*, Dziennik Ustaw 2020, poz. 920, art. 4.

⁵ J. Szołno-Koguc, *Samodzielność dochodowa jednostek samorządu terytorialnego – aspekty teoretyczne*, „Studia BAS. Biuro Analiz sejmowych” 2021, nr 1, s. 9.

- samodzielności w kształtowaniu ustroju wewnętrznego.

Istotną jest samodzielność finansowa, która powiązana wiąże się z nadaniem jednostkom samorządu osobowości prawnej, przyznaniem im zakresu kompetencji, wyposażeniem we własne mienie oraz zapewnieniem różnych źródeł dochodów. Występuje jednakże integralność finansów samorządu terytorialnego z systemem finansów publicznych, przede wszystkim w zakresie pozyskiwania dochodów, finansowania zadań oraz granic zadłużenia. Panuje powszechny pogląd, że samorząd w Polsce w nadmiernym stopniu zajmuje się administrowaniem, a nie kreowaniem rozwoju lokalnego. Znaczna część dochodów ma ściśle przeznaczenie, co oznacza, że zakres samodzielności finansowej samorządu terytorialnego jest ograniczany. Na przykład zadania, finansowane częściowo oświatowej subwencji ogólnej i dotacjami celowymi przekraczają 60% ogółu wydatków w większości gmin, powiatów i województw⁶.

Rozważania dotyczące samodzielności finansowej należy prowadzić dwutorowo, analizując stronę dochodową oraz wydatkową. Pojęcie samodzielności dochodowej oznacza prawo władz samorządowych do dysponowania środkami finansowymi, ale również do ich ustalania i pozyskiwania. Prawo to jest ograniczone, gdy np. występują ograniczenia w zakresie górnych stawek podatkowych, konieczność akceptowania ulg. Nie można w sposób nieograniczony maksymalizować swoich dochodów. Nadmiar dóbr prowadzi do ich redystrybucji⁷.

Samodzielność wydatkowa oznacza natomiast prawo do decydowania o rodzajach zadań, które są realizowane przez samorząd, a także o sposobie i wielkości ponoszonych wydatków w celu ich sfinansowania⁸.

W literaturze przedmiotu zarysował się spór, który z tych aspektów jest bardziej miarodajny w ocenie samodzielności? Czy o samodzielności świadczy możliwość dowolnego wydatkowania zgromadzonych dochodów, czy też raczej swoboda w ich gromadzeniu. Okazuje się, że w praktyce strona wydatków jest skomplikowana i mało przejrzysta. Trudno bowiem jednoznacznie stwierdzić, które wydatki w całości zależą od władz lokalnych. Natomiast strona dochodowa jest bardziej uporządkowana odpowiednimi aktami normatywnymi. Koncentrując się zatem na samodzielności dochodowej można stwierdzić, że określa

się ją badając różne kategorie dochodów poszczególnych jednostek w zestawieniu z dochodami ogółem. Istotny przy tym jest fakt możliwości wpływu samorządu na kształtowanie się poszczególnych składowych dochodu. Powiatom grodzkim przysługują dochody przewidziane dla szczebla gminnego i powiatowego, przez co system dochodów staje się rozbudowany i skomplikowany. Wśród teoretyków i praktyków zrodził się postulat, aby stworzyć odrębny system dochodów dla powiatów ziemskich i grodzkich⁹.

Ogólnie można wskazać, że dochody te tworzą dochody własne oraz uzupełniające w postaci transferów z budżetu państwa lub budżetów innych powiatów (np. fundusze celowe). Szczególnie istotne są dochody własne, wśród których wyróżniamy: podatki lokalne, udziały w podatkach dochodowych od osób fizycznych i prawnych, opłaty, dochody majątkowe osiągnięte przez samorząd poprzez wykorzystanie jako właściciel należącego do niego mienia¹⁰.

Analizując zatem różnorodność źródeł dochodów miast na prawach powiatu można określić, że są one w dużym stopniu związane z aktywnością przedsiębiorstw i sytuacją na rynku pracy, które są zależne od polityki gospodarczej i ogólnej koniunktury. Oznacza to, że możliwość oddziaływania władz powiatów grodzkich celem podniesienia wydajności znacznej części dochodów jest ograniczona.

Zmiany w wskaźnikach samodzielności finansowej Płocka na tle wybranych miast na prawach powiatu województwa mazowieckiego

Do podstawowych mierników samodzielności finansowej zalicza się przede wszystkim:

- dochody własne w przeliczeniu na mieszkańca gminy,
- udział dochodów własnych w dochodach budżetu ogółem (tzw. wskaźnik samodzielności finansowej I stopnia, informuje o stopniu swobody rozdysponowania dochodów przez jednostkę samorządu terytorialnego, jego wzrost daje większą swobodę decyzyjną w zakresie przeznaczenia dochodów własnych),
- udział w dochodach budżetowych gminy sumy dochodów własnych i subwencji¹¹.

Samorządy, w tym również miasta na prawach powiatu, odczuwają skutki ogólnoświatowego kryzysu. Już w 2019 r. nastąpiły niekorzystne zmiany z punktu widzenia zasilenia budżetów lokalnych w systemie podatku dochodowego, które dodatkowo

⁶ *Ranking finansowy samorządu terytorialnego w Polsce 2019*, Warszawa 2020, s. 8.

⁷ K. Surówka, *Samodzielność finansowa samorządu terytorialnego w Polsce*, Warszawa 2013, s. 22.

⁸ M. Kosek-Wojnar, K. Surówka, *Finanse samorządu terytorialnego*, Kraków 2002, s. 18.

⁹ A. Borodo, *Zagadnienia prawne systemu dochodów samorządu powiatowego, propozycje jego reformy*, „Prawo Budżetowe Państwa i Samorządu” 2015, nr 2, s. 9-21.

¹⁰ Idem, *System finansowy samorządu terytorialnego w Polsce*, Toruń 2011, s. 91-93.

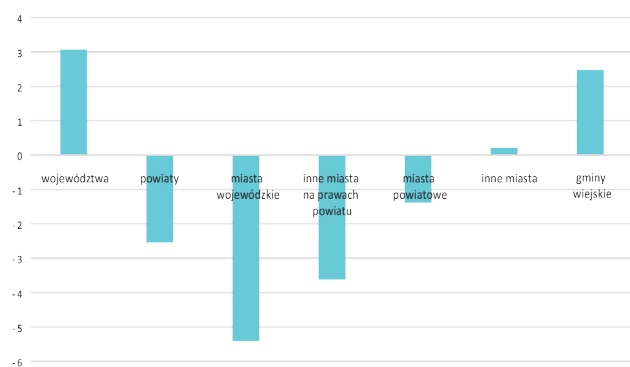
¹¹ J. Heller, *Samodzielność finansowa samorządu terytorialnego w Polsce*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2006, nr 2, s. 138.

w 2020 r. pogłębiły się przez sytuację wywołaną pandemią. Uwzględniając istotne kwestie w badanym zakresie, przedstawiona zostanie analiza zmian we wskaźniku samodzielności finansowej I stopnia czterech miast województwa mazowieckiego, z pominięciem miasta stołecznego Warszawy w latach 2019–2020.

Jak pokazują badania ogólnopolskie, skala odczuwania zmian w wielkości dochodów własnych w 2020 r. w stosunku do roku poprzedniego jest różnorodna w zależności od szczebla organizacyjnego. W skali całego sektora samorządowego dochody własne (w cenach stałych) spadły w analizowanym okresie o ponad 2 punkty procentowe¹². Rozpiętość zmian w dochodach własnych jest ponad 20 procentowa. 167 samorządów wykazało w ciągu jednego roku obniżkę w wysokości ponad 10 %, ale jednocześnie 376 samorządów (w tym 272 gmin wiejskich) wskazało na ponad 10 procentowy ich wzrost. Uogólniając można zauważyć, że najbardziej dotkliwy spadek dochodów własnych odczuły duże miasta, natomiast samorzady gmin wiejskich i województw doznały nieznacznych lub żadnych uszczupleń. Doprecyzowując należy stwierdzić, że tylko co trzecia gmina wiejska zanotowała spadek dochodów własnych, natomiast 16 miast wojewódzkich i 39 miast na prawach powiatu odczuło zmniejszenie się dochodów własnych w 2020 r.

Biorąc natomiast pod uwagę zmianę wpływów dochodów własnych w 4 wybranych miastach na prawach powiatu w województwie mazowieckim można zauważyć, że zmiany te były ujemne i relatywnie wysokie na tle innych miast o tym samym statucie. Wszystkie cztery miasta wykazały spadek ponad 5-procentowy i uplasowały się w pierwszej piętnastce miast z największymi spadkami.

Wykres 1. Zmiana wielkości dochodów własnych 2020/2019 (mediana)

Źródło: Zmiana dochodów własnych JST w 2020 r., www.Wspolnota.org.pl, s. 6.

¹² P. Świaniewicz, J. Łukowski, *Zmiany dochodów własnych JST w 2020 r.*, www.Wspolnota.org.pl, s. 5 [dostęp: 13.09.21].

Celem bardziej szczegółowej oceny zmian w dochodach własnych i szacunku poziomu samodzielności finansowej przedstawione zostaną dane ze sprawozdań z wykonania budżetu.

Tabela 1. Procentowa zmiana dochodów własnych (razem z udziałami w PIT i CIT), 2020 do 2019 (w cenach stałych)

L.p.	Miasto	%
1	Grudziądz	-19,45
2	Sopot	-15,55
3	Suwałki	-9,29
4	Ostrołęka	-9,03
5	Radom	-8,90
6	Piekary Śląskie	-8,83
7	Zamość	-8,64
8	Mysłowice	-7,74
9	Tychy	-6,51
10	Wałbrzych	-6,44
11	Płock	-6,32
12	Ruda Śląska	-6,06
13	Siedlce	-5,62
14	Tarnów	-5,55
15	Elbląg	-5,25

Źródło: Zmiana dochodów własnych JST w 2020 r., www.Wspolnota.org.pl, s. 28.

Przedstawione dane wytypowanych miast pokazują, że są one zgodne z ogólną tendencją zmian w dochodach miast na prawach powiatu w Polsce. Dochody własne spadły w trzech z wymienionych miast, natomiast w przypadku Siedlec brak jest jednoznacznego zakwalifikowania i określenia wysokości dochodów własnych w sprawozdaniach budżetowych tak, aby dane były porównywalne z innymi wielkościami ze sprawozdań, choć Raport Wspólnoty mówi również o spadku dochodów własnych także w tym mieście. W każdym mieście rok 2000 przyniósł wzrost dochodów budżetowych (liczonych w cenach bieżących) przy jednoczesnym spadku dochodów własnych (brak danych dla Siedlec). Spowodowało to w oczywisty sposób spadek współczynnika określającego poziom samodzielności finansowej tychże miast. Płock na tle innych miast w województwie mazowieckim zanotował najniższy spadek wskaźnika rzędu 3 %, największy spadek wskaźnika zanotowano w Radomiu w wysokości 11,3 %. Ponieważ dochody z podatków centralnych PIT i CIT stanowią znaczną część (ponad 40%) dochodów własnych badanych samorządów, analiza ich zmian między innymi wskazuje na źródło spadku samodzielności finansowej.

Wysokość wpływów z podatków centralnych jest ustalona w Ustawie z 2003 r. o dochodach

Tabela 2. Dochody miasta Płock

Rok	Dochody ogółem [zł]	Dochody własne (włącznie z PIT i CIT) [zł]	Wskaźnik samodzielności	Dochody z PIT [zł]	Dochody z CIT [zł]
2019	1 098 536 891	648 754 488	59,06%	160 301 989 (gmina)	74 940 681 (gmina)
				43 148 456 (powiat)	15 635 911 (powiat)
				203 450 485 (razem)	90 576 592 (razem)
2020	1 119 907 397	627 624 130	56,04%	152 505 600 (gmina)	52 310 234 (gmina)
				40 963 925 (powiat)	10 914 159 (powiat)
				193 469 525 (razem)	63 224 393 (razem)

Źródło: Sprawozdania z wykonania budżetu za 2019 i 2020 r., <https://nowybip.plock.eu/m8Oneclc/sprawozdanie-z-wykonania-budzetu-miasta-plocka-za-2019-rok>; <https://nowybip.plock.eu/oM3MKC5G/sprawozdanie-z-wykonania-budzetu-miasta-plocka-za-2020-rok>.

Tabela 3. Dochody miasta Radom

Rok	Dochody ogółem [zł]	Dochody własne (włącznie z PIT i CIT) [zł]	Wskaźnik samodzielności	Dochody z PIT [zł]	Dochody z CIT [zł]
2019	1 366 745 220	665 194 898	48,67%	238 346 292 (gmina)	13 334 778 (gmina)
				60 566 365 (powiat)	2 800 990 (powiat)
				298 912 657 (razem)	16 135 768 (razem)
2020	1 464 235 775	547 477 756	37,35%	216 163 859 (gmina)	10 219 231 (gmina)
				58 062 919 (powiat)	2 113 366 (powiat)
				274 226 778 (razem)	12 332 597 (razem)

Źródło: Sprawozdania z wykonania budżetu za 2019 i 2020 r., <https://bip.radom.pl/ra/finanse-podatki-lokalne/budzet/wykonanie/49212>, [Sprawozdanie-z-realizacji-budzetu-Gminy-Miasta-Radomia-za-2019-r.html](https://bip.radom.pl/ra/finanse-podatki-lokalne/budzet/wykonanie/52991); <https://bip.radom.pl/ra/finanse-podatki-lokalne/budzet/wykonanie/52991>, ZARZADZENIE-NR-23472021PREZYDENTA-MIASTA-RADOMIA-z-dnia-31-marca-2021rwsprawie-p.html.

Tabela 4. Dochody miasta Ostrołęka

Rok	Dochody ogółem [zł]	Dochody własne (włącznie z PIT i CIT) [zł]	Wskaźnik samodzielności	Dochody z PIT [zł]	Dochody z CIT [zł]
2019	380 615 047	170 805 125	44,88%	56 272 682 (gmina)	6 408 200 (gmina)
				15 129 881 (powiat)	1 337 015 (powiat)
				71 402 563 (razem)	7 745 215 (razem)
2020	396 198 639	160 822 288	40,59%	53 725 361 (gmina)	4 365 475 (gmina)
				14 430 953 (powiat)	910 827 (powiat)
				68 156 314 (razem)	5 276 302 (razem)

Źródło: Sprawozdania z wykonania budżetu za 2019 i 2020 r., <https://bip.um.ostroleka.pl/arttykul/200/8221/sprawozdania-finansowe-za-2019-rok-miasto-ostroleka>; <https://bip.um.ostroleka.pl/arttykuly/132/sprawozdania-z-wykonania-budzetu>.

Tabela 5. Dochody miasta Siedlce

Rok	Dochody ogółem [zł]	Dochody własne (włącznie z PIT i CIT) [zł]	Wskaźnik samodzielności	Dochody z PIT [zł]	Dochody z CIT [zł]
2019	517 587 171	Bd	Bd	100 346 292 (gmina)	4 412 095 (gmina)
				26 975 887 (powiat)	921 011 (powiat)
				127 194 620 (razem)	5 333 106 (razem)
2020	559 789 468	Bd	Bd	96 862 588 (gmina)	4 823 490 (gmina)
				26 017 876 (powiat)	1 006 367 (powiat)
				122 880 464 (razem)	5 829 857 (razem)

Źródło: Sprawozdania z wykonania budżetu za 2019 i 2020 r., <https://www.bip.siedlce.pl/index.php?type=4&name=bt160&func=selectsite&value%5B0%5D=mnu19&value%5B1%5D=6>

Tabela 6. Zmiany w wysokości wpływów z podatków dochodowych w 2020 r. w stosunku do 2019 r.

Miasto	Zmiana wpływów z PIT 2020/2019	Zmiana wpływów z CIT 2020/2019
Płock	- 9 980 960 Spadek o 4,91%	-27 352 199 Spadek o 30,2%
Radom	- 24 685 879 Spadek o 8,26%	- 3 803 171 Spadek o 23,6%
Ostrołęka	- 3 246 249 Spadek o 4,55%	- 246 891 Spadek o 31,88%
Siedlce	- 4 314 156 Spadek o 3,39%	+ 496 751 Wzrost o 9,31%

Źródło: Sprawozdania z wykonania budżetu za lata 2019 i 2020, <https://nowybip.plock.eu/m8Oneclc/sprawozdanie-z-wykonania-budzetu-miasta-plocka-za-2019-rok>; <https://nowybip.plock.eu/oM3MKC5G/sprawozdanie-z-wykonania-budzetu-miasta-plocka-za-2020-rok>; <https://bip.radom.pl/ra/finanse-podatki-lokalne/budzet/wykonanie/49212>, Sprawozdanie z realizacji budżetu Gminy Miasta Radomia za 2019 r. <https://bip.radom.pl/ra/finanse-podatki-lokalne/budzet/wykonanie/52991>, ZARZADZENIE-NR-23472021PREZYDENTA-MIASTA-RADOMIA-z-dnia-31-marca-2021rwsprawie-p.html; <https://bip.um.ostroleka.pl/arttykul/200/8221/sprawozdania-finansowe-za-2019-rok-miasto-ostroleka>; <https://bip.um.ostroleka.pl/arttykuly/132/sprawozdania-z-wykonania-budzetu>; <https://www.bip.siedlce.pl/index.php?type=4&name=bf160&func=selectsite&value%5B0%5D=mnu19&value%5B1%5D=6>.

jednostek samorządu terytorialnego. W 2020 r. stawka procentowa wynosiła dla gminy 6,71% od podatku CIT i 38,16% od podatku PIT. W przypadku powiatu stawki te wynoszą odpowiedni 1,4% oraz 10,25%. Podatki te wpływają z tytułu posiadania siedziby osób fizycznych i prawnych na terenie danego samorządu. Ich wysokość wynika bezpośrednio z liczby podmiotów na terenie jednostki oraz ich aktualnej sytuacji ekonomicznej.

Analizując dane ze sprawozdań finansowych można zauważyć, że w roku pandemii w trzech miastach Mazowsza: Płocku, Radomiu i Ostrołęce nastąpił silny spadek dochodów w udziale z podatku CIT rządu od 23,6% do 31%. Płock zanotował spadek w wysokości 30,2%. Jest to obraz spadku kondycji finansowej podmiotów działających na terenach powiatów grodzkich, który wynika z sytuacji ogólnogospodarczej. Tak jak wspomniano wcześniej w strukturze dochodów własnych udziały podatków centralnych są istotną częścią zasilenia budżetu. W Płocku w 2019 r. stanowiły 45,3% dochodów własnych, a w 2020 r. 40,90%. Stąd sytuacja w koniunkturze gospodarczej i zmiany przepisów ordynacji podatkowej w dużym stopniu wazą na skali samodzielności finansowej.

Z danych ogólnopolskich wynika, że to właśnie miasta na prawach powiatu, obciążone wypełnianiem szerokiego zakresu usług na rzecz społeczności lokalnej najbardziej odczuły skutki osłabienia koniunktury gospodarczej, dotkniętej ograniczeniami związanymi ze zwalczaniem skutków epidemii COVID-19. Wykazany przez miasta wzrost dochodów ogółem nie można traktować jako wyznacznik dobrej kondycji finansowej. Jest on w dużym stopniu wynikiem dotacji centralnych związanych z realizacją programów socjalnych inicjowanych przez władze

centralne. Samorząd występuje tu jedynie w roli wykonawcy, nie kreuje ani celu ani sposobu realizacji własnego programu. W gestii samorządowych władarzy, po to, aby nakreślać kierunki i cele rozwoju, pozostają zatem dochody własne. Biorąc jednak pod uwagę różnorodność tego typu dochodów (w badanych miastach dominują wpływy z części podatków centralnych) można zauważyć, że miasta na prawach powiatu w czasach załamania gospodarczego stoją przed dużym znakiem zapytania o możliwość swobodnego planowania i realizowania zadań wychodzących naprzeciw potrzebom społeczności lokalnej. Pandemia pokazała, że nastąpiło ograniczenie samodzielności finansowej, której jednym z wyznaczników jest udział dochodów własnych w dochodach ogółem. Miasto Płock pomimo pokaźnego spadku zasilenia dochodów częścią podatków centralnych, zanotowało na tle innych miast powiatów grodzkich województwa mazowieckiego najniższy spadek analizowanego wskaźnika.

Podsumowanie

Rok 2020 był wyjątkowy. Odczuły to także samorządy obserwujące skutki zamykania gospodarki. Zmniejszeniu uległy zwłaszcza dochody własne wynikające z niższych wpływów z części podatku dochodowego płynącego od podmiotów gospodarczych. Także inne źródła zostały naruszone. Spadały chociażby wpływy z opłat komunikacji miejskiej, czynszów lokali użytkowych i komunalnych. Zatrzymująca się gospodarka w następstwie pandemii i lockdownów oraz zmiany w polityce podatkowej dotyczące głównie podatku PIT, wpłynęły negatywnie na poziom dochodów własnych. Analizując dane miasta

Płocka można jednak zauważyć, że silne zmiany spadkowe we wpływach z podatku dochodowego zniwelowane zostały innymi składnikami dochodów własnych. Stanowi to ciekawy temat do dalszych badań i analiz. Niemniej jednak należy podkreślić, że miasta na prawach powiatu, Płock również, odczuły skutki pandemii w postaci spadku poziomu samodzielności finansowej.

Bibliografia

Akty prawne

Ustawa z dnia 15 marca 2002 r. o ustroju miasta stołecznego Warszawy, „Dziennik Ustaw” 2002, nr 41, poz. 361.

Ustawa o samorządzie powiatowym, „Dziennik Ustaw” 2020, poz. 920, art. 4.

Opracowania

A. Borodo, *System finansowy samorządu terytorialnego w Polsce*, Toruń 2011.

M. Kosek-Wojnar, K. Surówka, *Finanse samorządu terytorialnego*, Kraków 2002.

W. Kozłowski, *Zarządzanie gminnymi inwestycjami infrastrukturalnymi*, Warszawa 2012.

Ranking finansowy samorządu terytorialnego w Polsce 2019, Warszawa 2020.

K. Surówka, *Samodzielność finansowa samorządu terytorialnego w Polsce*, Warszawa 2013.

Artykuły

A. Borodo, *Zagadnienia prawne systemu dochodów samorządu powiatowego, propozycje jego reformy*, „Prawo Budżetowe Państwa i Samorządu” 2015, nr 2.

J. Heller, *Samodzielność finansowa samorządu terytorialnego w Polsce*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2006, nr 2.

M. Musiał-Malago, *Poziom rozwoju miasta na prawach powiatu w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie” 2010, nr 821.

J. Szotko-Koguc, *Samodzielność dochodowa jednostek samorządu terytorialnego – aspekty teoretyczne*, „Studia BAS. Biuro Analiz Sejmowych” 2021, nr 1.

Strony internetowe

www.bip.ostroleka.pl/artykuly/230/zadania-i-kompetencje

www.stat.gov.pl/statystyka-regionalna

Świaniewicz P., Łukowski J., *Zmiany dochodów własnych JST w 2020 r.*, www.Wspolnota.org.pl

<https://nowybip.plock.eu/m8Oneclc/sprawozdanie-z-wykonania-budzetu-miasta-plocka-za-2019-rok>, <https://nowybip.plock.eu/oM-3MKC5G/sprawozdanie-z-wykonania-budzetu-miasta-plocka-za-2020-rok>

<https://bip.radom.pl/ra/finanse-podatki-lokalne/budzet/wykonanie/49212,Sprawozdanie-z-realizacji-budzetu-Gminy-Miasta-Radomia-za-2019-r.html>

<https://bip.radom.pl/ra/finanse-podatki-lokalne/budzet/wykonanie/52991,ZARZADZENIE-NR23472021PREZYDENTA-MIASTA-RADOMIA-z-dnia-31-marca-2021rwsprawie-p.html>

<https://bip.um.ostroleka.pl/artikul/200/8221/sprawozdania-finansowe-za-2019-rok-miasto-ostroleka>

<https://bip.um.ostroleka.pl/artykuly/132/sprawozdania-z-wykonania-budzetu>

<https://www.bip.siedlce.pl/index.php?type=4&name=bt160&func=selectsite&value%5B0%5D=mnu19&value%5B1%5D=6>

FINANCIAL INDEPENDENCE OF CITIES WITH COUNTY RIGHTS DURING A PANDEMIC PERIOD ON THE EXAMPLE OF CITIES MAZOWIECKIE VOIVODESHIP

Summary

The article attempts to define the essence and functions of cities with poviat rights in the structure of the local government of Poland. As part of the characteristics of the budget revenues of these territorial units, attention was drawn to the dual nature of incomes resulting from performing the functions of a commune and a poviat. The importance of own income in the freedom to shape the goals of regional policy was indicated. It was shown that the year of the pandemic had a negative impact on the financial independence index of cities with poviat status in Mazowieckie voivodship.

Keywords: cities with poviat rights, own income, financial independence of local government unit

PROPOZYCJA ZMIAN GRANIC OSIEDLI ORAZ OBSZARÓW PRZEMYSŁOWYCH W PŁOCKU

Abstrakt

Aktualny etap rozwoju urbanizacyjnego Płocka oraz zakończenie realizacji podstawowych magistralnych tras komunikacyjnych w mieście stanowi podstawę do dokonania korekty granic niektórych osiedli i utworzenie nowych obszarów przemysłowych. Skorygowany podział przestrzenny Płocka na jednostki terenowo-administracyjne powinien uwzględniać: historię terenu oraz jego infrastrukturę techniczną i społeczną. Decyzje o granicach osiedli leżą w gestii Rady Miasta Płocka, która reprezentuje miejskie społeczeństwo obywatelskie.

Słowa kluczowe: urbanizacja, osiedla, obszary przemysłowe, granice jednostek administracyjno-terenowych, społeczeństwo obywatelskie

Wprowadzenie

Na obecnym etapie rozwoju gospodarczego Płocka i podziale miasta na 23 jednostki administracyjno-terenowe, tj. na 21 osiedli¹ (mieszkalnych i mieszkalno-przemysłowych z niskim lub z średnim stopniem uprzemysłowienia)² oraz 2 obszary niezamieszkałe, tj. wielkoprzemysłowym obszarem PKN Orlen³ i obszarem Wisły w granicach miasta (Załącznik nr 1) – wskazane jest dokonanie korekt granic osiedli i obszarów przemysłowych.

Aktualnie Płock jest podzielony na 21 osiedli, które zgrupowano w pięciu kompleksach: osiedla staromiejskie (Stare Miasto i Kolegialna), osiedla północno-zachodnie (Miodowa, Skarpa i Winiary), osiedla północno-wschodnie (Dworcowa, Kochanowskiego, Tysiąclecia, Łukasiewicza i Trzepowo), osiedla wschodnie (Wyszogrodzka, Międzytorze, Podolszyce Północ, Podolszyce Południe, Zielony Jar, Ciechomice i Borowiczki) oraz osiedla południowe (Radziwie, Góry, Ciechomice i Pradolina Wisły)⁴.

¹ E. Serafimowicz, W. Serafimowicz, *Zarys historii osiedli płockich*, „Notatki Płockie” 2021, nr 2, s. 30-48; eidem, *Płock i jego osiedla*, Płock 2021 – mps.

² Zgodnie z art. 5 *Ustawy z 8 III 1990 r. o samorządzie gminnym osiedla są jednostkami pomocniczymi oraz stanowią oficjalny i prawny podział administracyjny miasta* (zmiany: Dz. U. z 1998 r., Nr 162, poz. 1126 oraz ustawa z 8 lipca 2005 r. Dz. U. z 2005 r., Nr 175, poz. 1457).

³ Główny Zakład Produkcyjny Polskiego Koncernu Naftowego Orlen S.A. stanowi obecnie zwartą zabudowę „dzielnicę-miasteczka wielkoprzemysłowego”, zawierającego kilkadziesiąt instalacji chemicznych na terenie z rozbudowaną siecią dróg zakładowych (z rurociągami technologicznymi w muldach i na estakadach), który posiada też dogodne połączenia drogowe i kolejowe z innymi ośrodkami przemysłowymi w kraju. Jest także głównym węzłem w kraju w zakresie transportu podziemnymi rurociągami surowców i produktów naftowych.

⁴ E. Serafimowicz, W. Serafimowicz, *Zarys historii...; eidem, Płock i jego...*, [mps. w zbiorach Autora].

Dotychczasowy rozwój urbanistyczny Płocka wzdłuż obu brzegów rzeki Wisły utworzył dwie wydłużone strefy komunikacyjne: prawobrzeżną i lewobrzeżną. Do nich został dostosowany układ drogowy miasta, w którym główne ciągi przebiegają równolegle lub prostopadle do rzeki. Strefy te łączą dwie przeprawy mostowe przez Wisłę: kratowy most drogowo-kolejowy im. Legionów Marszałka Józefa Piłsudskiego i drogowy most podwieszony (wantowy) im. Solidarności.

W centralnej części Płocka znajdującej się po prawej stronie rzeki, w większości na wysokim masywie w obszarze o szerokości ok. 2 km występuje zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna wraz z usługami, natomiast w osiedlach peryferyjnych dominuje zabudowa jednorodzinna. Za tą strefą mieszkaniowo-usługową na północy i na północnym wschodzie miasta znajduje się strefa przemysłowa: rejon dawnego zaplecza produkcyjnego PBP Petrobudowa i kilku przedsiębiorstw budujących MZRIp, Główny Zakład Produkcyjny PKN Orlen, Basell Orlen Polyolefins, Płocki Park Przemysłowo-Technologiczny, obszar Kostrogaju Przemysłowego (Kostrogaj Północny) oraz obszar dawnej Fabryki Maszyn Żniwnych wraz z przemysłowym rejonem ul. Targowej (Kostrogaj Południowy). Natomiast przy Wiśle na dolnym tarasie w wąskim pasie dominują tereny zielone.

Po lewej stronie rzeki na niskim poziomie znajduje się w większości parterowa zabudowa mieszkaniowa, handlowa i przemysłowa Radziwia. Stosunkowo wąski taras górny w osiedlach Góry i Ciechomice oddalony od rzeki o ok. 3 km zabudowany jest w większości indywidualnymi budynkami mieszkalnymi oraz obiektami przemysłowymi w os. Ciechomice. Na obszarze zagrożonym powodzią na osiedlach płockiego „Zawiśla”⁵ (Radziwie, Pradolina Wisły, Góry

⁵ Nazwa popularna „Zawiśle”, wcześniej dotyczyła tylko

i Ciechomicę) znajdują się: tereny rolne, rekreacyjne i nieużytki.

Propozycje zmian granic jednostek terenowo-administracyjnych

Analiza opracowań pt. *Strategia zrównoważonego rozwoju miasta Płocka do 2022 roku*⁶ oraz *Strategia zrównoważonego rozwoju miasta Płocka do 2030 roku*⁷ wykazuje potrzebę oceny zasadności obecnego podziału miasta na jednostki terenowo-administracyjne. Dynamiczny rozwój miasta oraz szeroko zakrojona modernizacja płockich ulic i wybudowanie w mieście strategicznych ciągów komunikacyjnych, w tym: Trasy Jerzego Popiełuszki, ul. Tadeusza Mazowieckiego oraz Trasy Północno-Zachodniej wskazują na potrzebę uaktualnienia podziału miasta i uporządkowania wielkości jednostek terenowo-administracyjnych i ich granic. Dotyczy to zwłaszcza osiedli: Łukasiewicza, Trzepowo i Winiary oraz obszaru PKN Orlen.

W aktualnym podziale administracyjnym miasta, osiedle Łukasiewicza zostało sztucznie połączone z Kostrogajem Przemysłowym, dawną dzielnicą magazynowo-przemysłową utworzoną w okresie PRL z funkcjonującymi przedsiębiorstwami jak: Płockie Zakłady Przemysłu Owocowo-Warzywnego, piekarnia mechaniczna, obiekty magazynowe MHD, Arge-du i PZGS oraz nowe zaplecze produkcyjne dla Zakładów Stolarstwa Budowlanej Stolbud. W okresie III RP na tym terenie w wyniku prywatyzacji i restrukturyzacji powstały nowe spółki przemysłowe, budowlane, handlowe i usługowe oraz magazyny wielu hurtowni i bazy transportowe.

Równocześnie powstała nową zabudowę przemysłową na terenie po byłej Fabryce Maszyn Żniwnych⁸ oraz wzdłuż ul. Targowej⁹, zlokalizowanych

osiedla Radziwie.

⁶ https://pl.wikipedia.org/wiki/Strategia_Zrównoważonego_Rozwoju_Miasta_Płocka_do_2022_roku. Uchwała Nr 411/XXIX/08 Rady Miasta Płocka z dnia 25 listopada 2008 r., [dostęp 07.02.2022].

⁷ https://pl.wikipedia.org/wiki/Strategia_Zrównoważonego_Rozwoju_Miasta_Płocka_do_2030_roku. Uchwała Nr 810/XLIX/2018 Rady Miasta Płocka z dnia 28 czerwca 2018 r. określiła horyzont czasowy obowiązywania Strategii na 2030 r., [dostęp 07.02.2022]; I. Wierzbicka, *Strategia zrównoważonego rozwoju Miasta Płocka jako narzędzie zarządzania przestrzenią miejską*, 2005, [mps.]; K. Turkowski, *Zrównoważony rozwój Płocka*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 2019, t. XI, s. 51-68.

⁸ Wśród zakładów produkcyjnych na terenie po FMŻ do największych należą: CNH Polska sp. z o.o. (produkcja nowoczesnych kombajnów zbożowych) oraz utworzony przez Bogdana Więcka Budmat (dystrybutor i producent pokryć dachowych i systemów elewacyjnych).

⁹ Największą firmą budowlano-montażową przy ul. Targowej jest Mostostal S.A.

w południowej części dawnej wsi Kostrogaj, włącznie do osiedla Trzepowo. W tym osiedlu ulokowano w okresie późniejszym wschodnią część Płockiego Parku Przemysłowo-Technologicznego, natomiast część zachodnia PPPT – powstała w osiedlu Winiary.

Nowy podział przestrzenny Płocka na jednostki terenowe powinien uwzględniać m.in.: historię terenu, jego infrastrukturę techniczną i społeczną oraz w miarę możliwości wymogi obrony cywilnej (OC). Do podstawowych zadań w ramach OC należy: ochrona ludności, zakładów pracy i urzędzeń użyteczności publicznej, dóbr kultury i zwalczanie skutków katastrof czy klęsk żywiołowych oraz udzielanie pomocy poszkodowanym w czasie działań wojennych.

Wyłączenie terenów przemysłowych lub przewidzianych do uprzemysłowienia z aktualnych osiedli mieszkaniowo-przemysłowych: Winiary, Trzepowo i Łukasiewicza – przekształciłoby je w osiedla typowo mieszkaniowe. Obecny podział terytorialny miasta ma wpływ na obiektywizm analiz porównawczych dotyczących jakości warunków bytowych mieszkańców w poszczególnych osiedlach, gdyż tereny przemysłowe sztucznie do nich dołączane – zniekształcają osiedlowe wskaźniki ekonomiczne.

Propozycja zmian granic jednostek terenowo-administracyjnych (Załącznik nr 2) dotyczy:

- a) powiększenia obszaru PKN Orlen na południe w kierunku rzeki Brzeznica. Wówczas zakłady przemysłowe na terenie Płockiego Parku Przemysłowo-Technologicznego (strefy: od III do VII) zlokalizowane na os. Winiary (w rejonie dawnej wsi Maszewo) znalazłyby się w obszarze PKN Orlen („dzielniczy wielkoprzemysłowej”). W wyniku powyższego zmniejszyłby się obszar os. Winiary, który uzyskałby charakter osiedla tylko mieszkaniowego, należałoby również teren obiektów biurowo-administracyjnych PKN Orlen położonych pomiędzy ul. Chemików i Zglenickiego również wyłączyć z os. Winiary i przesunąć do obszaru PKN Orlen.
- b) zmniejszenia obszaru os. Trzepowo poprzez włączenie wschodniego rejonu PPPT (strefa I i II), znajdującego w rejonie dawnej wsi Powsino – do obszaru PKN Orlen oraz wyłączenie terenu przemysłowego zlokalizowanego w południowo-wschodniej części dawnej wsi Kostrogaju (obszar: ul. Targowej i byłej Fabryki Maszyn Żniwnych), jak również terenu lotniska (położonego pomiędzy dawną ul. Jędrzejewo oraz ulicami Bielską i Targową), który zapewne w przyszłości będzie przeznaczony pod budownictwo przemysłowe lub mieszkaniowe. Wskazane byłoby także przekazanie północno-zachodniej części terenu osiedla Trzepowo do Płockiego Kompleksu

Rafineryjno-Petrochemiczny – jako rezerwę pod dalszą rozbudowę przemysłową. Zmniejszone osiedle Trzepowo (wraz z cmentarzem komunalnym) – na południowym zachodzie graniczyłoby z obecnymi ulicami Macieja Rataja i Władysława Bartoszewskiego (odcinki Trasy Północno-Zachodniej)

- c) wyłączenia z osiedla Łukasiewicza terenu Kostrogaj Przemysłowy (północno-zachodnia część dawnej wsi Kostrogaj), który z osiedlem nie ma nic wspólnego, ani historycznie, ani w życiu codziennym.

W następstwie proponowanych zmian należałoby rozważyć powołanie w mieście jednego z trzech wariantów obszarów jednostek przemysłowych:

- utworzenie czterech odrębnych stref przemysłowych: „PKN Orlen wraz z terenem rezerwowym (zachodnio-północna część os. Trzepowo)”, „PPP-T (Strefy od I do VII)”, „Kostrogaj Przemysłowy (Kostrogaj Północny)” i „Targowa-FMŻ (Kostrogaj Południowy)”;
- utworzenie dwóch stref przemysłowych: „PKN Orlen wraz z terenem rezerwowym łącznie z PPP-T” i „Kostrogaj Przemysłowy razem z obszarem Targowa-FMŻ na Kostrogaju Południowym”, tj.: „PKN Orlen i PPP-T” oraz „Kostrogaj” (Północ i Południe Kostrogaju);
- utworzenie jednej strefy wielkoprzemysłowej: „PKN Orlen wraz z terenem rezerwowym, PPP-T, Kostrogaj Przemysłowy oraz Kostrogaj Południe (Targowa-FMŻ)”.

Do rozważenia poddaję jeszcze jeden wariant pozostawienia obszaru wielkoprzemysłowego „PKN Orlen” jako oddzielnej jednostki terytorialnej (w dotychczasowych granicach) oraz powiększenie obecnego osiedla Trzepowo o rejon Kostrogaju Przemysłowego i obszar PPP-T (Maszewo), który obecnie znajduje się w rejonie osiedla Winiary. W takim układzie os. Trzepowo pełniłoby wówczas funkcję dużego obszaru przemysłowego (z wyłączeniem obszaru PKN Orlen), strefy ochronnej i zanikającego obszaru mieszkaniowego, przy czym proponuję zmianę nazwy osiedla na os. Kostrogaj.

W związku z przyjętą zasadą rozgraniczania osiedli wzdłuż osi ulic wskazane byłoby obecnie, po przekazaniu do eksploatacji Trasy Jerzego Popiełuszki, ul. Tadeusza Mazowieckiego oraz Trasy Północno-Zachodniej (ul. Władysława Bartoszewskiego, Macieja Rataja i Długa) – dokonanie korekty granic dla osiedli: Trzepowo, Międzytorze, Podolszyce Północ, Podolszyce Południe, Wyszogrodzka, Borowiczki, Radziwie, Pradolina Wisły, Góry i Ciechomice¹⁰. Wydaje

¹⁰ Jest to propozycja kierownictwa Referatu Polityki Przewodzonej w Wydziale Rozwoju i Polityki Gospodarczej Miasta

się, że wymieniony strategiczny ciąg komunikacyjny obecnie sztucznie rozdziela poszczególne osiedla, a powinien pełnić w miarę możliwości ich naturalne granice.

Oddzielnym ważnym tematem uwzględniającym walory historyczne miasta jest wyłączenie obszaru Wzgórza Tumskiego (Wzgórza Zamkowego) i rejonu ulicy Rybaki z osiedla Kolegialna i przyłączenie tego zabytkowego i najstarszego obszaru Płocka do osiedla Stare Miasto, gdyż początek jego zabudowy był wcześniejszy niż osiedla Kolegialna. Proponuje się ustalenie nowej granicy pomiędzy osiedlem Stare Miasto i osiedlem Kolegialna wzdłuż ul. Mostowej (od placu Narutowicza do ul. Rybaki i rz. Wisły) lub wzdłuż ulic: Kościuszki, Warszawskiej i Mostowej (drogi krajowej) oraz do rz. Wisły. Ponadto można ewentualnie rozważyć wydzielenie odrębnej jednostki terenowej obejmującej najstarsze obiekty zabytkowe miasta na terenie skarpy wiślanej, w tym również znajdujące się na Wzgórzu Dominikańskim.

Podsumowanie

W ramach realizacji zasad społeczeństwa obywatelskiego ważne są działania w obszarze planowania przestrzennego oraz poszerzenia wiedzy mieszkańców o współczesnych osiedlach w zakresie: ich historii, zabytków, pomników, miejskiej infrastruktury społecznej i technicznej oraz osiągnięć miejscowych działaczy kultury, sztuki, oświaty, nauki, sportu, zasłużonych obrońców ojczyzny itp. Opracowania opisujące historię Płocka i jego osiedli stanowią pomoc w tworzeniu więzi mieszkańców małych ojczyzn, jakimi są osiedla oraz w kształtowaniu właściwych postaw obywatelskich i podniesieniu ich aktywności społecznej. Wiedza w tym zakresie może wspierać ożywienie działalności społecznych Rad Mieszkańców Osiedli oraz wyzwalać potrzebę realizacji prac integracyjnych mieszkańców na osiedlach (w okresie pokoju i okresach zagrożeń).

W porównaniu do innych miast o wielkości zbliżonej do Płocka należy wysoko ocenić dotychczasowe decyzje Rady Miasta Płocka dotyczące podziału miasta na osiedla i decyzje umieszczenia tablic informacyjnych o przynależności określonych ulic lub ich części do istniejących osiedli oraz ustanowienia statusu prawnego społecznych zarządów osiedli¹¹.

Proponowane sugestie zmian granic jednostek terenowo-administracyjnych (osiedla i obszary przemysłowe) są finansowo niewielkie, gdyż dotyczą głównie

UMP.

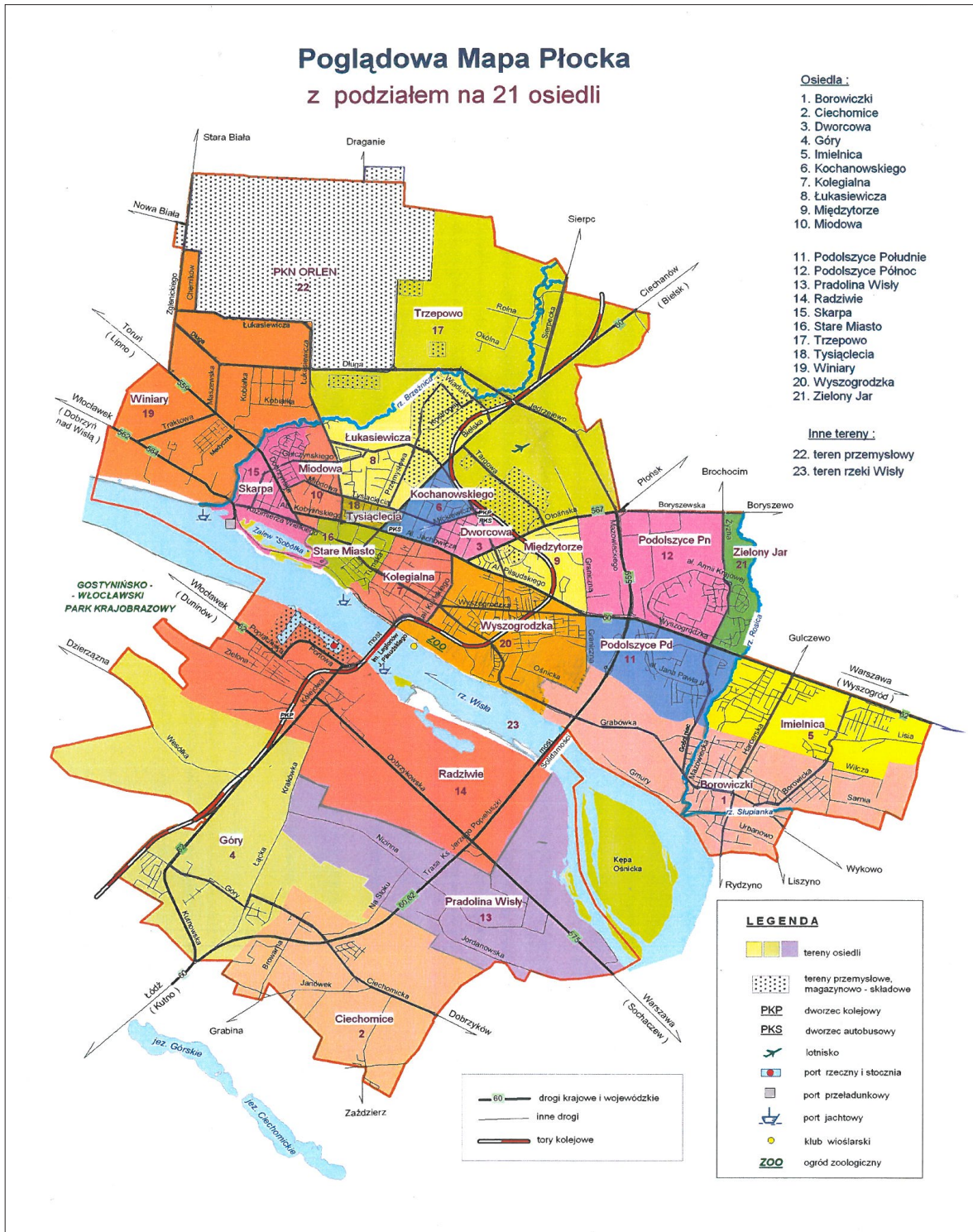
¹¹ Uchwała RMP Nr 527/XXXI/2021 z dnia 27 maja 2021 r. w sprawie zatwierdzenia Statutów Osiedli Miasta Płocka, DUWM 2021, [dostęp 07.02.2022].

terenów jeszcze nie zabudowanych, jednakże brak szybkich decyzji będzie tworzyć w przyszłości koszty. Przed ostatecznym ustaleniem skorygowanych granic osiedli i obszarów przemysłowych wskazana

byłaby kompleksowa dyskusja w gronie specjalistów: urbanistów, architektów, historyków, archeologów, ekologów, drogowców, ekonomistów i samorządowców.

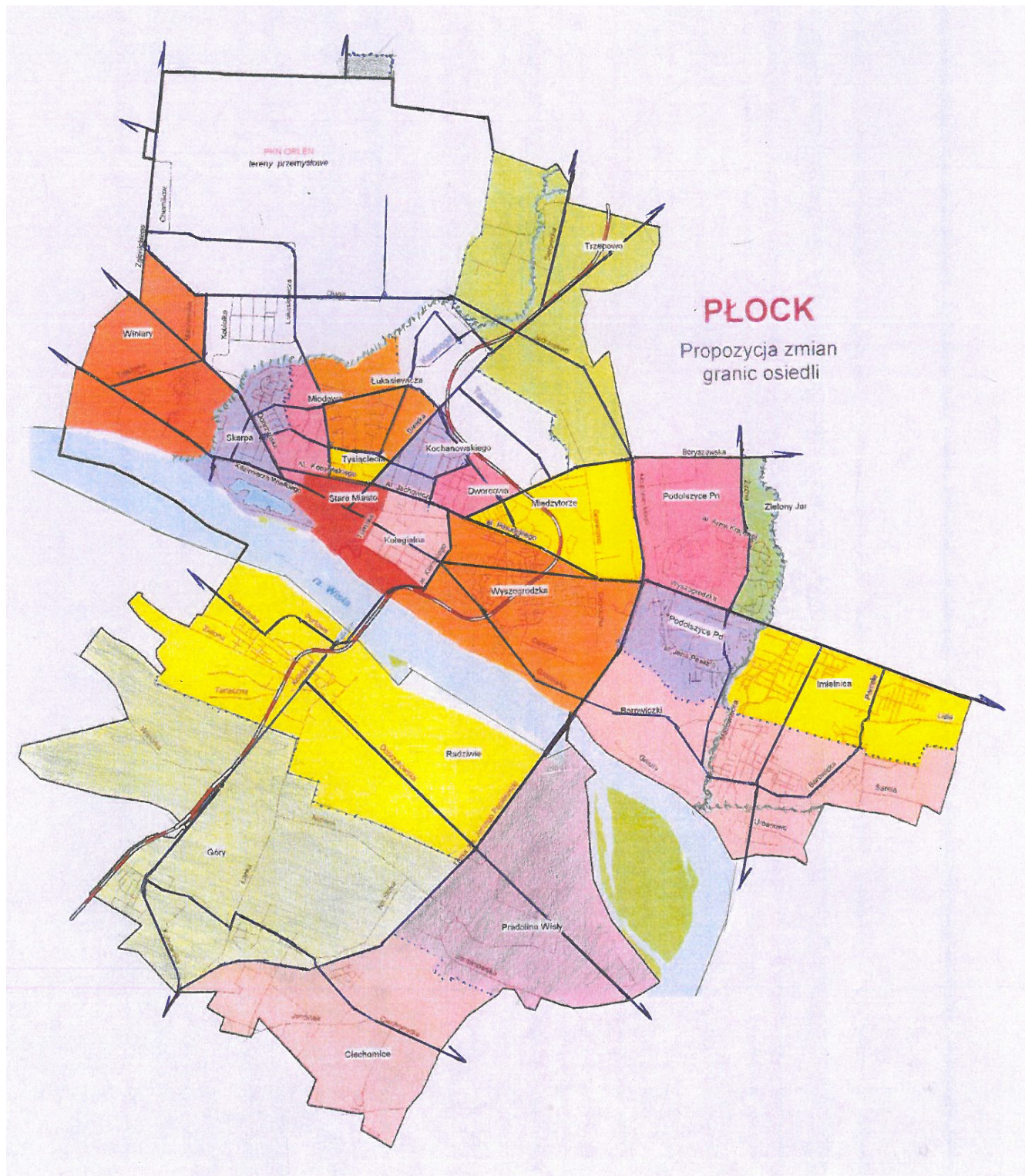
Załącznik nr 1. Podział Płocka na 21 osiedli i obszar przemysłowy PKN Orlen

Źródło: materiały Urzędu Miasta Płocka (zmodyfikowane przez Autora)

Załącznik nr 2. Płock. Propozycja zmian granic osiedli i obszarów przemysłowych

Źródło: skorygowane przez Autora materiały Urzędu Miasta Płocka

Bibliografia

Opracowania

- E. Serafimowicz, W. Serafimowicz, *Zarys historii osiedli plockich*, „Notatki Płockie” 2021, nr 2, s. 30-48.
E. Serafimowicz, W. Serafimowicz, *Płock i jego osiedla*, Płock 2021 [mps. w zbiorach Autora].
K. Turkowski, *Zrównoważony rozwój Płocka*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 2019, t. XI, s. 51 - 68.
I. Wierzbicka, *Strategia zrównoważonego rozwoju Miasta Płocka jako narzędzie zarządzania przestrzenią miejską*, 2005 [mps.].

Internet

- https://pl.wikipedia.org/wiki/Strategia_Zrównoważonego_Rozwoju_Miasta_Płocka_do_2022_roku. Uchwała Nr 411/XXIX/08 Rady Miasta Płocka z dnia 25 listopada 2008 r.
https://pl.wikipedia.org/wiki/Strategia_Zrównoważonego_Rozwoju_Miasta_Płocka_do_2030_roku. Uchwała Nr 810/XLIX/2018 Rady Miasta Płocka z dnia 28 czerwca 2018 r.
Uchwała RMP Nr 527/XXXI/2021 z dnia 27 maja 2021 r. w sprawie zatwierdzenia Statutów Osiedli Miasta Płocka, (<https://www.infor.pl/akt-prawny/U73.2021.158.0005083,metryka,uchwala-nr-527xxxi2021-rady-miasta-plocka-w-sprawie-zatwierdzenia-statutow-osiedli-miasta-plocka.html>)

THE SUGGESTION FOR CHANGES OF PŁOCK'S ESTATES' BORDERS AND INDUSTRIAL AREAS

Summary

Dynamic and urbanistic development of the city and completion of construction of the magistral traffic routes in Płock resulted in a situation in which it is advisable to correct estates' borders and to create new industrial areas. The new and corrected Płock's spatial division should be based around the history of the area and its technical and social infrastructure and specify new industrial areas. Decisions about estates' borders are the responsibility of the city council, which represents civil society of Płock.

Keywords: urbanization, city estates, industrial areas, borders of administrative units, civil society

RECENZJA

Mariusz Celmer, *Władze państwowe wobec Kościoła Rzymskokatolickiego diecezji płockiej w latach 1945–1970*, Wydawnictwo Avalon i Muzeum Mazowieckie w Płocku, Kraków 2020, ss. 756

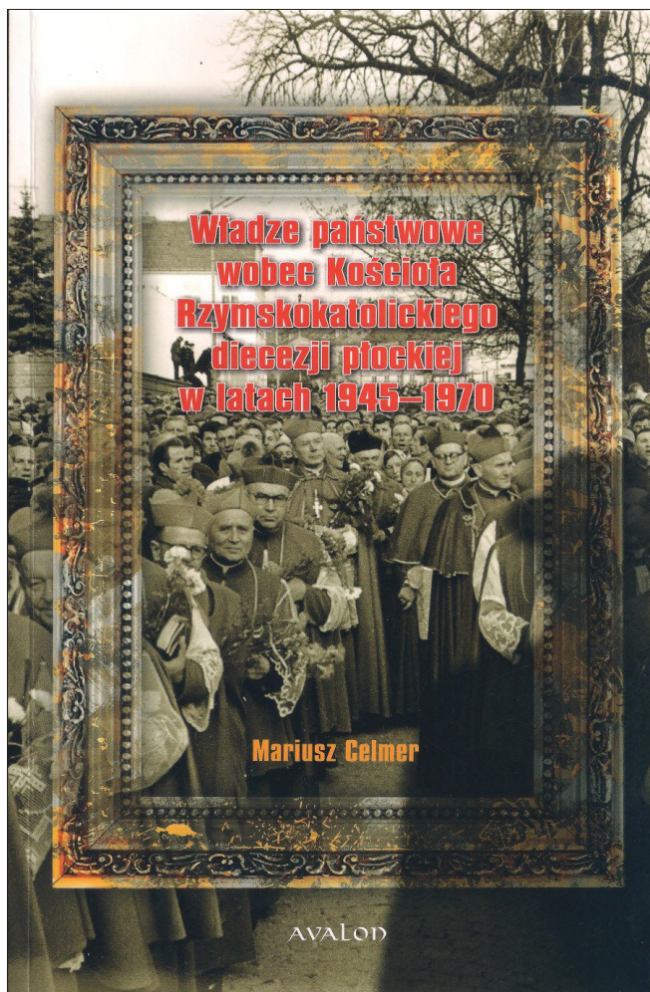
W 2020 r. ukazała się niezmiernie interesująca książka Mariusza Celmera na temat polityki władz państwowych wobec Kościoła w diecezji płockiej w latach 1945–1970. Niestety, trwająca pandemia Covid-19 uniemożliwiła przeprowadzenie promocji i w związku z tym publikacja pozostała nieco niezauważona. Warto zatem odnotować pojawienie się kolejnego ważnego opracowania, dotyczącego Płocka i Mazowsza Płockiego. Książka jest de facto pracą doktorską Mariusza Celmera, obronioną w 2017 r. na Wydziale Historycznym Akademii Humanistycznej im. A. Gieysztor w Pułtusku. Promotorem pracy był prof. Janusz Szczepański. Wprawdzie literatura na temat relacji Państwo–Kościół w czasach PRL-u jest już dosyć obszerna, jednak jak dotychczas brakowało opracowania dotyczącego Płocka i diecezji płockiej. Co ciekawe, napisał to nie historyk płocki, ale młody historyk, pochodzący z Makowa Mazowieckiego.

Praca oparta jest o szeroką bazę źródłową. Autor wykorzystał materiały z licznych archiwów: Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie i Bydgoszczy, Archiwum Państwowego w Warszawie z jego oddziałami w Mławie i Pułtusku, Archiwum Państwowego w Płocku oraz w niewielkim zakresie Archiwum Diecezjalnego w Płocku i Archiwum Kurii Diecezjalnej w Płocku. Uzupełnieniem archiwaliów są liczne źródła drukowane, pamiętniki, wspomnienia i relacje, prasa oraz opracowania. Na końcu zamieszczonych jest osiem aneksów, zawierających wykazy księży wrogo ustosunkowanych do władz komunistycznych w 1949 r., wykaz kadry kierowniczej PUBP i referatów SB z terenu woj. warszawskiego, zajmujących się działaniami przeciwko Kościołowi oraz dokumenty SB, dotyczące działań tej instytucji. Jak przystało na pozycję naukową Autor zamieścił bibliografię i indeks osobowy.

Książka podzielona jest na trzy części:

- I – Kościół płocki a władze komunistyczne (1945–1949)
- II – W latach kształtowania się systemu komunistycznego w Polsce (1950–1956)
- III – W okresie rządów ekipy Władysława Gomułki (1957–1970)

Ten podział wynika oczywiście z naturalnej periodyzacji najnowszej historii Polski i podkreśla odmienną politykę państwa wobec Kościoła w poszczególnych latach. W ramach każdej części wyodrębnione

są rozdziały (od 9 do 14), charakteryzujące bardziej szczegółowo zagadnienia. Spróbujemy zatem przybliżyć zawartość omawianej pozycji.

W części pierwszej omówiono politykę władz komunistycznych w pierwszych latach po zakończeniu wojny. Specyfika tego czasu polegała na tym, że Kościół próbował działać według wzorców przedwojennych, co zderzyło się z zupełnie innym podejściem nowej władzy. Kościół płocki z lat wojny i okupacji wyszedł mocno osłabiony stratami osobowymi. Śmierć poniosło 117 księży, łącznie z obu biskupami A. J. Nowowiejskim i L. Wetmańskim. Wiele kościołów zostało zniszczonych lub zupełnie rozebranych, jak w Gąbinie czy Gostyninie. Ogromne straty poniosła biblioteka Seminarium Duchownego w Płocku. Trudne lata przejmowania władzy przez komunistów i potem represje okresu stalinowskiego przypadły na czas administrowania diecezją przez bpa Tadeusza Zakrzewskiego.

W pierwszych latach powojennych znaczna część księży diecezjalnych sympatyzowała z antykomunistycznym podziemiem zbrojnym, co przejawiało się bardziej lub mniej zawołowaną pomocą dla oddziałów partyzanckich, aczkolwiek byli i tacy, którzy akceptowali przemiany powojenne, np. reformę rolną. Do wyborów do Sejmu Ustawodawczego w 1947 r. księża odnosili się z rezerwą, popierając w większości listy PSL-u, choć nie brakowało również księży, którzy zajmowali pozytywną postawę wobec władz. Praktycznie od początku władze komunistyczne przystąpiły do obserwacji i inwigilacji księży, oceniając ich przez pryzmat stosunku do nowej władzy.

Na początku lipca 1949 r. w katedrze w Lublinie doszło do głośnego „cudu lubelskiego”. Matka Boska Częstochowska miała ponoć płakać, co wierni odczytali jako nawiązanie do sytuacji Kościoła pod rządami komunistycznymi. Wkrótce potem do podobnych cudów doszło także w innych miejscach – również na terenie diecezji płockiej: w lipcu 1949 r. w Wyszкові, a w sierpniu 1949 r. w Żurominie. Spowodowało to dosyć nerwowe reakcje miejscowych władz.

Stałą praktyką od końca lat 40. było wzywianie księży na rozmowy do różnych urzędów, w czasie których mieli się określić: czy są zwolennikami, czy przeciwnikami nowego systemu. W skali kraju około połowy zajmowało postawę wyczekującą, 30% pozytywną, ok. 20% negatywną. W kolejnych latach władze przystąpiły do systematycznej inwigilacji księży przy pomocy pozyskanych współpracowników Urzędu Bezpieczeństwa, także wśród księży. M. Celmer przytacza szereg konkretnych przykładów efektów pracy tajnych współpracowników. Rozpracowywanie poglądów i postaw księży łączyło się z represjami, jakim byli poddawani najbardziej radykalni spośród nich. Polegało to na aresztowaniu księży podejrzanych o współpracę ze zbrojnym podziemiem, odmawianiu zgody na remonty lub odbudowę zniszczonych kościołów. Szykanom podległo też szkolnictwo katolickie, czego przykładem było odebranie w 1949 r. Niższemu Seminarium Duchownemu uprawnień szkoły państwowej.

W nowej rzeczywistości Kościół płocki próbował w miarę normalnie funkcjonować, prowadząc działalność charytatywną w ramach stowarzyszenia „Caritas”, czy kontynuując nauczanie religii w szkołach, dopóki było to możliwe. W latach 50. władze wymuszały na księżach deklaracje polityczne w postaci np. podpisywania apelu sztokholmskiego, akceptowania zakładania na wsi spółdzielni produkcyjnych, udziału w wyborach do Sejmu w 1952 r., czy bicia w dzwony w dniu pogrzebu J. Stalina i B. Bieruta. Działania przeciwko księżom i zakonowi prowadziły Powiatowe Urzędy Bezpieczeństwa Publicznego,

za pośrednictwem tajnych współpracowników pozyskując informacje o postawach księży na podległym sobie terenie. Agenturę stanowili tak księża, jak i osoby świeckie. Zależnie od postaw księży stosowane były różne szykany, np. podwyższanie podatków, czy odmowa zgody na budowę kościołów. Inną formą represji było utrudnianie organizowania uroczystości religijnych i organizowania pielgrzymek do Częstochowy i lokalnych miejsc kultu.

Elementem ograniczania działalności Kościoła było przejście w 1950 r. „Caritasu” przez państwo i tworzenie ruchu tzw. księży-patriotów, popierających rządy komunistyczne. Zjawiska te wystąpiły także na terenie diecezji płockiej, gdzie w ruch księży-patriotów zaangażowało się 28 księży. Od 1951 r. religia w szkołach zaczęła być usuwana, co zmusiło władze kościelne do tworzenia punktów katechetycznych.

Po przejściu władzy przez W. Gomułkę nastąpił krótki okres normalizacji w stosunkach państwo–Kościół, jednak od 1958 r. władze wróciły do polityki szykan wobec Kościoła. Na terenie diecezji płockiej wystąpiły analogiczne zjawisko, jak w całym kraju: usuwanie krzyży z sal lekcyjnych i rugowanie religii ze szkół. Doprowadziło to do szeregu protestów ludności, np. w pow. przasnyskim, ciechanowskim, czy płockim. Do dużej skali protestu doszło np. we wrześniu 1958 r. w Drobinie, gdzie ok. 300 osób protestowało przeciwko zdjęciu krzyży z sal lekcyjnych. Równoległe trwało usuwanie religii ze szkół, nasilone po przyjęciu nowej ustawy oświatowej w 1961 r. Zmusiło to proboszczów do zorganizowania punktów katechetycznych w kościołach, plebaniach, organistówkach, itp., co władze państwowe również utrudniały. W dalszym ciągu utrudniano też budowę nowych kościołów i tworzenie nowych parafii, choć są i rzadkie pozytywne przykłady jak wydane w 1957 r. pozwolenie na budowę kościoła w Gąbinie, który został konsekrowany w 1966 r., czy budowa kościoła w Gostyninie w latach 1969–1978.

W latach 60. na księży z różnych powodów nakładane były kary finansowe. Wzmogła się też inwigilacja kurii biskupiej w Płocku, gdzie SB pozyskało szereg TW. W tym czasie księża wykazywali zróżnicowane postawy wobec władzy, co M. Celmer szczegółowo przedstawił w odpowiedniej tabeli (s. 505–511). Jest to bardzo interesujący materiał, gdyż znajdujemy tam wielu znanych księży diecezji płockiej. W 1961 r. władze państwowe przejęły letnisko płockiego Seminarium Duchownego w Brwilnie – tzw. Antoniówkę, co było elementem ograniczania bazy materialnej Kościoła. Podobnie jak w całym kraju, także płoccy klerycy byli powoływani do powszechnej służby wojskowej, choć interwencje bpa B. Sikorskiego prowadziły do zmniejszenia tej grupy. Różnego typu

zykany prowadzone były także wobec zgromadzeń zakonnych. Czasami były to drobne, ale dolegliwe sprawy, jak np. brak zgody na zainstalowanie centralnego ogrzewania. W 1962 r. usunięto zakonnice ze szpitali i placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Ta terenie diecezji płockiej wystąpiły także odgłosy orędzia biskupów polskich do biskupów niemieckich z 1965 r. Miejscowe władze domagały się od księży potępienia orędzia, co zresztą część księży diecezji uczyniło – także publicznie z ambon. Na 141 rozmów, jakie przeprowadzono na ten temat z księżmi diecezji płockiej w ramach akcji „Proboszcz” 50 potępiło orędzie i jego autorów, 43 potępiło pewne jego sformułowania, 28 nie zajęło żadnego stanowiska, 15 poparło orędzie i 5 poparło orędzie, jednocześnie atakując władze państwowe (s. 610).

Podobnie konfliktową sprawą były obchody milenium chrztu Polski w 1966 r. Apogeum obchodów w diecezji były uroczystości milenijne z udziałem prymasa S. Wyszyńskiego i licznych biskupów 12-13 listopada 1966 r. w katedrze płockiej. Cała uroczystość była zabezpieczona operacyjnie przez SB, ponieważ władze obawiały się demonstracji politycznej o charakterze antykomunistycznym. Poza tym w różny sposób starano się powstrzymać wiernych od udziału w mszy św. w katedrze. W uroczystościach wzięto udział ok. 5-10 tys. ludzi i nie zanotowano żadnych demonstracji politycznych. Natomiast w dalszym ciągu na porządku dziennym było utrudnianie procesji Bożego Ciała, czy wyjazdów na pielgrzymki. Wszelka aktywność religijna podlegała też stałej kontroli i inwigilacji przez SB.

Z omawianej książki wyłania się obraz stałej kontroli, ograniczania działalności i inwigilacji księży diecezji płockiej, zwłaszcza biskupów, dziekanów i proboszczów. Dotyczyło to także zgromadzeń zakonnych. Kościół katolicki musiał działać pod nieustającą presją, co często zmuszało księży do swoistego lawirowania i częściowego lub pozornego spełniania oczekiwań władz, uzyskując w zamian pewne ustępstwa. Zatem należy podchodzić z pewną ostrożnością do postaw księży i ferowania wyroków wobec części kleru, współpracującego z władzami państwowymi.

W niniejszym omówieniu – z konieczności – zasygnalizowano tylko najważniejsze problemy, jakie zostały scharakteryzowane przez M. Celmera. Natomiast w książce mamy podane konkretne sytuacje i działania UB/SB. Wymienionych jest setki księży diecezji płockiej, którzy byli z różnych względów obiektem zainteresowania policji politycznej PRL. Niezmiernie ciekawe są raporty i charakterystyki księży, w tym biskupów, sporządzone przez tajnych współpracowników i pracowników aparatu bezpieczeństwa.

Przykładowo w 1963 r. w KC PZPR w następujący sposób oceniano kandydatów na stanowisko biskupa płockiego:

Biskup Wosiński jest w całej pełni podporządkowany kard. Wyszyńskiemu i ściśle realizuje jego politykę. Potrafił w krótkim czasie opanować sytuację kadrową w diecezji i zaktywizować kler do wzmożonej działalności duszpasterskiej. Ma negatywny stosunek do wszelkich zarządzeń państwowych. – Biskupa Drzazgę jako kandydata do objęcia stanowiska ordynariusza diecezji płockiej dyskwalifikuje całkowite podporządkowanie się Wyszyńskiemu i wrogi stosunek do PRL. [...] Księdza Sikorskiego cechuje układność i elastyczność w dotychczasowych stosunkach z władzami państwowymi oraz liberalizm poglądów. Ze względów osobistych zainteresowany jest on we właściwym ułożeniu stosunków z władzami państwowymi. Prowadzi świecki tryb życia. Jego nominacja może przyczynić się do fermentu w kurii i diecezji płockiej (s. 455).

Przy takich ocenach oczywistym kandydatem władz na biskupa był B. Sikorski. Czytelnicy poszukujący w książce sensacji i agentów SB będą połowicznie zadowoleni, bowiem M. Celmer pisze o agenturze, ale zwykle bez podawania personaliów. Na przykład podaje SB-ckie charakterystyki 19 agentów, którzy rozpracowywali w połowie lat 60. płocką kurię biskupią. Zacytujmy fragment:

t.w. „Przeciwny” – ksiądz świecki, zajmujący jedno z głównych stanowisk kurialnych. Cieszy się b. dużym zaufaniem bpa Sikorskiego. Do współpracy chętny. Ze względu na niezbyt dobry stan zdrowia nie może być zbyt intensywnie wykorzystywany [...] t.w. „Alek”, pełniący kierowniczą funkcję w jednym z obiektów biskupich, serdeczny kolega bpa Wosińskiego, cieszący się również zaufaniem bpa Sikorskiego, ale niechętny do współpracy, a nawet odmawiający jej. Obaj pozostają na kontakcie Wydziału IV.

1. t.w. „Cezary Borgia” – ksiądz świecki, jeden z dziekanów diecezji płockiej, który ze względu na przyjacielskie powiązania z biskupami i większością kurialistów oraz swe stosunki służbowe z obiektem, ma duże możliwości udzielania SB informacji. Do współpracy podchodzi z rezerwą. Wymaga bliższego związania z nami. Pozostaje na kontakcie Wydziału.

2. „Mieczysław” – osoba świecka, pracownik fizyczny WSD, chętny do współpracy, lecz nie posiada większych możliwości operacyjnych. Pozostaje na łączności Referatu Bezp. w Płocku.

3. „Piotr” – dziekan jednego z dekanatów diecezji płockiej. Kolega bpa Dudźca, cieszący się przy tym jego zaufaniem, a także księży kurialistów starszej generacji. Do współpracy chętny. Pozostaje na łączności Wydziału.

4. „Kowalski Stanisław” – proboszcz parafii podpłockiej. Cieszy się zaufaniem bpa Wosińskiego, a ostatnio też Sikorskiego. Utrzymuje kontakty z ks. Gapińskim, Molskim i innymi kurialistami. Posiada perspektywy awansu w hierarchii kościelnej. Do współpracy chętny. Pozostaje na łączności Wydziału IV. [...] (s. 476 - 477).

Na powyższych przykładach widzimy pewien zastosowany schemat oceny. Dosyć charakterystyczne i jednocześnie nieco zaskakujące jest to, że spośród cytowanych 19 charakterystyk w absolutnej większości przypadków występuje określenie „Do współpracy chętny”, co nasuwa pytanie o motywy podjęcia współpracy z SB.

Już na tych drobnych przykładach widać, że opracowanie ma charakter źródłowy. Autor dotarł do tysięcy materiałów operacyjnych UB i SB, co pozwoliło na przedstawienie całego wachlarza działań, podejmowanych przez władze komunistyczne wobec księży, zakonnic, zakonników i wiernych na terenie diecezji płockiej. Pod tym względem jest to więc opracowanie nowatorskie, jakiego na płockim rynku wydawniczym jeszcze nie było.

Zaletą książki jest podejście do omawianych problemów z pewnym dystansem, ze spokojną narracją, bez niepotrzebnych emocji i świętego oburzenia na metody działania UB i SB, czy na księży współpracujących z aparatem bezpieczeństwa. Nie unikając podejmowania tematów trudnych, także dla środowiska księżowskiego, kwestie oceny Autor pozostawił czytelnikom, co jest cechą profesjonalnego traktowania tematu.

Książka wyróżnia się też bardzo dobrą okładką autorstwa Mariusza Mrozowicza. Widzimy na niej zdjęcie z uroczystości milenijnych w Płocku w listopadzie 1966 r. W centralnym miejscu znajduje się prymas S. Wyszyński, z prawej strony widoczny jest bp K. Wojtyła. Całość wzięta jest w złoczone ramy, nawiązujące do „aresztowania” i zakazu peregrynacji obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej. A z prawej

strony czarny cień osobnika w kapeluszu, jak można się domyślać, funkcjonariusza SB. Kwintesencja tematu książki.

Trudno w omawianym opracowaniu wskazać jakieś braki. Swoistym gwarantem jakości i odpowiedniego poziomu naukowego była tu postać promotora – prof. J. Szczepańskiego, co w połączeniu z pracowitością i rzetelnością M. Celmera dało tak znakomity efekt. Co najwyżej widać mniejsze wykorzystanie Archiwum Diecezjalnego i Archiwum Kurii Diecezjalnej w Płocku, aczkolwiek według słów Autora znajdujące się tam dokumenty parafialne, czy inne powtarzały się z materiałami uzyskanymi z archiwów państwowych. A dostęp do teczek personalnych księży jest mocno ograniczony.

Praktycznie jedyną słabością, na jaką można zwrócić uwagę jest zupełny brak fotografii (poza zdjęciem z uroczystości milenijnych w Płocku na okładce). Wielka szkoda, bo ubarwiłoby to opracowanie i nadało jej bardziej „ludzkiego” oblicza. W tym przypadku Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, Archiwum Diecezjalne, czy archiwa parafialne mogłyby dostarczyć ciekawego materiału ilustracyjnego. Wskazana byłaby także mapa diecezji płockiej z zaznaczonymi dekanatami. Przydałoby się też więcej akapitów, aby nieco „rozrzedzić” tekst i ułatwić jego czytanie. Oczywiście są to drobne uchybienia, bardziej techniczne, niż merytoryczne, które w niczym nie zmieniają bardzo pozytywnej oceny książki M. Celmera.

Omawiana pozycja jest bardzo wartościowa faktycznie i dostarcza wielorakiego materiału do analizy. Powinna zainteresować tak osoby interesujące się dziejami Kościoła w Polsce, jak i dziejami PRL-u oraz regionalistów z rozległego terenu diecezji płockiej. Znaczna objętość nie powinna tu zniechęcać, bowiem Autor operuje konkretami i każdy znajdzie tu coś ciekawego dla swojego miasta, powiatu, czy wsi. Książka obejmuje lata 1945–1970 i można mieć tylko nadzieję, że znajdzie się historyk, który dopisze ciąg dalszy, czyli politykę władz wobec płockiego Kościoła w latach 1971–1989. A może zrobi to dr M. Celmer, podsumowując niejako swoje zainteresowania badawcze diecezją płocką w czasach PRL-u?

Grzegorz Gołębiowski

HENRYK WÓJCIK (1935–2021)

Mgr Henryk Wójcik urodził się 25 listopada 1935 r. w Józefowie koło Kłodawy. Wychowywał się w Kłodawie, gdzie jego ojciec Zygmunt Wójcik był dyżurnym ruchu i zawiadowcą stacji kolejowej. Po zakończeniu II wojny światowej, w wieku 10 lat rozpoczął naukę w Szkole Powszechnej w Kłodawie, którą ukończył w 1949 r. W tym samym roku zaczął edukację w Państwowym Liceum Pedagogicznym w Łęczycy, mieszkając w internacie w Łęczycy przez prawie cały okres nauki. W szkole interesował się przede wszystkim matematyką i fizyką. Był aktywnym uczniem szkolnych kół przedmiotów ścisłych oraz członkiem samorządu uczniowskiego.

Egzamin maturalny zdał 1 czerwca 1953 r., uzyskując średnią ocen powyżej 4,5. Po maturze – zgodnie z ówczesnymi zasadami – otrzymał nakaz pracy. Podjął ją 15 sierpnia 1953 r. w Szkole Powszechnej III stopnia dla dorosłych w Łęczycy i z początkiem roku szkolnego 1953/54, gdy nie miał jeszcze ukończonych 18 lat, powierzono mu obowiązki kierownika tejże szkoły. Na początku koncentrował się na objęciu nauką uczniów, którzy z powodu wojny nie mogli ukończyć szkoły. W tamtym czasie pracujący nauczyciele nie mający wyższego wykształcenia, dopiero po dwóch latach pracy mogli starać się o skierowanie na studia. W przypadku H. Wójcika już po roku pracy inspektor szkolny Prezydium Rady Narodowej w Łęczycy wyraził zgodę na jego dalszą naukę. H. Wójcik rozpoczął studia zaoczne w 1954 r. w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Łodzi, a jednocześnie powierzono mu obowiązki inspektora powiatowego oświaty dorosłych w Łęczycy. Studiując i pełniąc obowiązki inspektora był jednocześnie, z powodu braków kadrowych, czynnym nauczycielem w wielu szkołach, gdzie uczył różnych przedmiotów.

W 1955 r. został powołany do służby wojskowej, którą odbył w Szkole Oficerów Rezerwy Wojsk Ochrony Pogranicza w Kętrzynie. Po dwóch latach wrócił do Łęczycy na wcześniej zajmowane stanowiska w szkole i na Uniwersytet Łódzki, do którego tymczasem włączono Wyższą Szkołę Pedagogiczną. W 1958 r. został absolwentem Wydziału Matematycznego Uniwersytetu Łódzkiego.

Od 1 września 1958 r. Henryk Wójcik pracował jako nauczyciel matematyki i fizyki w szkole Podstawowej Nr 2 i w Liceum Pedagogicznym w Łęczycy oraz w Powiatowym Oddziale Związku Nauczycielstwa Polskiego w Łęczycy na stanowisku kierownika Wydziału Pedagogicznego, a następnie wiceprezesa.

Nauczanie łączył z pracą w strukturach ZNP, najpierw na szczeblu powiatowym, a następnie wojewódzkim. W latach 1962–1969 pełnił funkcję wiceprezesa i prezesa Zarządu Okręgu ZNP w Łodzi. Był to czas, w którym H. Wójcik sprawował jeszcze wiele innych odpowiedzialnych funkcji: członka Prezydium Wojewódzkiej Komisji Związków Zawodowych w Łodzi, członka Zarządu Głównego ZNP w Warszawie i członka Wojewódzkiej Komisji Spółdzielni Uczniowskich w Łodzi. Pomimo wielu funkcji pełniących poza Łęczycą, na stałe mieszkał w Łęczycy i codziennie przez wiele lat dojeżdżał do Łodzi pociągiem.

Od 1 grudnia 1969 r. pełnił funkcję wicedyrektora Technikum Łączności w Łęczycy, a od 1 września 1971 r. do 31 lipca 1980 r. – dyrektora tej szkoły. Po ponad 10 latach pracy w Technikum Łączności został Inspektorem Oświaty w Łęczycy. Następnie pracował jako nauczyciel matematyki w Liceum Ogólnokształcącym w Łęczycy oraz w Szkole Podstawowej w Wilczkowicach.

Za swoją pracę i działalność społeczną był wielokrotnie wyróżniany. Posiadał następujące odznaczenia i medale: Złoty Krzyż Zasługi (1964), Złotą Odznakę ZNP (1965), Medal Komisji Edukacji Narodowej (1977), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1984), odznakę Za Zasługi dla Województwa Płockiego (1984), odznakę Zasłużony dla Kultury Polskiej (2006).

Henryk Wójcik był inicjatorem uruchomienia w Łęczycy Policealnego Studium Zawodowego Zespołu Konsultacyjnego „Profesor” w Płocku, które kształciło słuchaczy w zakresie ekonomiki przedsiębiorstw, rachunkowości i problematyki spraw społecznych. Placówka funkcjonowała w latach 1994–2004, a H. Wójcik był jej dyrektorem. Angażował się w życie społeczne miasta Łęczycy i powiatu łęczyckiego. W latach 1994–1998 był radnym Rady Miasta Łęczycy, a w latach 1998–2002 i 2010–2014 radnym Rady Powiatu Łęczyckiego, pełniąc funkcję przewodniczącego Komisji Oświaty, Zdrowia, Kultury i Opieki Społecznej.

Jego wielką pasją była praca na rzecz krwiodawstwa. Przez 27 lat, od 1993 do 2020 r., brał czynny udział w działalności Polskiego Czerwonego Krzyża, pełniąc funkcję prezesa Powiatowego Oddziału PCK w Łęczycy. Za pracę na rzecz PCK został uhonorowany Brązowym, Srebrnym i Złotym Krzyżem PCK. Przez 27 lat mobilizował do działania i wspierał krwiodawców oraz kluby Honorowego Dawcy Krwi i PCK. 29 lipca 2005 r. został wyróżniony odznaką Zasłużony dla Regionalnego Centrum Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa w Łodzi oraz otrzymał Medal 60-lecia i 70-lecia Honorowego Krwiodawstwa. Za zasługi dla Polskiego Czerwonego Krzyża 5 stycznia 2012 r. otrzymał prestiżowe wyróżnienie - Kryształowe Serce. Był Honorowym Członkiem PCK oraz posiadaczem Odznaki Honorowej PCK I stopnia.

Od 1986 r. był członkiem Towarzystwa Naukowego Płockiego i działał w strukturach łęczyckiego Oddziału TNP. Przez dwie kadencje, od 1998 r. do 2006 r., pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Oddziału TNP w Łęczycy. Współpracował przy powstawaniu wielu publikacji, często będąc autorem i członkiem zespołu wydawniczego. Były to:

- *Przewodnik po Łęczycy i Powiecie Łęczyckim*, wydany w 2000 r. przez Towarzystwo Miłośników Ziemi Łęczyckiej i Oddział Towarzystwa Naukowego Płockiego w Łęczycy. Napisał tam rozdział *Łęczycza jako ośrodek administracyjny*.
- *Łęczycza. Monografia miasta do 1990 roku*, wydana w 2001 r. przez Oddział Towarzystwa Naukowego Płockiego w Łęczycy i Towarzystwo Miłośników Ziemi Łęczyckiej. Był autorem rozdziału *Oświata w latach 1945–1990*.

- *Łęczycza. Dzieje miasta w średniowieczu i w XX wieku. Suplement do monografii miasta*, wydane w 2003 r. przez Oddział TNP w Łęczycy oraz Towarzystwo Miłośników Ziemi Łęczyckiej. Był autorem rozdziału *Oświata i wychowanie*.
- *Przeszłość dla przyszłości. Rewitalizacja zabytków łęczyckiego*, wydana w 2007 r. z okazji 30-lecia Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego w Łęczycy. Był autorem rozdziału *Członkowie oddziału TNP*.
- *Przewodnik po Łęczycy i Regionie Łęczyckim*, wydany w 2008 r. przez Oddział TNP w Łęczycy oraz TMZŁ. Napisał rozdział *Łęczycza jako ośrodek administracyjny*.
- *Bohaterowie Bitwy nad Bzurą w naszej pamięci*. Publikacja wydana przez łęczycki Oddział TNP w 2009 r. Opracował rozdział *Kwatery wojskowe z Bitwy nad Bzurą w Łęczycy i okolicy. Pamięć o bitwie* oraz listy poległych pochowanych na cmentarzach w podłęczyckich miejscowościach.
- *Piękno Ziemi Łęczyckiej* – wydawnictwo albumowe opisujące gminy powiatu łęczyckiego i zgierskiego wydane w 2010 r. przez łęczycki Oddział TNP i TMZŁ.
- *Gmina Ozorków. Historia i współczesność*, wydane w 2014 r. przez TNP Oddział w Łęczycy, TMZŁ oraz Urząd Miasta Łęczycy z okazji 40-lecia gminy Ozorków.
- *Szkolnictwo w Łęczycy*, wydane przez Archiwum Państwowe w Płocku Oddział w Łęczycy, Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych i Towarzystwo Miłośników Ziemi Łęczyckiej w 2015 r. Z córką Agnieszką Wójcik-Rokitą napisał rozdział *Szkoły w Łęczycy po 1945 r.*

8 lipca 2021 r. z żoną Bogumiłą obchodził 60. rocznicę ślubu. Małżeństwo Wójcików wychowało i wykształciło troje dzieci: Agnieszkę, Iwonę (tragicznie zmarłą w wieku 22 lat) i Jacka. Agnieszka jest absolwentką pedagogiki, Iwona ukończyła biochemię, a Jacek – Wydział Elektryczny na Politechnice Łódzkiej. Państwo Wójcikowie dochowali się czworga wnucząt: Antoniny, Julii, Adama i Kacpra oraz jednego prawnuka – Franka. Henryk Wójcik zmarł 21 sierpnia 2021 r. w Łęczycy, przeżywszy 85 lat. Pochowany został na miejscowym cmentarzu.

Stanisław Pawlak

**BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO
ZA OKRES 1 I – 31 III 2021 R.**

I. DZIAŁ OGÓLNY

Bibliografie

1. **Bibliografia** Mazowska Płockiego za okres 1 I – 31 III 2020 r. / oprac. Justyna Bziuk, Ewa Kozłowska, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska. – III 2021. // Notatki Płockie. – 2021, nr 1/266, s. 55-70

Czasopisma regionalne i wydawnictwa ciągłe

2. **Aktywny Senior:** kwartalnik Stowarzyszenia na Rzecz Wspierania Aktywności Seniorów „AS”. – 2021, [R.3], nr 1-2 – Mława: Stowarzyszenie na Rzecz Wspierania Aktywności Seniorów „AS”, 2021. – Kwart.

Wydanie bezpłatne.

3. **Biuletyn** Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy / red. Katarzyna Kozakowska, Hubert Samul, Anna Grochowska. – 2021, nr 1. – Warszawa: Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy; Wojewódzki Urząd Pracy, 2021. – Kwartalnik

4. **Czas** Wisły: oficjalny magazyn piłkarskiej Wisły Płock. – 2021, nr 144-146. – Płock: Wisła Płock S.A., 2021. – Kwart.

Gazeta bezpłatna.

5. **Echo** Gąbina: kwartalnik miasta i gminy Gąbin / red. zespół. – 2021, [R. 26], nr 1. – Gąbin: UMiG, 2021. – Kwart. ISSN 2354-0222

6. **Ekstra** Sierpc: Sierpc, Gozdowo, Mochowo, Rościszewo, Szczutowo, Zawidz / red. nac. Anna Matuszewska. – 2021, [R. 5], nr 78-83. – Sierpc: Słowem namalowane Anna Matuszewska, 2021. – Dwutyg. – ISSN 2544-7114

7. **eWyszogrod.pl:** Czerwińsk, Bodzanów, Bulkowo, Mała Wieś, Młodzieszyn, Radzanowo, Wyszogrod, Zakroczym, Brochów / red. nac. Paweł Kłobukowski. – 2021, [R. 8], nr 73-74. – Wyszogrod: Boruta Motors P. Kłobukowski, 2021. – Niereg. – ISSN 2544-476X

8. **Fan** Fary: przewodnik parafialny 2021. – 2021. – Płock: Parafia św. Bartłomieja, 2021. – Rocz.

9. **Fundusze** Europejskie na Mazowszu: Magazyn Informacyjny Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2014-2020 / red. Jerzy Gontarz, Agata Rokita. – 2021, [R. 8], nr 1. – Warszawa: Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych, 2021. – Półrocznik. – ISSN 2391-4629

10. **Gazeta** Łącka: Informator Urzędu i Rady Gminy w Łącku / red. zespół. – 2021, [R. 27], nr 1(74). – Łąck: UG, 2021. – Niereg. – ISSN 2299-0372

11. **Gazeta** Samorządność / [red. nac. Paweł Dąbrowski]. – 2021, nr 54. – Warszawa: MPGMedia, 2021. – Niereg. – ISSN 2299-7008

12. **Gazeta** Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica / redaktor naczelna Kamila Bielińska. – 2021, [R.28], nr 53. – Płock: SWPW, 2021. – Półrocz. – ISSN 1425-2740

13. **Gazeta** Wyborcza / red. nac. Adam Michnik. – 2021, nr 1-75. – Warszawa: Agora SA, 2021. – Dziennik. – ISSN 0860-908X

Od nr 132 (z 7. czerwca 2019 r.) zawiera dod. Tygodnik Płock; red. nac. Arkadiusz Adamkowski.

14. **Głos** Słupna: Miesięcznik Samorządowy Gminy Słupno / red. zespół. – 2021, [R. 17], nr 1(75). – Słupno: Gminny Ośrodek Kultury, 2021. – Mies. – ISSN 2544-6290

15. **GO!:** miesięcznik Grupy ORLEN / redaktor naczelna Zuzanna Falzmann. – 2021, [R.4], nr 1-3. – Płock: PKN ORLEN SA, 2021. – Mies.

16. **Gość** Niedzielnny: tygodnik katolicki / redaktor naczelny ks. Adam Pawlaszczyk. – 2021, R.98, nr1-12. – Katowice: Wydawnictwo Kurii Metropolitalnej w Katowicach, 2021. – Tyg. – ISSN 0137-7604

Zawiera dod. Gość Płocki.

17. **Informator** Samorządowy Starostwa Powiatowego w Sochaczewie / red. Marcin Odolczyk, Anna Syperek, Sylwia Seklecka. – 2021, [R. 5], nr 1(39)-3(41). – Sochaczew: Starostwo Powiatowe, 2021. – Mies. – ISSN 2544-7637

17a. **InfoPłockTV:** czytaj i oglądaj informacje z twojej gminy / red. Jacek Szotowski, Paweł Brzozowski, Renata Kowalska. – 2021, [R.2], nr 4-6. – Płock: SzotMediaFilm, 2021. – Mies.

18. **Inżynier** Mazowska / Red. Andrzej Papliński, Krzysztof Zięba. – 2021, Nr 1(89)-2(90). – Warszawa: Mazowiecka Okręgowa Izba Inżynierów Budownictwa, 2021. – Dwumiesięcznik. – ISSN 2083-0610

19. **Kurier** Gminy Bulkowo / red. zespół. – 2021, [R. 9], nr 1(31). – Bulkowo: Urząd Gminy Bulkowo, 2021. – Kwart. – ISSN 2353-2165

20. **Lokalna** Gazeta Kutna i Regionu: Kutno, Łęczycza, Gostynin / red. prow. Krzysztof Szymański. – 2021, [R. 3], nr 53-58. – Kutno: Projekt Portal Sp. z o.o, 2021. – Tyg. – ISSN2658-1647

21. **M 4:** Międzyosiedlowy Magazyn Mieszkańców Płocka: Śródmieście, Tysiąclecia, Skarpa, Międzytorze, Podolszyce / redaktor naczelny Jan Bolesław Nycek. – 2021, [R.15], nr 1(35). – Płock: Wydawnictwo Marow Jan B. Nycek, 2021. – Niereg. – ISSN 2657-3970

22. **Mariawita:** pismo Kościoła Starokatolickiego Mariawitów / red. zespół. – 2021, [R.63], nr 1/3. – Płock: Kościół Starokatolicki Mariawitów, 2021. – Mies. – ISSN 0209-3103

23. **Mazowiecka** Szwajcaria: Brudzeń Duży zaprasza: bezpłatne pismo społeczno-kulturalne Towarzystwa Przyjaciół Gminy Brudzeń im. Pawła Włodkowica / red. nac. Andrzej Dwójnych. – 2021, [R. 19], nr 1(89-90)-2(91-92). – Brudzeń Duży: TPGB, 2021. – Kwart. – ISSN 1642-9214

24. **Mazowiecki** Rynek Pracy: Biuletyn Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie / red. nac. Wiesława Lipińska. – 2021, R. [17], nr 1. – Warszawa: Wojewódzki Urząd Pracy, 2021. – Kwartalnik. – ISSN 2082-856X

25. **Mazowsze.** Serce Polski: Pismo Samorządu Województwa Mazowieckiego / red. nac. Małgorzata Wielechowska. – 2021, nr 13 sie [1/2]-3. – Warszawa: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, 2021. – Miesięcznik. – ISSN 2544-6738

26. **Mazowsze:** Studia Regionalne / red. nac. Krzysztof Opolski. – 2021, nr 36. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2021. – Niereg. – ISSN 1689-4774

27. **Meritum:** Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny / red. nac. Janina Ziętek. – 2021, nr 1. – Warszawa: Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2021. – Kwartalnik. – ISSN 1896-2521

28. **MiastO!Żyje:** informator społeczny / oprac. Urząd Miasta Płocka. – 2021, [R.8], nr 1. – Płock: Urząd Miasta, 2021. – Niereg.

29. **Miesięcznik** Pasterski Płocki: organ urzędowy Diecezji Płockiej / red. ks. Dariusz Malczyk. – 2021, [R. 106(116)], nr 1-3. – Płock: Kuria Diecezjalna Płocka, 2021. – Mies. – ISSN 0209-3642

30. **Moda** na Mazowsze / Dorota Zbińkowska MROT; współpraca – redakcja Magazynu Świat, Podróże, Kultura. – 2021, wiosna. – Warszawa: Mazowiecka Regionalna Organizacja Turystyczna, 2021. – Niereg.

Egzemplarz bezpłatny

31. **Nasz** Gostynin: biuletyn miejski / red. zespół. – 2021, [R. 10], nr 1(53). – Gostynin: Gmina Miasta Gostynina. Wydział Promocji Miasta i Ochrony Zdrowia 2021. – Kwart. – ISSN 2081-4364

32. **Nasz** Płock: bezpłatny magazyn mieszkańców Płocka i Mazowsza Płockiego / redaktor naczelny Jan Bolesław Nycek. – 2021, [R.18], nr 1(140)-2(141). – Płock: Wydawnictwo MAROW – Jan Bolesław Nycek, 2021. – Niereg. – ISSN 1731-5484

33. **Nasz Sierpc**: biuletyn Rady i Burmistrza / red. zespół. – 2021, nr 1. – Sierpc: Gmina Miasto Sierpc, 2021. – Kwart. – ISSN 2658-0888
34. **Nasza Gmina**: informator Gminy Stara Biała / red. zespół. – 2021, [R. 11], nr 1. – Stara Biała: Urząd Gminy, 2021. – Kwart.
35. **Nasza Gmina Nasze Miejsce**: biuletyn wydawany przez Gminę Mała Wieś. – 2021, [R. 9], nr 20. – Mała Wieś: [Gmina Mała Wieś], 2021. – Niereg.
36. **Nasza Gmina Radzanowo**: bezpłatny kwartalnik samorządowy / red. zespół. – 2021, [R. 11], nr 32. – Radzanowo: Urząd Gminy, 2021. – Kwart. – ISSN 2084-0853
37. **Nasza Katedra**: biuletyn Parafii św. Zygmunta w Płocku. – 2021, nr 125(177)-135(187). – Płock: Parafia św. Zygmunta, 2021. – Tyg.
38. **Nasze Korzenie**: półrocznik popularnonaukowy Muzeum Mazowieckiego w Płocku poświęcony przyrodzie, historii i kulturze północno-zachodniego Mazowsza: płockie, sierpeckie, płockie, gostynińskie / redaktor naczelny Tomasz Kordala. – 2021, [R.11], nr 18. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2021. – Półrocz. – ISSN 2084-2600
39. **Notatki Płockie**: kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego / [red. nac. Grzegorz Gołębiowski]. – 2021, [R.65], nr 1/265. – Płock: TNP, 2021. – Kwart. – ISSN 0029-389X
40. **PetroNews** / redaktor naczelna Agnieszka Stachurska. – 2021, [R.9], nr 1-6. – Płock: Sentra Media Sp. z o.o., 2021. – Dwutyg. – ISSN 2353-0863
41. **Pielęgniarstwo w Opiece Długoterminowej=Long-Term Care Nursing**: kwartalnik międzynarodowy / redaktor naczelny Mariola Głowacka. – 2021, [R.6], nr 01. – Płock: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2021. – Kwart. – ISSN 2450-8624
- Streszcz. w jęz. ang.
42. **Praca i Rozwój**: Biuletyn Miejskiego Urzędu Pracy w Płocku / redaktor naczelny Daniel Olender. – 2020, [R.4], nr 4-2021, [R.5], nr 1. – Płock: Miejski Urząd Pracy w Płocku, 2020. – Kwart. – ISBN 978-83-947239-0-3
43. **Rocznik Mazowiecki** / [redaktor Krzysztof Braun]. – T. 29(2019-2020). – Warszawa: Mazowieckie Towarzystwo Naukowe; Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, 2021. – 352 s.: il., tab.; 24 cm.
- Tyt. równoległy w jęz. ang.
ISBN 978-83-8102-169-2; ISSN 0080-3529
44. **Spotkanie** / red. zespół. – 2021, [R. 16], nr 1-3. – Rogozino: Parafia św. Faustyny Apostołki Bożego Miłosierdzia, 2021. – Mies.
45. **Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2020** / red. zespół. – 2021. – Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie, 2021. – Rocz. – ISSN 1233-6696
46. **Stanisławówka**: biuletyn parafialny / Red. zespół. – 2021, nr 1-13. – Płock: Parafia św. Stanisława Kostki, 2021. – Tyg.
47. **Tygodnik Płocki** / red. nac. Tomasz Szatkowski. – 2021, [R.49], nr 1-13. – Płock: Tygodnik Płocki Sp. z o. o., 2021. – Tyg. – ISSN 0208-6972
48. **Wiadomości Parafialne (Płock)**: Parafia św. Krzyża w Płocku. – 2021, [R. 9], nr 1-13. – Płock: Parafia św. Krzyża. 2021. – Tyg.
49. **Wiadomości PortalPłock** / redaktor Michał Wiśniewski. – 2021, [R.4], nr 38-40. – Płock: Local Media Group, 2021. – Mies. – ISSN 2544-9729
50. **Wiś Mazowiecka**: Miesięcznik Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego / red nac. Wojciech Asiński. – 2021, nr 1-3. – Warszawa: Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 2021. – Miesięcznik. – ISSN 1507-4714
51. **Wiści znad Wisły** / red. nac. Monika Deja. – 2021, [R. 28], nr 111. – Grzybów: Stowarzyszenie „Ziarno”, 2021. – Niereg. – ISSN 1643-7810
- Od numeru 111 stanowisko redaktor naczelnej objęła Monika Deja.
52. **Zagraj to Sam**: przeboje w zapisie nutowym / red. nac. Janusz Wiśniewski. – 2021, [R.28], nr I (256). – Płock: Studio „Bis”, 2021. – Kwart. – ISSN 1231-0980

Poszczególne okręgi i miejscowości

Czermno

53. **Kościół** był zawsze z nami! / opracowanie Czesław Sobceki. – 2021. // Echo Gąbina. – 2021, nr 1, s. 38, il.
Dzieje kościoła św. Wawrzyńca w Czermnie.

Płock

- LEWANDOWSKA, Anna.: Jaki Płock, jakie Mazowsze w 2040 r.? = poz. 217
– LEWANDOWSKA, Anna.: Wymyśliłmy superregion = poz. 218

Sikórz

- ŁAZAREWICZ, Cezary.: Wymazany król życia = poz. 62

Biografie. Pamiątki. Wspomnienia

- Świadkowie Miłosierdzia = poz. 295
– ZYGLEWSKI, Zbigniew.: [Łęczycy Piastowie: książęta, księżne i księżniczki w Łęczycy w XII-XIV wieku] = poz. 120

Ambroży, Adam

- KOZANECKI, Arkadiusz.: Chwała bohaterom wojny polsko-bolszewickiej z parafii Sikórz = poz. 125

Antoni Julian Nowowiejski

54. **PIĘTKA, Włodzimierz.**: Wielki Post w Soldau / Włodzimierz Piętka. – 21 III 2021 // Gość Niedzielny. – 2021, nr 11, dod. Gość Płocki, nr 11/623, s. VI-VII, il.
Soldau (niemiecki obóz koncentracyjny) w Działdowie (woj. warmińsko-mazurskie)

Apostolakis, Anna

55. **SZATKOWSKA, Lena.**: Powrócili bohaterowie komiksu „Kajko i Kokosz”: Anna Apostolakis: pokochaliśmy się z dubbingiem / Lena Szatkowska. – 23 III 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 12, s. 10, il.
M.in. role Anny Apostolakis w płockim teatrze.

Bontemps, Piotr Karol

56. **WALUŚ, Konrad Jan.**: Piotr Bontemps generał, zapomniany właściciel majątku Gulczewo / Konrad Jan Waluś. // Głos Słupna. – 2021, nr 1, s. 13, il.

Cegłowski, Mirosław

57. **10 lutego 2021**: odszedł nasz kolega – Mirosław Cegłowski / koleżanki i koledzy z Płockiej Galerii Sztuki. – 16 II 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 7, s. 19, il.

Chojnacki, Krzysztof

58. **LEWANDOWSKA, Anna.**: Tak wiele mieli planów i marzeń...: którzy odeszli / Anna Lewandowska. – 12 III 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 59, dod. Tygodnik Płock, s. 3, il.
Znani płocczanie zmarli na COVID-19.

Chojnacki, Mieczysław

59. **PAWŁOWICZ, Jacek.**: Pan Mieczysław – przywoity, dobry człowiek / Jacek Pawłowicz. // Rakowiecka 37. – 2020, nr 9, s. 202-213, fot.
Mieczysław Chojnacki, pseud. „Młodzik”, żołnierz Ruchu Oporu AK.

Czarnecki, Zygmunt

- KOZANECKI, Arkadiusz.: Chwała bohaterom wojny polsko-bolszewickiej z parafii Sikórz = poz. 125

Dąbkowski, Józef

– KOZANECKI, Arkadiusz.: Chwała bohaterom wojny polsko-bolszewickiej z parafii Sikórz = poz. 125

Dobrski, Józef

60. **MICHALSKI, Sergiusz.**: Victor Joze mecenasem trzech wielkich malarzy / Sergiusz Michalski. // Nasz Płock. – 2021, nr 1(140), s. 4, il.

Dobrski Józef (pseud. Victor Joze) jako mecenas Georgesa Seurata, Henrie Toulouse-Lautreca i Pierra Bonnarda.

61. **NYCEK, Jan Bolesław.**: Józef Wiktor Sulpicjusz Dobrski, czyli płocczanin w Paryżu / Jan Bolesław Nycek. // Nasz Płock. – 2021, nr 1(140), s. 4, il.

Dobrski Józef – dziennikarz, pisarz, mecenas sztuki, absolwent „Małachowianki”, Collège de France i Sorbony.

Dobrski, Leopold

– NYCEK, Jan Bolesław.: Józef Wiktor Sulpicjusz Dobrski, czyli płocczanin w Paryżu = poz. 61

Dołęga-Mostowicz, Tadeusz

62. **ŁAZAREWICZ, Cezary.**: Wymazany król życia / Cezary Łazarewicz. – II 2021. // Książki: Magazyn do Czytania (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 1, s. 95-97, fot.

Zawiera recenzję książki: Parweniusz z rodowodem. Biografia Tadeusza Dołęgi-Mostowicza / Jarosław Górski. – Warszawa, 2021.

Dubielak, Władysław

– „Żołnierze Wyklęci” Ziemi Gąbińskiej i Dobrzykowskiej – rys historyczny = poz. 131

Feltynowski, Mariusz

63. **Mariusz Feltynowski** – rektorem-komendantem SGSP / opracowanie M. – 9 II 2021 // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 80, s. 7, il.

Mariusz Feltynowski – sierpczanin, dotychczasowy dyrektor Krajowego Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności PSP, powołany na stanowisko rektora-komendanta Szkoły Głównej Służby Pożarniczej w Warszawie.

Graczykowski, Stanisław

– KOZANECKI, Arkadiusz.: Chwała bohaterom wojny polsko-bolszewickiej z parafii Sikórz = poz. 125

Gradowski, Adam

64. **GRADOWSKI, Adam.**: Każda następna rola jest moją wymarzoną / Adam Gradowski, rozmawia Lena Szatkowska. – 19 I 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 3, s. 10, il.

Rozmowa z aktorem płockiego teatru – Adamem Gradowskim.

Greń, Aurelia

65. **GREŃ, Aurelia.**: Chciałam być bliżej sceny / Aurelia Greń, rozmawia Lena Szatkowska. – 30 III 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 13, s. 16, il.

Rozmowa z suflerką i inspicjentką płockiego teatru – Aurelią Greń.

Grobelska, Blanka Teresa

66. **PIĘTKA, Włodzimierz.**: Odeszła „gorliwa siostra”: wspomnienie o zakonnicy / Włodzimierz Piętka. – 24 I 2021 // Gość Niedzielny. – 2021, nr 3, dod. Gość Płocki, nr 3/616, s. VII, il.

Hińcz, Mirosław

67. **DOMAGALSKA, Teresa.**: Zmarł Mirosław Hińcz / Teresa Domagalska, Piotr Kraśniewski. – 2 III 2021. // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 81, s. 24, il.

Mirosław Hińcz (1926-2021) – nauczyciel, członek Tajnej Organizacji Nauczycielskiej, druh OSP Susk.

Jankowski, Jan

– KOZANECKI, Arkadiusz.: Chwała bohaterom wojny polsko-bolszewickiej z parafii Sikórz = poz. 125

Jeziórski, Zbigniew

68. **Bieganie** to jego pasja. // Nasza Gmina. – 2021, nr 1(38), s. 14-15, il.

Zbigniew Jeziórski – pasjonat biegania z Kamionek w gm. Stara Biała.

Jóźwiak, Henryk

– „Żołnierze Wyklęci” Ziemi Gąbińskiej i Dobrzykowskiej – rys historyczny = poz. 131

Kaczmarek, Mirosław

69. **GÓRECKI, Michał.**: Budowniczy dróg i mostów: pamięci Mirosława Kaczmarka (1947-2021) / Michał Górecki. – II 2021. // Nasz Płock. – 2021, nr 2(141), s. 12, il.

Kleniewski, Bronisław

70. **SOBOCIŃSKI, Michał.**: Bronisław Kleniewski – bielski społecznik / Michał Sobociński. – III 2021. // Nasze Korzenie. – 2021, nr 18, s. 74-75, il.

Bibliografia.

Kosek, Ryszard

71. **CHLEWIŃSKI, Zbigniew.**: Artysta i przyjaciel: wspomnienie o Ryszardzie Kosku (1957-2020) / Zbigniew Chlewiński. – 19 I 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 3, s. 9, il.

Kowalska, Faustyna, św.

72. **PIĘTKA, Włodzimierz.**: Łaska i charyzmat miejsca / Włodzimierz Piętka. – 7 II 2021 // Gość Niedzielny. – 2021, nr 5, dod. Gość Płocki, nr 5/618, s. VI-VII, il.

Dot. pobytu Faustyny Kowalskiej w Białej k. Płocka.

Krassowski, Franciszek

73. **GRZYBAŁA, Jacek.**: Mój pradziadek Florian Krassowski (1816-1889) / Jacek Grzybała. – III 2021. // Nasze Korzenie. – 2021, nr 18, s. 40-47, il.

Aneksy s. 42-47.

Florian Krassowski (1816-1889) – lekarz powiatowy w Płocku.

Kryzstoforski, Bolesław

– KOZANECKI, Arkadiusz.: Chwała bohaterom wojny polsko-bolszewickiej z parafii Sikórz = poz. 125

Kryzstoforski, Jan

– KOZANECKI, Arkadiusz.: Chwała bohaterom wojny polsko-bolszewickiej z parafii Sikórz = poz. 125

Kuczyński, Stanisław

– KOZANECKI, Arkadiusz.: Chwała bohaterom wojny polsko-bolszewickiej z parafii Sikórz = poz. 125

Kuczyński, Wacław

– KOZANECKI, Arkadiusz.: Chwała bohaterom wojny polsko-bolszewickiej z parafii Sikórz = poz. 125

Lasocki, Ignacy

74. **PIĘTKA, Włodzimierz.**: Kraina dobrego wychowania: wspomnienie patrona młodzieży / Włodzimierz Piętka. – 31 I 2021 // Gość Niedzielny. – 2021, nr 4, dod. Gość Płocki, nr 4/617, s. V, il.

Ignacy Lasocki i jego Zakład św. Stanisława Kostki.

Lewandowski, Radosław

75. CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Rzeczywistość może być ciekawsza od fikcji / Grzegorz Czajkowski. – II 2021. // Nasz Płock. – 2021, nr 2(141), s. 4, il.

Dot. najnowszej powieści R. Lewandowskiego pt. „Australijskie piekło”.

Marzec, Tomasz

– MARZEC, Tomasz.: Mierzymy siły na zamiary = poz. 257

Mąkowski, Jan

– LESZCZYŃSKI, Zdzisław.: Ziemia wyszogrodzka w sierpniu 1920 roku = poz. 126

Migdaliski, Stanisław

– KOZANECKI, Arkadiusz.: Chwała bohaterom wojny polsko-bolszewickiej z parafii Sikórz = poz. 125

Moderacki, Aleksander

– KOZANECKI, Arkadiusz.: Chwała bohaterom wojny polsko-bolszewickiej z parafii Sikórz = poz. 125

Mysliński, Jan

– KOZANECKI, Arkadiusz.: Chwała bohaterom wojny polsko-bolszewickiej z parafii Sikórz = poz. 125

Nowakowski, Andrzej

– NOWAKOWSKI, Andrzej.: 10 lat na 186 stronach = poz. 223

76. NOWAKOWSKI, Andrzej (1971-).: Zgodnie z planem: Płock 2011-2020 / Andrzej Nowakowski; fotografie Sebastian Adamkiewicz i inni. – Płock: [b.w.], 2021. – 188 stron: fotografie, 21 cm.

Nowogórski Ignacy

77. GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Starszy żandarm Ignacy Nowogórski odznaczony Krzyżem za Męstwo i Odwagę oraz Krzyżem Walecznych za ewakuację mienia państwowego z Sierpca w 1920 r. / Grzegorz Gołębiowski. – I-III 2021. // Notatki Płockie. – 2021, nr 1/266, s. 39-45, il.

Bibliogr. – Streszcz. w jęz. ang.

Obajtek, Daniel

– FELUŚ, Robert.: Człowiek Roku 2020 Tygodnika „Wprost” = poz. 140

– FIGURSKI, Paweł.: Prokuratura i fałszywe zeznania Obajtka = poz. 141

– KONDZIŃSKA, Agata.: Obajtek wszystko mogę = poz. 150

– SEPIOŁO, Mariusz.: Prym z Pcimia = poz. 160

Oziemski, Józef

– KONARSKA-PABINIĄK, Barbara.: Dom pod Arkadami okiem historyka = poz. 113

Patrowicz, Mariusz

78. LEWANDOWSKA, Anna.: Bo dobro może do mnie wróci: zwycięska licytacja WOŚP / Anna Lewandowska. – 26 II 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 47, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Pół roku i jeden dzień w Estonii: Mariusz Patrowicz

Biznesmen M. Patrowicz wylicytował „okładkę” Gazety Wyborczej – Płock na aukcji WOŚP.

Pawłowski, Franciszek

79. ZAREMBA, Szymon.: Dwa „oblicza” biskupa Franciszka Pawłowskiego / Szymon Zaremba. – III 2021. // Nasze Korzenie. – 2021, nr 18, s. 30-35, il.

Bibliografia

Renowacja portretu biskupa Franciszka Pawłowskiego (1774-1852) w Katedrze Płockiej.

Piwniczy (rodzina)

– ŁAZAREWICZ, Cezary.: Wymazany król życia = poz. 62

Pryliński, Marian

80. BIJAK, Bartosz.: Marian Pryliński „Ojciec” (1871-1937): zapomniani bojowic Polskiej Partii Socjalistycznej – Frakcji Rewolucyjnej i zasłużony mieszkaniec Łęczycy / Bartosz Bijak. – I-III 2021. // Notatki Płockie. – 2021, nr 1/266, s. 33-38, il.

Bibliografia. – Streszczenie w języku angielskim.

Zawiera m.in. czarno-białe zdjęcia dokumentów oraz portretowe.

Przybylska-Wendt, Grażyna

81. GÓRSKA, Ewa.: Gdyby szukać wzoru Polaka, Polki: ludzie wolności i Solidarności / Ewa Górka. – 9 III 2021 // Tygodnik Solidarność. – 2021, nr 10, s. 50-53, il.

Grażyna Przybylska-Wendt – dr nauk medycznych, członek Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”, założycielka płockiego hospicjum.

Pszczółkowska, Helena

– MAŁECKA, Agnieszka.: Tylu chorych, samotnych... Kto im pomoże? = poz. 287

Radomski, Grzegorz

82. Nominacja profesorska dla dr. hab. Grzegorza Radomskiego / opracowanie RED. – 30 III 2021. // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 82, s. 5, il.

Rucki, Aleksander

– KOZANECKI, Arkadiusz.: Chwała bohaterom wojny polsko-bolszewickiej z parafii Sikórz = poz. 125

Rzeszotarska, Agnieszka

83. RZESZOTARSKA, Agnieszka.: Kobieta szczęśliwa i spełniona / Agnieszka Rzeszotarska; rozmowę przeprowadziła Anna Matuszewska. – 2 III 2021. // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 81, s. 1, 15, il.

Agnieszka Rzeszotarska – współwłaścicielka firmy Budomex z Sierpca.

Sadowski, Arkadiusz

– SADOWSKI, Arkadiusz.: Wyjątkowo słodki biznes, czyli warto być pracowitym jak pszczoła = poz. 164

Sierocki, Adam

84. LEWANDOWSKA, Anna.: Adam Sierocki: zmarł 31 stycznia 2021 r. / Anna Lewandowska. – 05 III 2021 // Gazeta Wyborcza (Wyd. zasadnicze). – 2021, nr 53, dod. Którzy Odeszli, s. 2, il.

Księga pamięci o zmarłych w czasie epidemii COVID-19

– LEWANDOWSKA, Anna.: Tak wiele mieli planów i marzeń = poz. 58

85. NYCEK, Jan B.: Adam Sierocki – samorządowiec, przedsiębiorca, człowiek przyjazny / Jan B. Nycek. – II 2021 // Nasz Płock. – 2021, nr 2(141), s. 5, il.

Skierski, Franciszek

– KOZANECKI, Arkadiusz.: Chwała bohaterom wojny polsko-bolszewickiej z parafii Sikórz = poz. 125

Stępiak, Jerzy

86. SZATKOWSKA, Lena.: Wspomnienie o Jerzym Stępiaku:

choreograf, reżyser, mim... / Lena Szatkowska. – 16 II 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 7, s. 10, il.

Szrajberówna, Wanda

87. LEWANDOWSKA, Anna.: Wanda wraca jako Beata: historia jak z filmu / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 17, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Beata Szajdziuk, artystka urodzona w Płocku, w roli Wandy Szrajberówny – malarki, ceramiczki, nauczycielki rysunku w Płocku, w filmie dokumentalnym „Życie w glinie wypalone”

88. MAŁECKA, Agnieszka.: Niespokojne serce Wandy Szrajber / Agnieszka Małeczka, Włodzimierz Piętka. – 31 I 2021 // Gość Niedzielny. – 2021, nr 4, dod. Gość Płocki, nr 4/617, s. VI-VII, il.

Themerson, Stefan

89. KUNAVAR, Marta Alicja.: Po drugiej stronie stołu: minęła 111 rocznica urodzin Stefana Themersona / Marta Alicja Kunavar. – 16 II 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 7, s. 16, il.

Wspomnienie o małżeństwie Themersonów i rocznicowa wystawa w POKiS-ie.

Tober, Bożena

90. MAT.: Są chwile i ludzie, których się nie zapomina / MAT. – 9 II 2021. // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 80, s. 9, il.

Wspomnienie pośmiertne Bożeny Tober – wieloletniej prezes Sierpeckiego Stowarzyszenia Osób Niepełnosprawnych i Chorych na Raka „Szansa na Życie” w Sierpcu.

Uryga, Alan

– URYGA, Alan.: Chcę wychodzić na boisko i walczyć o każdą piłkę = poz. 259

Wierzbicki, Paweł

91. MATUSZEWSKA, Anna.: Ostatnie pożegnanie Pawła Wierzbickiego / Anna, Matuszewska. – 26 I 2021 // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 79, s. 5, il.

Paweł Wierzbicki (1946-2021) – sierpczanin, nauczyciel wychowania fizycznego, odznaczony m.in. Złotym Krzyżem Zasługi, medalem Zasłużony dla Miasta Sierpca.

Wiwatowski, Józef

92. GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Józef Wiwatowski – ochotnik poległy pod Trzepowem 18 sierpnia 1920 roku / Grzegorz Gołębiowski, Wojciech Karmasz. – III 2021. // Nasze Korzenie. – 2021, nr 18, s. 56-59, il.

Wojtalewicz, Mariusz

– LEWANDOWSKA, Anna.: Tak wiele mieli planów i marzeń = poz. 58

Wołowski, Stanisław Tadeusz

93. UTKIN, Joanna.: Stanisław Tadeusz Wołowski (1845-1903): płocczanin, uczestnik Powstania Styczniowego i emigrant / Joanna Utkin. – I-III 2021. // Notatki Płockie. – 2021, nr 1/266, s. 25-32, il.

Bibliografia. – Streszczenie w języku angielskim.

Zalewski (rodzina)

94. LORTSCH-KRAWCZENKO, Małgorzata.: Romantyczna a przecież rozważna: opowieść o zapomnianej pisarce Jadwidze Hłaskowej wraz z tekstami jej autorstwa / Małgorzata Lortsch-Krawczenko; współpraca Maria Kotowska-Kachel. – Warszawa: [Małgorzata Lortsch-Krawczenko], 2021. – 243, [8] stron: faksymile, fotografie, portrety, tablica genealogiczna; 21 cm.

Nazwa wydawcy na podstawie serwisu e-ISBN. – Bibliografia utworów Jadwigi Hłaskowej na stronach [245-246].

ISBN 978-83-960746-0-7 (oprawa miękka)

Zawadzka, Beata

95. ZAWADZKA, Beata.: Nic nie dzieje się bez przyczyny / Beata Zawadzka; rozmowę przeprowadziła Anna Matuszewska. – 2 III 2021. // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 81, s. 1, 19, il.

Beata Zawadzka – hodowca drobiu, przewodnicząca KGW w Rycharcicach.

Zimińska-Sygietyńska, Mira

96. JANAS, Agnieszka L. (1967-).: Mira: Po prostu kobieta / Agnieszka L. Janas. – Warszawa: Wydawnictwo A&K, copyright 2021. – 286, [2] strony: ilustracje, fotografie, faksymile; 24 cm.

Tekst również na skrzydełkach. – Bibliografia na stronach 286-287.

ISBN 978-83-959605-1-2

97. SZATKOWSKA, Lena.: Płockie urodziny pani Miry: Zimińska-Sygietyńska skończyłaby 120 lat (albo o 5 więcej) / Lena Szatkowska. – 19 I 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 8, s. 14, il.

Mira Zimińska-Sygietyńska i sposoby jej upamiętniania w Płocku.

II. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

Hydrologia. Klęski elementarne

98. BURZYŃSKA, Karolina.: Ale nam nawaliło lodu tej zimy: życie z rzeką za progiem / Karolina Burzyńska. – 12 II 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 35, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6, il. Życie z rzeką za progiem

99. BURZYŃSKA, Karolina.: Płockie powietrze zbadane: jaka diagnoza?: wyniki pomiarów / Karolina Burzyńska. – 26 II 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 47, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6-7, il.

Analiza dwóch raportów z badań jakości powietrza w Płocku zleconych przez Urząd Miasta Płocka.

100. GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Tegoż feralnego 8 stycznia...: powódź w Płocku w 1982 r. / Grzegorz Gołębiowski. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 5, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-6, il.

Fragm. z III tomu Dziejów Płocka pod red. Grzegorza Gołębiowskiego i Tomasza Piekarskiego.

– KINALSKA, Eliza.: Naprawa wałów jest priorytetem = poz. 213

101. LEWANDOWSKA, Anna.: Powtórka z dni grozy: kalendarium: alarm powodziowy wciąż trwa / Anna Lewandowska. – 12 II 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 35, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Alarm powodziowy wciąż trwa

102. STACHURSKA, Agnieszka.: Chcą ożywić Wisłę i powołać Forum Wiślane. czym ma się zająć? / Agnieszka Stachurska. – 25 II 2021. // PetroNews. – 2021, nr 4, s. 1, 2, il.

103. STACHURSKA, Agnieszka.: Wielka powódź znów w Płocku. Zalana ulica Gmury, ewakuacja mieszkańców / Agnieszka Stachurska. – 11 II 2021. // PetroNews. – 2021, nr 3, s. 1, 9, il.

104. WAWRZYŃCZAK, Aneta.: Jutro może być metr więcej / Aneta Wawrzyńczak. – 27-28 II 2021 // Rzeczpospolita (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 48, Plus Minus, nr 8, s. 18-20, il.

Alarm powodziowy w powiecie płockim, monitoring wałów przeciwpowodziowych. Wzmianka o powodzi w 1982 r. na Radziwiu w Płocku.

105. WÓJCIK, Marcin.: Pod Płockiem Wisła jęczy i zgrzyta / Marcin Wójcik. – 07 III 2021 // Angora (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 10, s. 20-21, il.

Alarm powodziowy w powiecie płockim, monitoring wałów przeciwpowodziowych.

106. WÓJCIK, Marcin.: Wisła jęczy i zgrzyta: stan alarmowy pod

Płockiem / Marcin Wójcik. – 22 II 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 43, dod. Duży Format, nr 8, s. 6-8, il.

Roślinność. Zwierzęta

– BURZYŃSKA, Karolina.: Lwy, lamparty, tygrysy, pumy na skarpię = poz. 267

107. **NOWAKOWSKI, Andrzej.**: Teraz już każde drzewo ma być święte: idzie zielone / Andrzej Nowakowski; rozm. przepr. Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 11, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Rozmowa z prezydentem Płocka.

108. **STACHURSKA, Agnieszka.**: Za 87 wyciętych drzew posadzą 83. Czytelniczka: Mamy tutaj tylko beton / Agnieszka Stachurska. – 7 I 2021. // PetroNews. – 2021, nr 1, s. 1, il.

Ochrona środowiska

– BURZYŃSKA, Karolina.: Płockie powietrze zbadane: jaka diagnoza? = poz. 99

– J.W.: Orlen neutralny emisyjnie = poz. 147

– NOWAKOWSKI, Andrzej.: Teraz już każde drzewo ma być święte = poz. 107

– SMUK-STRATENWERTH, Ewa.: Ziarno w roku 2020 = poz. 180

– STACHURSKA, Agnieszka.: Prezydent: Mamy pierwsze elektryczne auto. Zieloni: Wycinają drzewa, chwalą się elektrykiem = poz. 227

109. **STACHURSKA, Agnieszka.**: Teren chroniony Jaru Rosicy będzie mniejszy. Społecznikom odebrano głos / Agnieszka Stachurska. – 11 II 2021. // PetroNews. – 2021, nr 3, s. 6-8, il.

– STACHURSKA, Agnieszka.: Za 87 wyciętych drzew posadzą 83. Czytelniczka: Mamy tutaj tylko beton = poz. 108

– ŚWISŁOWSKI, Kacper.: Porzucając węgiel, trzeba spojrzeć na morze = poz. 162

– WĘGRECKI, Józef.: O budowaniu chemii w niepewnych czasach = poz. 163

Geografia. Krajoznawstwo. Turystyka

– Moda na Mazowsze = poz. 30

– STACHURSKA, Agnieszka.: Chcą ożywić Wisłę i powołać Forum Wiślane. Czym ma się zająć? = poz. 102

III. LUDNOŚĆ

Osadnictwo. Demografia

– KŁODAWSKI, Krzysztof Waclaw.: Ewangelicy = poz. 121

110. **LEWANDOWSKA, Anna.**: Tak wielu z nas odeszło...: demografia w pandemii / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 5, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 3, il.

IV. HISTORIA

– **Rocznik Mazowiecki** = poz. 43

Nauki pomocnicze: numizmatyka

111. **ŁEPKOWSKI, Paweł.**: Awersy i rewersy na monetach pierwszych Piastów / Paweł Łepkowski. // Rzeczpospolita (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 35, s. J8, il.

Archeologia

112. **JANIAK, Radosław.**: Zabytki z dwóch grobów ciepłalnych z wczesnej epoki żelaza w zbiorach Muzeum Mazowieckiego w Płocku / Radosław Janiak. – III 2021 // Nasze Korzenie. – 2021, nr 18, s. 10-13, il.

Bibliografia na stronie 13.

Historia miejscowości. Historiografia

Gostynin

113. **KONARSKA-PABINIĄK, Barbara.**: Dom pod Arkadami okiem historyka / Barbara Konarska-Pabiniak. // Nasz Płock. – 2021, nr 1(140), s. 7, il.

Historia gostynińskich jatek. Józef Oziemski – prakursor gostynińskiego muzealnictwa.

114. **KONARSKA-PABINIĄK, Barbara.**: Z dziejów zamku w Gostyninie / Barbara Konarska-Pabiniak. – II 2021 // Nasz Płock. – 2021, nr 2(141), s. 10, il.

115. **NOWOGÓRSKI, Przemysław.**: Krajobraz kulturowy Gostynina (zarys problematyki) / Przemysław Nowogórski. – III 2021. // Nasze Korzenie. – 2021, nr 18, s. 4-9, il.

Gulczewo

116. **KALINOWSKI, Jan Ryszard (1957-).**: Gulczewo w subregionie płockim: historia – ludzie – religia / Jan Ryszard Kalinowski, Grzegorz Chabowski. – Płock: Stowarzyszenie Autorów Polskich - Oddział Płocki; Cekanów: nakładem Gminnego Ośrodka Kultury w Słupnie, 2020. – 184 strony: faksymilia, fotografie, ilustracje, mapy; 24 cm. – Bibliografia, netografia na stronach 181-184. Indeks. – Streszczenie w języku angielskim, niemieckim i rosyjskim.

ISBN 978-83-62822-09-6 (oprawa twarda ; SAP)

Lucień

– GRABOWSKI, Zbigniew.: Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka = poz. 270

Łąck

– GRABOWSKI, Zbigniew.: Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka = poz. 270

Łęczycza

117. **STOLARCZYK, Tomasz.**: Napady zbrojne i walki o Łęczycę oraz zniszczenia wojenne miasta w latach 1294-1945 / Tomasz Stolarczyk. – I-III 2021. // Notatki Płockie. – 2021, nr 1/266, s. 3-11, il.

Bibliografia. – Streszczenie w języku angielskim.

Zawiera czarno-białe zdjęcia Łęczycy.

Płock

– GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Tegoż feralnego 8 stycznia = poz. 100

118. **(LESZ).**: Płock w latach 1975-2000: wkrótce nowy album Mirosława Łakomskiego / (lesz). – 30 III 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 13, s. 9, il.

Zawiera recenzję książki: Płock: ostatnie ćwierć wieku / Mirosław Łakomski. – Płock, 2021.

Autor jest mieszkańcem Płocka.

Sierpc

– GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Starszy żandarm Ignacy Nowogórski odznaczony Krzyżem za Męstwo i Odwagę oraz Krzyżem Walecznych za ewakuację mienia państwowego z Sierpca w 1920 r. = poz. 76

Słupno

– KORWIN-SZYMANOWSKI, Michał.: Niemiecka zbrodnia pod Płockiem = poz. 127

Świerczyn

– GRABOWSKI, Zbigniew.: Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka = poz. 270

Świerczynek

- GRABOWSKI, Zbigniew.: Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka = poz. 270

Tum

- STOLARCZYK, Tomasz.: Napady zbrojne i walki o łączyce oraz zniszczenia wojenne miasta w latach 1294–1945 = poz. 117

Opracowania według okresów

Historia do 1795 r.

- ŁEPKOWSKI, Paweł.: Awersy i rewersy na monetach pierwszych Piastów = poz. 111
119. **TETERYCZ-PUZIO, Agnieszka.**: Dawid z Grodna i Andrzej z Mazowsza: karta z relacji między Mazowszem, Litwą, Królestwem Polskim i zakonem krzyżackim na początku XIV wieku / Agnieszka Teterycz-Puzio. – marzec 2021. // Nasze Korzenie. – 2021, nr 18, s. 17-20, il.
120. **ZYGLEWSKI, Zbigniew.**: [Łęczyccy Piastowie: księżęta, księżne i księżniczki w Łęczycy w XII-XIV wieku] / Zbigniew Zyglewski. – I-III 2021. // Notatki Płockie. – 2021, nr 1/266, s. 46-48, il. Zawiera rec. książki: Łęczyccy Piastowie: księżęta, księżne i księżniczki w Łęczycy w XII-XIV wieku / Jan Szymczak. – Płock - Łęczycą, 2019.

Historia 1795-1918 r.

121. **KŁODAWSKI, Krzysztof Wacław.**: Ewangelicy: na terenie województwa/guberni płockiej w latach 1815-1914 / Krzysztof Wacław Kłodawski. – Płock: Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego, 2021. – 362 strony: ilustracje; 24 cm. Bibliografia strony 340-354. Indeks. ISBN 978-83-66228-14-6
- (lesz.): Ewangelicy w guberni płockiej = poz. 284
122. **SAMBORSKI, Mariusz.**: Ekshumacja nieznanego żołnierza w Cierszewie, gm. Brudzeń Duży / Mariusz Samborski. – III 2021. // Nasze Korzenie. – 2021, nr 18, s. 60-61, il.
123. **STOGOWSKA, Anna Maria.**: [Aktywność społeczno-gospodarcza ziemian guberni płockiej w latach 1865-1914] / Anna Maria Stogowska. – I-III 2021. // Notatki Płockie. – 2021, nr 1/266, s. 49-51, il. Zawiera rec. książki: Aktywność społeczno-gospodarcza ziemian guberni płockiej w latach 1865-1914 / Bogumiła Umińska. – Ciechanów, 2019.

Historia 1918-1939 r.

- GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Józef Wiwatowski – ochotnik poległy pod Trzepowem 18 sierpnia 1920 roku = poz. 92
124. **GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.**: [Mazowsze Północne podczas najazdu bolszewickiego 1920 roku-recenzja] / Grzegorz Gołębiewski. – I-III 2021. // Notatki Płockie. – 2021, nr 1/266, s. 52-54, il. Zawiera rec. książki: Mazowsze Północne podczas najazdu bolszewickiego 1920 roku / Janusz Szczepański. – Płock - Warszawa, 2020.
- GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Starszy żandarm Ignacy Nowogórski odznaczony Krzyżem za Męstwo i Odwagę oraz Krzyżem Walecznych za ewakuację mienia państwowego z Sierpca w 1920 r. = poz. 76
125. **KOZANECKI, Arkadiusz.**: Chwała bohaterom wojny polsko-bolszewickiej z parafii Sikórz / Arkadiusz Kozanecki. – I 2021. // Mazowiecka Szwajcaria. – 2021, nr 1(89-90) Wydanie Specjalne, s. 1-50, il.
126. **LESZCZYŃSKI, Zdzisław.**: Ziemia wyszogrodzka w sierpniu 1920 roku / Zdzisław Leszczyński. – III 2021. // Nasze Korzenie. – 2021, nr 18, s. 62-67, il.

- SOBOCIŃSKI, Michał.: Bronisław Kleniewski – bielski społecznik = poz. 70
- 1920 = poz. 265

Historia 1939-1945 r.

127. **KORWIN-SZYMANOWSKI, Michał.**: Niemiecka zbrodnia pod Płockiem / Michał Korwin-Szymanowski. – I 2021 // infoPłockTV. – 2021, nr 4, s. 16, il. Dot. zamordowanych mieszkańców Słupna i okolic 28 sierpnia 1942 r.
128. **(LESZ).**: Jak płocczanie posłów wybierali: z księzek nadestanych do redakcji TP / (lesz). – 5 I 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 1, s. 9, il. Zawiera rec. książki: Wybory do Sejmu Ustawodawczego na Mazowszu Płockim w 1919 roku / Arkadiusz Meller. – Warszawa, 2020.
129. **LEWANDOWSKA, Anna.**: Pamięć o naszych sąsiadach: rocznica likwidacji płockiego getta / Anna Lewandowska. – 19 II 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 41, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 3, il. Rocznicą likwidacji płockiego getta
130. **NOWAK-DĄBROWSKA, Gabriela.**: 80. rocznica likwidacji płockiego getta / Gabriela Nowak-Dąbrowska. – II 2021 // infoPłockTV. – 2021, nr 5, s. 13, il. Film i wystawa online „Żydzi płoccy 1939-1945”.
- PAWŁOWICZ, Jacek.: Pan Mieczysław – przyzwoity, dobry człowiek = poz. 59
- PIĘTKA, Włodzimierz.: Wielki Post w Soldau = poz. 54
- SZATKOWSKA, Lena.: 80. rocznica likwidacji płockiego getta = poz. 181

Historia 1944-1989 r.

- PAWŁOWICZ, Jacek.: Pan Mieczysław – przyzwoity, dobry człowiek = poz. 59
131. **„Żołnierze Wyklęci”** Ziemi Gąbińskiej i Dobrzykowskiej – rys historyczny / opracowanie Grzegorz Szaliński. – 2021. // Echo Gąbina. – 2021, nr 1, s. 42-44, il. Bibliografia Działalność zbrojna oddziału Władysława Dubielaka „Myśliwego”.

V. ETNOGRAFIA

Zagadnienia ogólne

- RUMIŃSKI, Robert.: Wiatrak w sierpeckim skansenie = poz. 250
132. **WÓJCICKI, Kazimierz Władysław (1807-1879).**: Diabeł Boruta w dawnej kulturze polskiej / pod redakcją Marii Wichowej. – Wydanie I. – Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego; Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie, 2021. – 135 stron; 24 cm. – (Analecta Literackie i Językowe ; t. 13) Bibliografia przy rozdziałach. Indeks. – Streszczenia w języku angielskim. ISBN 978-83-8220-240-3 – ISBN 978-83-8220-241-0 – ISBN 978-83-958112-1-0 – ISBN 978-83-958112-2-7

Obyczaje

- RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Mazowieckie zwyczaje Wielkiej Nocy = poz. 249

VI. ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

Prace ogólne. Planowanie. Inwestycje

133. **BURZYŃSKA, Karolina.**: Jest pierwsza kara: strajk przedsiębiorców / Karolina Burzyńska. – 05 II 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 29, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 8, il.

Strajk przedsiębiorców

Kary za nieprzestrzeganie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej w czasie obowiązywania stanu epidemii.

— LEWANDOWSKA, Anna.: Bo dobro może do mnie wróci = poz. 77

Statystyka

— LESIUK, Remigiusz.: Barometr zawodów na 2021 rok = poz. 182

— PACUSKI, Michał.: Osoby niepełnosprawne bezrobotne na mazowieckim rynku pracy w 2020 roku = poz. 185

— SAMUL, Hubert.: Sytuacja na mazowieckim rynku pracy w 2020 roku = poz. 186

Budownictwo. Inwestycje

— **Budżet** gminy w roku 2021 oraz plany inwestycyjne lokalnego samorządu = poz. 200

— **Budżet** Gostynina 2021. Przedszkole, stadion, drogi, oczyszczalnia ścieków = poz. 201

— **Burmistrz** Krzysztof Jadczyk po raz kolejny nominowany w plebiscycie „Z Tumskiego Wzgórza” = poz. 167

— GÓRECKI, Michał.: Budowniczy dróg i mostów = poz. 69

— **Inwestycje** na terenie miasta i gminy Gąbin w roku 2020 = poz. 209

— **Inżynier** Mazowska = poz. 18

— (jac.): Przekroczy 1 miliard = poz. 211

— KINALSKA, Eliza.: Ponad 92 mln zł trafi do subregionu płockiego = poz. 214

— KINALSKA, Eliza.: Przyjęto budżet na rok 2021 = poz. 215

— KUBACKA, Magdalena.: Prawie trzy miliony pozyskanych środków na inwestycje = poz. 216

— LEWANDOWSKA, Anna.: Dom Górnickiego = poz. 271

134. MARCINIAK, Jola.: Luksusowe lofty dla bezdomnych: to miały być najpiękniejsze w Płocku mieszkania z widokiem na Wisłę / Jola Marciniak. – 23 III 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 12, s. 3, il.

Historia zdewastowanej inwestycji przy ul. Warszawskiej 2.

— NOWAKOWSKI, Andrzej.: 10 lat na 186 stronach = poz. 223

— **Perzyki** 2020 – wręczone! = poz. 224

— PLECZYŃSKI, Wiktor.: Firma wycofała się z realizacji ośrodka radioterapii w Płocku. Co dalej z budową? = poz. 233

— **Podsumowanie** wydarzeń w Mieście i Gminie Gąbin w 2020 roku = poz. 225

— RZESZOTARSKA, Agnieszka.: Kobieta szczęśliwa i spełniona = poz. 83

— **Strumieniem** płyną do Gostynina środki zewnętrzne = poz. 171

— **S10** i Obwodnica Aglomeracji Warszawskiej – podsumowanie spotkań z samorządami = poz. 172

Informatyka. Internet

— **Z życia** biblioteki = poz. 296

Przemysł

Energetyka

— FURMAN, Tomasz.: Czysty wodór w Polsce to nadal pieśń przyszłości = poz. 142

— GROCHAL, Renata.: Ile jeszcze może Daniel Obajtek = poz. 145

— GRYN, Magdalena.: Top 10 liderów zielonej transformacji 2020 = poz. 146

— J.W.: Orlen neutralny emisyjnie = poz. 147

— **Narodowy** multikoncern stawia na klimatyczną neutralność = poz. 153

— OBAJTEK, Daniel.: Klucz do kariery = poz. 154

— PAWLAK, Maciej.: Napędza pojazdy, magazynuje energię = poz. 158

— ŚWISTOWSKI, Kacper.: Porzucając węgiel, trzeba spojrzeć na morze = poz. 162

— WĘGRECKI, Józef.: O budowaniu chemii w niepewnych czasach = poz. 163

Przemysł chemiczny

Polski Koncern Naftowy ORLEN SA

135. AM.: Nie ma wolności bez narodowego kapitału: Daniel Obajtek Człowiekiem Wolności 2020 tygodnika „Sieci” / AM. – 22-28 II 2021 // Sieci (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 8, s. 8-10, il.

Daniel Obajtek Człowiekiem Wolności 2020 tygodnika „Sieci”.

136. AS.: Orlen podsumował ubiegły rok. „Osiągnęliśmy bardzo solidne wyniki” / AS. – 11 II 2021. // PetroNews. – 2021, nr 3, s. 5-6, il. – (ORLEN bez tajemnic)

137. BEREZOWSKI, Andrzej.: Orlen wyjdzie poza stacje paliw z ofertą detaliczną / Andrzej Berezowski. – 23 II 2021 // Tygodnik Solidarność. – 2021, nr 8, s. 38-39, il.

Planowanie uruchomienia wielu punktów z logotypem „Orlen w ruchu” z ofertą gastronomiczną i prasą oraz usługami kurierskimi.

138. CZEKAJ, Jan.: Menedżerskie zdolności prezesa Obajtki / Jan Czekaj. – 29 III 2021. // Rzeczpospolita (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 73, s. A22, fot.

139. FELUŚ, Robert.: Człowiek Roku 2020 Tygodnika „Wprost”: Daniel Obajtek / tekst: Robert Feluś. – 29 I - 4 II 2021. // Wprost (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 4, s. 1, 13-21, il.

140. FIGURSKI, Paweł.: Prokuratura i fałszywe zeznania Obajtki / Paweł Figurski, Jarosław Sidorowicz. – 27-28 II 2021 // Gazeta Wyborcza (Wyd. zasadnicze). – 2021, nr 48, s. 4-5, il.

Dot. nagrań rozmów telefonicznych Daniela Obajtki jako wójta gminy Pcim z pracownikiem firmy TT Plast w 2009 r.

141. FURMAN, Tomasz.: Czysty wodór w Polsce to nadal pieśń przyszłości / Tomasz Furman. – 27-28 II 2021 // Parkiet (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 47, s. 13, tab.

Planowanie budowy hubu do wytwarzania doczyszczanego wodoru w Trzebini i Płocku. Budowa hubu wodorowego we Włocławku. Planowanie budowy stacji do tankowania wodoru. Badania nad jakością wodoru i pozyskiwaniem wodoru z przetworzonych odpadów komunalnych.

142. GADOMSKI, Witold.: Prof. Romanowski: przejęcie Polska Press przez Orlen jest sprzeczne z konstytucją / Witold Gadomski. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 14, s. 12-13, il.

Kupno 100% udziałów Polska Press od niemieckiego koncernu Verlagsgruppe Passau przez PKN ORLEN SA.

143. GADOWSKI, Witold.: „Dziennikarstwo” na niemiecką modłę / Witold Gadomski. – 13-19 I 2021. // Gazeta Polska (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 2, s. 36-37, il.

Kupno 100% udziałów Polska Press od niemieckiego koncernu Verlagsgruppe Passau przez PKN ORLEN SA.

144. GROCHAL, Renata.: Ile jeszcze może Daniel Obajtek: faworyt Kaczyńskiego / Renata Grochal; współpraca Radostaw Omachel. // Newsweek Polska. – 2021, nr 3, s. 10-14, il.

Prezes PKN ORLEN SA

145. GRYN, Magdalena.: Top 10 liderów zielonej transformacji 2020 / tekst Magdalena Gryn. – 26 II - 04 III 2021 // Wprost (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 8, s. 219-238, il.

Raport: Energetyka

— GUTOWSKI, Cezary.: Pierwszy taki spektakl = poz. 255

146. J.W.: Orlen neutralny emisyjnie / J.W., I.W., A.T. – I kwartał 2021 // Chemia Przemysłowa. – 2021, nr 1, s. 62-64, il.

Planowanie osiągnięcia neutralności emisyjnej przez koncern w 2050 r.

- 147. Jak** być atrakcyjnym pracodawcą: Top Employers 2021. // Dziennik Gazeta Prawna (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 19, s. A11, il.
Certyfikat Top Employer przyznany firmom ANWIL i PKN ORLEN przez międzynarodowy Instytut Top Employers.
- 148. KAPPES, Aleksander.:** Czy będzie proces Orlen v. Romanowski? / Aleksander Kappes, Jacek Skrzydło. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 15, s. 15, il.
Kupno 100% udziałów Polska Press od niemieckiego koncernu Verlagsgruppe Passau przez PKN ORLEN SA sprzeczne z Konstytucją RP – opinia prof. M. Romanowskiego.
- 149. KONDZIŃSKA, Agata.:** Obajtek wszystko może: licencja na zarabianie / Agata Kondzińska, Iwona Szpala. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 30, dod. Wolna Sobota, s. 20-24, il.
Licencja na zarabianie
Kariera prezesa Orlenu Daniela Obajtki.
- 150. KOWALSKI, Artur.:** Ruch w nowej odświeżeniu / Artur Kowalski. – 09 II 2021 // Nasz Dziennik (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 32, s. 1, 4, il.
Planowanie uruchomienia 900 punktów pod marką „Orlen w ruchu” z ofertą gastronomiczną i prasą oraz usługami kurierskimi.
- 151. KUCHARCZYK, Katarzyna.:** To będzie gorący rok na rynku fuzji i przejęć / Katarzyna Kucharczyk. // Parkiet (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 9, s. 01, 04, il.
- 152. Narodowy** multikoncern stawia na klimatyczną neutralność / partner dodatku ORLEN. – 25 III 2021 // Dziennik Gazeta Prawna (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 58, dod. Energetyka Wiatrowa na Bałtyku, s. E2-E3, il.
Farmy wiatrowe na Bałtyku.
- 153. OBAJTEK, Daniel.:** Klucz do kariery: szczerza rozmowa z prezesem ORLENU / Daniel Obajtek; rozmawiał Łukasz Zboralski. – 11-17 I 2021. // Do Rzeczy (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 2, s. 68-70, fot.
Rozmowa z Danielem Obajtkiem o karierze zawodowej, strategii i sukcesach w zarządzaniu koncernem.
- 154. OPIATOWSKI, Ryszard.:** Pustynni herosi / Ryszard Opiatowski. // Przegląd Sportowy. – 2021, nr 10, dod. Historia nr 108, s. II-III, il.
Polscy rajdowcy, uczestniczący w Rajdzie Dakar w latach 1987-2021.
- 155. ORLEN** dla Płocka 2020. – 30 III 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 13, s. 23-26, il.
Wydarzenia sponsorowane przez PKN ORLEN w dziedzinie kultury, bezpieczeństwa, sportu oraz wsparcie związane z epidemią koronawirusa.
- 156. Orlen** rozwija detal / partnerem publikacji jest PKN ORLEN. – 12 III 2021 // Puls Biznesu (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 49, s. 15, il.
Zysk ze sprzedaży detalicznej w sklepach, kioskach na stacjach benzynowych, m.in. pod marką „Orlen w ruchu”, oferty gastronomicznej, sprzedaży prasy oraz usług kurierskich.
- 157. PAWLAK, Maciej.:** Napędza pojazdy, magazynuje energię: wodór przyspieszy neutralność klimatyczną / Maciej Pawlak. – 17-23 III 2021 // Gazeta Polska (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 11, s. 68-70, il.
- 158. Rekordy** w detalu i energetyce: jaki IV kwartał w PKN ORLEN, jaki cały rok 2020? / opracował (t). – 9 II 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 6, s. 16, il.
Podsumowanie finansowe PKN ORLEN.
- 159. Rok** 2020 okiem ORLENU. – I 2021 // GO!. – 2021, nr 1, s. 6-9, il.
Podsumowanie działalności firmy w 2020 r.
- 160. SEPIOŁO, Mariusz.:** Prymus z Pcimia / Mariusz Sepiolo. // Polityka. – 2021, nr 1/2, s. 36-38, il.
Daniel Obajtek, prezes PKN ORLEN SA.
- 161. SZŁĘZAK, Dariusz.:** Chcemy usiąść z Orlenem do rozmów / Dariusz Szlęzak; rozmowę przeprowadziła Barbara Oksińska. // Parkiet (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 2, s. 2, il.
Rozmowa z prezesem Polwaxu – D. Szlęzakiem.
- 162. ŚWIŚTOWSKI, Kacper.:** Porzucając węgiel, trzeba spojrzeć na morze / Kacper Świśtowski. – 12-18 II 2021. // Wprost (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 6, dod. Zielone Inwestycje: raport, s. 238-253, il.
Polityka energetyczna Polski do 2040 roku
- 163. WĘGRECKI, Józef.:** O budowaniu chemii w niepewnych czasach: nowa strategia, ambitne cele / Józef Węgrecki; rozmawiała Julia Koźlik. – I kwartał 2021 // Chemia Przemysłowa. – 2021, nr 1, s. 8-11, il.
Rozmowa z członkiem zarządu ds. operacyjnych PKN ORLEN SA, Józefem Węgreckim.

Rolnictwo

– **Wieś** Mazowiecka = poz. 50

Hodowla

164. SADOWSKI, Arkadiusz.: Wyjątkowo słodki biznes, czyli warto być pracowitym jak pszczoła / Arkadiusz Sadowski; rozmowa. – 26 I 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 4, s. 15, il.
Rozmowa z Arkadiuszem Sadowskim-założycielem i współwłaścicielem firmy Pasieki Rodziny Sadowskich.
Partnerem wydania Pasieki Rodziny Sadowskich.

– ZAWADZKA, Beata.: Nic nie dzieje się bez przyczyny = poz. 95

Ogrodnictwo

165. MARCINIAK, Jola.: Altanki nie są normatywne: czy czeka nas wielkie burzenie ogródków działkowych na Radziwiu? / Jola Marciniak. – 5 I 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 1, s. 5, il.
Rodzinny Ogród Działkowy „Nadwiślański” w Płocku.

Gospodarka wodna. Hydrotechnika

– WAWRZYŃCZAK, Aneta.: Jutro może być metr więcej = poz. 104
– WÓJCIK, Marcin.: Pod Płockiem Wisła jęczy i zgrzyta = poz. 105
– WÓJCIK, Marcin.: Wisła jęczy i zgrzyta = poz. 106

Handel. Usługi

– BeeS.: Radna stanęła w obronie płockich kupców = poz. 198
– BEREZOWSKI, Andrzej.: ORLEN wyjdzie poza stacje paliw z ofertą detaliczną = poz. 138
– BURZYŃSKA, Karolina.: Antykwariat: wymiana dobrej energii = poz. 298
– KOWALSKI, Artur.: Ruch w nowej odświeżeniu = poz. 151
– **Orlen** rozwija detal = poz. 157
– SADOWSKI, Arkadiusz.: Wyjątkowo słodki biznes, czyli warto być pracowitym jak pszczoła = poz. 164
166. STACHURSKA, Agnieszka.: Tak władze Płocka dbają o przedsiębiorców. Każą płacić, choć sami dostaną zwrot / Agnieszka Stachurska. – 11 II 2021. // PetroNews. – 2021, nr 3, s. 10-11, il.

Gastronomia

– BEREZOWSKI, Andrzej.: ORLEN wyjdzie poza stacje paliw z ofertą detaliczną = poz. 138
– KOWALSKI, Artur.: Ruch w nowej odświeżeniu = poz. 151
– **Orlen** rozwija detal = poz. 157

Finanse. Budżet

– AS.: Orlen podsumował ubiegły rok. „Osiągnęliśmy bardzo solidne wyniki” = poz. 137

- **Budżet** gminy w roku 2021 oraz plany inwestycyjne lokalnego samorządu = poz. 200
- **Budżet** Gostynina 2021. Przedszkole, stadion, drogi, oczyszczalnia ścieków = poz. 201
- CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Mazowiecka kasa dla subregionu plockiego = poz. 204
- KUBACKA, Magdalena.: Prawie trzy miliony pozyskanych środków na inwestycje = poz. 216
- **Nasz** budżet na 2021 rok = poz. 221
- **Perzyki** 2020 – wręczone! = poz. 224

Komunikacja. Transport. łączność

- BEREZOWSKI, Andrzej.: ORLEN wyjdzie poza stacje paliw z ofertą detaliczną = poz. 138
- 167. Burmistrz** Krzysztof Jadczyk po raz kolejny nominowany w plebiscyie „Z Tumskiego Wzgórza” / opracowanie A. Świerzyński. – 2021. // Echo Gąbina. – 2021, nr 1, s. 20-21, il.
- Nominacja w kategorii „Na Mazowszu Plockim” za oddanie do użytku obwodnicy Gąbina.
- 168. BURZYŃSKA, Karolina.:** Nie dla torów przez miasto: Orlen nie jest ważniejszy od plockczan / Karolina Burzyńska. – 05 III 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 53, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 8, il.
- Kontrowersyjne koncepcje towarowej obwodnicy kolejowej.
- 169. BURZYŃSKA, Karolina.:** Sąsiedzki dwugłos o torach : którędy pojedą cysterny / Karolina Burzyńska. – 19 III 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 65, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.
- Rozbieżne interesy dwóch sąsiadów
- Kontrowersyjny przebieg planowanej towarowej obwodnicy kolejowej. Sprzeciw mieszkańców Płocka i gminy Stara Biata.
- CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Mazowiecka kasa dla subregionu plockiego = poz. 204
- DANIELUK, Jacek.: Coś się zmieniło? = poz. 205
- DANIELUK, Jacek.: Radni apelują do premiera = poz. 206
- GÓRECKI, Michał.: Budowniczy dróg i mostów = poz. 69
- MARCINIAK, Jola.: Co się dzieje na Boryszewskiej? = poz. 219
- 170. NOWAKOWSKI, Andrzej.:** Prezydent Płocka pisze do Premiera / Andrzej Nowakowski. – I 2021 // Nasz Płock. – 2021, nr 1(140), s. 11, il.
- Dot. drogi ekspresowej S10 i przebudowy ul. Wyszogrodzkiej.
- **Orlen** rozwija detal = poz. 157
- PAWLAK, Maciej.: Napędza pojazdy, magazynuje energię = poz. 158
- 171. Strumieniem** płyną do Gostynina środki zewnętrzne. – IV-VI 2021. // Nasz Gostynin. – 2021, nr 2(54), s. 5, il.
- 172. S10** i Obwodnica Aglomeracji Warszawskiej – podsumowanie spotkań z samorządami. – 19 II 2021 // eWyszogrod.pl. – 2021, nr 73, s. 8-10, il.

Gospodarka komunalna. Pożarnictwo

- DOMAGALSKA, Teresa.: Zmarł Mirosław Hińcz = poz. 67
- **Mariusz** Feltynowski – rektorem-komendantem SGSP = poz. 63
- 173. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.:** Strażacy z OSP w Lelicach świętują 105 lat / Teresa Radwańska-Justyńska. – 30 III 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 13, s. 31, il.
- Historia OSP w Lelicach.
- 174. ZAKRZEWSKI, Andrzej.:** Straże pożarne w przededniu wybuchu II wojny światowej i okresie okupacji / Andrzej Zakrzewski. – II 2021. // Miesięcznik Pasternski Płocki. – 2021, nr 2, s. 164-172
- Autor artykułu jest duchownym diecezji plockiej.
- ZAWADKA, Marcin.: Nowa metoda opłat za śmieci = poz. 229

Gospodarka mieszkaniowa

- 175. RĄCZKOWSKI, Jan.:** Pozostawiam spółdzielnię dobrze

zorganizowaną / z Janem Rączkowskim rozmawia Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2021, nr 1(140), s. 9-10, il.

Rozmowa z Janem Rączkowskim, prezesem Płockiej Spółdzielni Lokatorsko-Własnościowej.

VII. ZAGADNIENIA POLITYCZNE I SPOŁECZNE

Zagadnienia ogólne

- GADOWSKI, Witold.: „Dziennikarstwo” na niemiecką modłę = poz. 144
- ŻURAWICKA, Paulina.: Nie dla podziału Mazowsza – negatywne skutki planowanego podziału województwa mazowieckiego z perspektywy środowisk samorządowych, naukowych i mieszkańców = poz. 197

Unia Europejska. Fundusze wspólnotowe

- **Fundusze** Europejskie na Mazowszu = poz. 9

Partie polityczne

- (lesz).: Jak plockczanie postów wybierali = poz. 128
- LEWANDOWSKA, Anna.: Adam Sierocki = poz. 84

Organizacje społeczne

- 176. (EG).:** „Mali niezłomni”: w Gostyninie działał młodzieżowy ruch oporu / (eg). – 9 III 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 10, s. 12, il.
- Podziemie polityczne i zbrojne 1944-1956 r., w tym organizacje młodzieżowe, na terenie powiatu gostynińskiego.
- 177. (EK).:** Podsumowali wyjątkową edycję: „zaDziałaj lokalnie w Powiecie Plockim” / (ek). – 12 I 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 2, s. 14, il.
- Konkurs Grantowy „Działaj Lokalnie” - laureaci edycji 2020.
- 178. MAŁECKA, Agnieszka.:** Na trudne sytuacje: pomoc psychologiczna / Agnieszka Małecka. – 12 II 2021 // Gość Niedzielny. – 2021, nr 6, dod. Gość Płocki, nr 6/619, s. III, il.
- Stowarzyszenie na rzecz Małżeństwa i Rodziny „Nie ma lekko”
- MAT.: Są chwile i ludzie, których się nie zapomina = poz. 90
- 179. NOWAK, Rafał.:** „Witamina ducha” szansą dla osób wykluczonych społecznie / Rafał Nowak; rozm. przepr. Edyta Trojańska. // Wieś Mazowiecka. – 2021, nr 1, s. 36-37, il.
- Warsztat tłoczenia oleju na zimno, warsztat ogrodnicy i opieki nad niepełnosprawnymi – sposoby zarabiania na utrzymanie stowarzyszenia „Witamina Ducha”.
- 180. SMUK-STRATENWERTH, Ewa.:** Ziarno w roku 2020 / Ewa Smuk-Stratenwerth. – 2021 // Wieści znad Wisły. – 2021, nr 111, s. 17-20, il.
- 181. SZATKOWSKA, Lena.:** 80. rocznica likwidacji plockiego getta: film i wystawa online „Żydzi plockcy 1939-1945” / Lena Szatkowska. – 9 III 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 10, s. 18, il.

Polityka społeczna

- BURZYŃSKA, Karolina.: Drzewa tlenowe, miasto róż czy pomnik kibica? = poz. 202
- LEWANDOWSKA, Anna.: Jaki Płock, jakie Mazowsze w 2040 r? = poz. 217
- LEWANDOWSKA, Anna.: Wymyślmy superregion = poz. 218

Praca. Bezrobocie

- **Biuletyn** Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy = poz. 3
- **Jak** być atrakcyjnym pracodawcą = poz. 148
- 182. LESIUK, Remigiusz.:** Barometr zawodów na 2021 rok / Remigiusz Lesiuk. – I-III 2021. // Biuletyn Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy. – 2021, nr 1, s. 9-12, il.
- 183. LEWANDOWSKA, Danuta.:** Jednorazowe środki z Funduszu Pracy na podjęcie działalności gospodarczej dla osób bezrobotnych : podsumowanie za 2020 rok / Danuta Lewandowska. //

Praca i Rozwój. – 2020, nr 4-2021, nr 1, s. 15-17, il.

184. LEWANDOWSKA, Danuta.: Podsumowanie realizacji zadań określonych w ustawie z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2020 r., poz. 374 z późn. zm.) / Danuta Lewandowska. // Praca i Rozwój. – 2020, nr 4-2021, nr 1, s. 5-7, il.

185. PACUSKI, Michał.: Osoby niepełnosprawne bezrobotne na mazowieckim rynku pracy w 2020 roku / Michał Pacuski. – I-III 2021. // Biuletyn Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy. – 2021, nr 1, s. 7-8, il.

186. SAMUL, Hubert.: Sytuacja na mazowieckim rynku pracy w 2020 roku / Hubert Samul. – I-III 2021. // Biuletyn Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy. – 2021, nr 1, s. 4-6, il.

187. ZIEMBICKA, Małgorzata.: Dotacja dla mikro i małych przedsiębiorstw / Małgorzata Ziembicka. // Praca i Rozwój. – 2020, nr 4-2021, nr 1, s. 8-13, il.

Opieka społeczna. Działalność charytatywna

– BOCZKOWSKA, Alina.: Dobra współpraca to podstawa! = poz. 199

188. BURZYŃSKA, Karolina.: Pobądźmy ze sobą: choćby tylko wirtualnie: Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy / Karolina Burzyńska. – 29 I 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 23, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Wylicytuj okładkę!

– CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia w Płocku = poz. 281

189. GORCZYCA, Agnieszka.: Rodziny zastępcze to szansa na normalne życie / Agnieszka Gorczyca ; rozmowę przeprowadziła Anna Matuszewska. – 26 I 2021 // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 79, s. 15, il.

Rozmowa z Agnieszką Gorczycą, dyrektor Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie nt funkcjonowania rodzin zastępczych.

– KOWALCZYK, Zofia.: Ryszard Kosek zmalował 2021: licytujcie! = poz. 274

– LEWANDOWSKA, Anna.: Bo dobro może do mnie wróci = poz. 77

– NOWAK, Rafał.: „Witamina ducha” szansą dla osób wykluczonych społecznie = poz. 179

– OBAJTEK, Daniel.: Klucz do kariery = poz. 154

– PIĘTKA, Włodzimierz.: Kraina dobrego wychowania = poz. 73

190. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Z Płockiem nawet w Waszyngtonie: tegoroczny finał WOŚP: ponad 268 tysięcy zł / Teresa Radwańska-Justyńska. – 2 II 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 5, s. 11, il.

Wydarzenia i organizacje zaangażowane w WOŚP w Płocku.

191. SOBOCIŃSKI, Bogusław.: Mariawici w służbie Bogu i ludzium / Bogusław Sobociński. – III 2021. // Nasze Korzenie. – 2021, nr 18, s. 83, il.

192. Zlikwidowano Dom Dziecka w Giżycach. – 01-28 II 2021 // Gazeta Samorządność. – 2021, nr 54, s. 13, il.

Giżyce (gm. Iłów)

Związki zawodowe

– GÓRSKA, Ewa.: Gdyby szukać wzoru Polaka, Polki = poz. 81

Zagadnienia socjologiczne

– BURZYŃSKA, Karolina.: Za Matkę Boską z tęczę do sądu = poz. 195

193. MARCINIĄK, Jola.: Rekordowo mało ślubów: najpopularniejsze imiona dla noworodków / Jola Marciniak. – 19 I 2021 // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 3, s. 5, il.

Dane o płócczanach z Urzędu Stanu Cywilnego.

– PIĘTKA, Włodzimierz.: Pustynia, która boli = poz. 289

– STOGOWSKA, Anna Maria.: [Aktywność społeczno-gospodarcza ziemian guberni płockiej w latach 1865-1914] = poz. 123

194. WIŚNIEWSKA, Karolina.: Barometr lokalny Tygodnika Płockiego : mieszkańcy gmin regionu płockiego zadowoleni ze swojego miejsca zamieszkania / Karolina Wiśniewska. – 2 III 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 9, s. 17, il.

Dane o płócczanach z Urzędu Stanu Cywilnego.

Patologia społeczna

195. BURZYŃSKA, Karolina.: Za Matkę Boską z tęczę do sądu: kościół a LGBT / Karolina Burzyńska. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 11, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6-7, il.

Oskarżenie o obrazę uczuć religijnych z powodu znieważenia wizerunku Matki Boskiej Częstochowskiej z Dzieciątkiem w Płocku.

196. KACPRZAK, Izabela.: Kolejny duchowny z poważnymi zarzutami / Izabela Kacprzak, Grażyna Zawadka. – 11 III 2021 // Rzeczpospolita (Wyd. elektroniczne). – 2021, nr 58, s. A4

Ks. Krzysztof L. oskarżony o przestępstwa seksualne wobec 7 nieletnich chłopców popełnione w latach 1985-1998.

Uroczystości. Obchody. Miejsca pamięci narodowej

– LEWANDOWSKA, Anna.: Pamięć o naszych sąsiadach = poz. 129

VIII. ZAGADNIENIA PRAWNO-ADMINISTRACYJNE

Administracja terenowa

– STACHURSKA, Agnieszka.: Płock bez dyspozytorni. Wojewoda: Z punktu widzenia pacjentów nic się nie zmieni = poz. 235

– STRUZIŁ, Adam.: Wywiad z marszałkiem województwa mazowieckiego Adamem Struzikiem = poz. 228

197. ŻURAWICKA, Paulina.: Nie dla podziału Mazowsza – negatywne skutki planowanego podziału województwa mazowieckiego z perspektywy środowisk samorządowych, naukowych i mieszkańców / Paulina Żurawicka. – III 2021 // Mazowsze: Studia Regionalne. – 2021, nr 36, s. 119-130, il. – Bibliografia, s. 128-129 – eng. Abstract

Terenowe organy administracji rządowej

– WAWRZYŃCZAK, Aneta.: Jutro może być metr więcej = poz. 104

– WÓJCIK, Marcin.: Pod Płockiem Wisła jęczy i zgrzyta = poz. 105

Samorząd terytorialny

198. BEES.: Radna stanęła w obronie płockich kupców: nie uzyskała odpowiedzi na pytania, wywołała reakcję łańcuchową / BeeS. – 16 II 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 7, s. 7, il.

Dot. opłat naliczanych kupcom przez spółkę Rynex na targowisku przy Rembielińskiego.

199. BOCZKOWSKA, Alina.: Dobra współpraca to podstawa! / Alina Boczkowska. – 19 II 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 41, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6-7, il.

My po prostu lubimy tę robotę

Udział pracowników płockiego ratusza w licytacji okładki Gazety Wyborczej na rzecz Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy.

200. Budżet gminy w roku 2021 oraz plany inwestycyjne lokalnego samorządu / opracowanie W.O. – 2021. // Echo Gąbina. – 2021, nr 1, s. 14-15

Budżet Miasta i Gminy Gąbina na 2021 r.

201. Budżet Gostynina 2021. Przedszkole, stadion, drogi, oczyszczalnia ścieków. – I-III 2021. // Nasz Gostynin. – 2021, nr 1(53), s. 8, il.

– BURZYŃSKA, Karolina.: Ale nam nawaliło lodu tej zimy = poz. 98

202. BURZYŃSKA, Karolina.: Drzewa tlenowe, miasto róż czy

- pomnik kibica?: budżet obywatelski, edycja 10 / Karolina Burzyńska. – 19 III 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 65, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6, il.
- BURZYŃSKA, Karolina.: Nie dla torów przez miasto = poz. 168
- 203. BURZYŃSKA, Karolina.:** Nowe oblicza „grzybka” i byłej Dianny: miasto rozdziela dotacje na prace przy cennych budynkach / Karolina Burzyńska. – 26 III 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 71, dod. Tygodnik Płock, s. 4-5, il.
- BURZYŃSKA, Karolina.: Płockie powietrze zbadane: jaka diagnoza? = poz. 99
- BURZYŃSKA, Karolina.: Sqsiedzki dwugłos o torach = poz. 169
- BURZYŃSKA, Karolina.: Tam były zakłady drobiarskie, a będzie atrakcyjne miniosiedle = poz. 268
- 204. CZAJKOWSKI, Grzegorz.:** Mazowiecka kasa dla subregionu płockiego / Grzegorz Czajkowski. // Nasz Płock. – 2020, nr 1(140), s. 12, il.
- 205. DANIELUK, Jacek.:** Coś się zmieniło?: dwa i pół roku od porozumienia w sprawie rozbudowy Wyszogrodzkiej / Jacek Danieluk. – 19 I 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 3, s. 3, il.
- Droga krajowa nr 62 oraz przebudowa odcinka ulicy Wyszogrodzkiej.
- 206. DANIELUK, Jacek.:** Radni apelują do premiera: co dalej z rozbudową ulicy Wyszogrodzkiej / Jacek Danieluk. – 2 II 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 5, s. 8, il.
- Droga krajowa nr 62 oraz przebudowa odcinka ulicy Wyszogrodzkiej.
- 207. (EG).:** Powstanie w zabytkowych jatkach : Muzeum Regionalne Ziemi Gostynińskiej / (eg). – 5 I 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 1, s. 12, il.
- Muzeum Regionalne Ziemi Gostynińskiej w zabytkowych jatkach (oddział Muzeum Mazowieckiego w Płocku); historia handlu ulicznego w Gostyninie.
- 208. (EK).:** Sytuacja na Wiśle, szczepienia, inwestycje drogowe : starosta płocki odpowiedział na pytania mieszkańców / (ek). – 23 II 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 8, s. 28, il.
- 209. Inwestycje** na terenie miasta i gminy Gąbin w roku 2020 / opracowanie W.O. – 2021. // Echo Gąbina. – 2021, nr 1, s. 22-28, il.
- 210. (JAC).:** Poligamia, homoseksualizm, aborcja... : w Płocku nie będzie ulicy Ireny Krzywickiej / (jac). – 2 III 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 9, s. 3, il.
- 211. (JAC).:** Przekroczy 1 miliard: radni przyjęli budżet Płocka na 2021 rok / (jac). – 5 I 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 1, s. 6
- 212. Kalendarium** najważniejszych wydarzeń / opracowanie Pracownia Dokumentacji Dziejów Miasta Sierpc. – 2 IV 2021. // Nasz Sierpc. – 2021, nr 1, s. 44-45, il.
- Najważniejsze wydarzenia w Sierpcu od grudnia 2020 do lutego 2021.
- 213. KINALSKA, Eliza.:** Naprawa wałów jest priorytetem: powiat płocki podsumował dotychczasową akcję powodziową / Eliza Kinalska. – 9 III 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 10, s. 14, il.
- 214. KINALSKA, Eliza.:** Ponad 92 mln zł trafi do subregionu płockiego: ośrodek radioterapii, modernizację dróg, inwestycje w kulturę / Eliza Kinalska. – 5 I 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 1, s. 7, il.
- 215. KINALSKA, Eliza.:** Przyjęto budżet na rok 2021: XXI sesja Rady Powiatu Płockiego / Eliza Kinalska. – 5 I 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 1, s. 14, il.
- 216. KUBACKA, Magdalena.:** Prawie trzy miliony pozyskanych środków na inwestycje / Magdalena Kubacka. – III-V 2021. // Głos Słupna. – 2021, nr 2(76), s. 3, il.
- Budżet gminy Słupno na 2021 r.
- (lesz): Jak płocczanie postów wybierali = poz. 128
- LEWANDOWSKA, Anna.: Adam Sierocki = poz. 84
- 217. LEWANDOWSKA, Anna.:** Jaki Płock, jakie Mazowsze w 2040 r?: Supermiasta i Superregiony 2040 / Anna Lewandowska. – 26 III 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 71, dod. Tygodnik Płock, s. 6-7, il.
- Plebiscyt „Gazety Wyborczej”.
- LEWANDOWSKA, Anna.: Powtórka z dni grozy: kalendarium = poz. 101
- 218. LEWANDOWSKA, Anna.:** Wymyślmy superregion: plebiscyt / Anna Lewandowska. – 26 III 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 71, dod. Tygodnik Płock, s. 8, il.
- SuperMiasta2040, SuperRegiony 2040 – Plebiscyt „Gazety Wyborczej”, wirtualne spotkanie prezydentów Płocka, Radomia i Warszawy i marszałka Mazowsza Adama Struzika.
- 219. MARCINIAK, Jola.:** Co się dzieje na Boryszewskiej?: ciąg dalszy interwencji Tygodnik Płockiego / Jola Marciniak. – 9 III 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 10, s. 8, il.
- Budowa drogi przy ulicy Boryszewskiej.
- 220. Na tropie** miejskich inwestycji. – 2 IV 2021. // Nasz Sierpc. – 2021, nr 1, s. 23-24, il.
- Inwestycje miejskie w Sierpcu.
- 221. Nasz** budżet na 2021 rok. // Nasza Gmina. – 2021, nr 1(38), s. 6-7
- Budżet gminy Stara Biała na 2021 rok.
- NOWAKOWSKI, Andrzej.: Prezydent Płocka pisze do Premiera = poz. 170
- NOWAKOWSKI, Andrzej.: Teraz już każde drzewo ma być święte = poz. 107
- 222. NOWAKOWSKI, Andrzej.:** Zgodnie z przyjętym PLAN-em realizujemy miejskie inwestycje / z Andrzejem Nowakowskim rozmawia Jan B. Nycek. – IV 2021. // Nasz Płock. – 2021, nr 3(142), s. 4-5, il.
- Rozmowa z prezydentem Płocka.
- 223. NOWAKOWSKI, Andrzej.:** 10 lat na 186 stronach: prezydent Płocka napisał książkę / Andrzej Nowakowski; rozmawiała Anna Lewandowska. – 19 III 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 65, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 3, il.
- Na kwarantannie napisałem książkę
- Zawiera rec. książki: Zgodnie z planem / Andrzej Nowakowski. – Płock, 2021.
- Rozmowa z prezydentem Płocka - Andrzejem Nowakowskim.
- NOWAKOWSKI, Andrzej.: Zgodnie z planem = poz. 75
- NYCEK, Jan B.: Adam Sierocki – samorządowiec, przedsiębiorca, człowiek przyjazny = poz. 85
- 224. Perzyki** 2020 – wręczone!. – 2 IV 2021 // Nasz Sierpc. – 2021, nr 1, s. 2-5, il.
- Nagrody burmistrza miasta Sierpca.
- PLECHYŃSKI, Wiktor.: Firma wycofała się z realizacji ośrodka radioterapii w Płocku. Co dalej z budową? = poz. 233
- 225. Podsumowanie** wydarzeń w Mieście i Gminie Gąbin w 2020 roku / opracowanie W.O. – 2021. // Echo Gąbina. – 2021, nr 1, s. 29-34, il.
- 226. STACHURSKA, Agnieszka.:** Mamy mniej płocczan. Liczba zgónów w ubiegłym roku wyższa o blisko 30 proc. / Agnieszka Stachurska. – 8 VII 2021. // PetroNews. – 2021, nr 13, s. 1, 11, il.
- „Raport o stanie miasta Płocka” za 2020 r.
- 227. STACHURSKA, Agnieszka.:** Prezydent: Mamy pierwsze elektryczne auto. Zieloni: Wycinają drzewa, chwalą się elektrykiem / Agnieszka Stachurska. – 7 I 2021. // PetroNews. – 2021, nr 1, s. 14, il.
- STACHURSKA, Agnieszka.: Tak władze Płocka dbają o przedsiębiorców. Każą płacić, choć sami dostaną zwrot = poz. 166
- STACHURSKA, Agnieszka.: Teren chroniony Jaru Rosicy będzie mniejszy. Społecznikom odebrano głos = poz. 109
- STACHURSKA, Agnieszka.: Wielka powódź znów w Płocku.

- Zalana ulica Gmury, ewakuacja mieszkańców = poz. 103
 — Strumieniem płyną do Gostynina środki zewnętrzne = poz. 171
228. STRUZIŁ, Adam.: Wywiad: Wywiad z marszałkiem województwa mazowieckiego Adamem Struzikiem / Adam Struzik; rozmowa. – 2 IV 2021 // Nasz Sierpc. – 2021, nr 1, s. 6-7, il.
 — WÓJCIK, Marcin.: Wisła jęczy i zgrzyta = poz. 106
229. ZAWADKA, Marcin.: Nowa metoda opłat za śmieci / Marcin Zawadka; rozmowa. // Głos Słupna. – 2021, nr 1, s. 5, il.
 Rozmowa z wójtem gminy Słupno Marcinem Zawadką.
 — Zlikwidowano Dom Dziecka w Giżycach = poz. 192
 — ŻURAWICKA, Paulina.: Nie dla podziału Mazowsza – negatywne skutki planowanego podziału województwa mazowieckiego z perspektywy środowisk samorządowych, naukowych i mieszkańców = poz. 197

Sądownictwo

- BURZYŃSKA, Karolina.: Jest pierwsza kara = poz. 133
 — FIGURSKI, Paweł.: Prokuratura i fałszywe zeznania Obajtki = poz. 141
 — KACPRZAK, Izabela.: Kolejny duchowny z poważnymi zarzutami = poz. 196
 — KAPPES, Aleksander.: Czy będzie proces Orlen v. Romanowski? = poz. 149

Więziennictwo

- 230. LEWANDOWSKA, Anna.:** Spowiedź z ochroniarzem i pałką: strajk głodowy pacjentów / Anna Lewandowska. – 05 II 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 29, Tygodnik Płock, s. 1, 6-7, il.
 Strajk więźniów niebezpiecznych w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie.

IX. WOJSKO

- SAMBORSKI, Mariusz.: Ekshumacja nieznanego żołnierza w Cierszewie, gm. Brudzeń Duży = poz. 122

X. OCHRONA ZDROWIA

- (lesz.): Poetycki monolog doktora J. = poz. 262

Służba zdrowia

- 231. AS.:** To już rok walki z koronawirusem w płockim szpitalu. „Na wszystkich oddziałach więcej zgonów” / AS. – 25 III 2021. // PetroNews. – 2021, nr 6, s. 1, 2, il.
232. BURZYŃSKA, Karolina.: My nie dezertujemy: taką mamy pracę: pandemia w Polsce / Karolina Burzyńska. – 05 III 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 53, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 6-7, il.
 Dr Justyna Ulińska, specjalista chorób zakaźnych, zastępca ordynatora oddziału zakaźnego w szpitalu wojewódzkim w Płocku.
 — CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Mazowiecka kasa dla subregionu płockiego = poz. 204
 — GÓRSKA, Ewa.: Gdyby szukać wzoru Polaka, Polki = poz. 81
 — GRZYBAŁA, Jacek.: Mój pradziadek Florian Krassowski (1816-1889) = poz. 78
 — LEWANDOWSKA, Anna.: Tak wiele mieli planów i marzeń = poz. 58
 — LEWANDOWSKA, Anna.: Tak wielu z nas odeszło = poz. 110
233. PLECZYŃSKI, Wiktor.: Firma wycofała się z realizacji ośrodka radioterapii w Płocku. Co dalej z budową? / Wiktor Pleczyński, Agnieszka Stachurska. – 7 I 2021. // PetroNews. – 2021, nr 1, s. 9, il.
234. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: W Płocku jest półtora tysiąca chętnych: ruszyło testowanie nauczycieli klas I-III / Teresa Radwańska-Justyńska. – 12 I 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 2, s. 7, il.

Dobrowolne testy diagnostyczne dla płockich nauczycieli.

- 235. STACHURSKA, Agnieszka.:** Płock bez dyspozytorni. Wojewoda: Z punktu widzenia pacjentów nic się nie zmieni / Agnieszka Stachurska, Wiktor Pleczyński. – 7 I 2021. // PetroNews. – 2021, nr 1, s. 6, il.
 — STRUZIŁ, Adam.: Wywiad z marszałkiem województwa mazowieckiego Adamem Struzikiem = poz. 228

Lecznictwo

- LEWANDOWSKA, Anna.: Spowiedź z ochroniarzem i pałką = poz. 230

Higiena. Epidemiologia

- AS.: To już rok walki z koronawirusem w płockim szpitalu. „Na wszystkich oddziałach więcej zgonów” = poz. 231
 — BURZYŃSKA, Karolina.: Jest pierwsza kara = poz. 133
 — BURZYŃSKA, Karolina.: My nie dezertujemy: taką mamy pracę = poz. 232
 — LEWANDOWSKA, Anna.: Tak wielu z nas odeszło = poz. 110
 — RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: W Płocku jest półtora tysiąca chętnych = poz. 234

XI. NAUKA OŚWIATA KULTURA

- Rocznik Mazowiecki = poz. 43

Szkolnictwo wyższe

- BURZYŃSKA, Karolina.: Lwy, lamparty, tygrysy, pumy na skarpie = poz. 267

Organizacje naukowe

Towarzystwo Naukowe Płockie

- 236. KRUSZEWSKI, Zbigniew Paweł.:** Na straży dziedzictwa narodowego / ze Zbigniewem Kruszewskim rozmawia Piotr Kieraciński. // Nasz Płock. – 2021, nr 1(140), s. 5, il.
 Rozmowa z prezesem Towarzystwa Naukowego Płockiego.
 — Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego za rok 2020 = poz. 45

Oświata. Zagadnienia ogólne

- DOMAGALSKA, Teresa.: Zmarł Mirosław Hińcz = poz. 67
 — MATUSZEWSKA, Anna.: Ostatnie pożegnanie Pawła Wierzbickiego = poz. 91
 — RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: W Płocku jest półtora tysiąca chętnych = poz. 234
237. ŻYLIŃSKA, Marzena.: Per aspera ad astra?: nie w szkole! / Marzena Żylińska; rozmawiali Małgorzata Gasik, Marcin Jarszewski, Emilia Ziółkowska. – I-III 2021. // Meritum. – 2021, nr 1, s. 23-32, fot.
 Krytyka obecnych metod i procesów nauczania.

Szkolnictwo podstawowe

- 238. Oświata** w gminie Bulkowo. // Kurier Gminy Bulkowo. – 2021, nr 1(31), s. 9, il.

Szkolnictwo ogólnokształcące

- 239. RAD.:** Z marszałkiem Małachowskim od 100 lat: kolejny jubileuszowy rok w płockim liceum / rad. – 9 II 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 6, s. 18, il.
 Plany obchodów stulecia nadania patrona płockiej Małachowiance.

Kształcenie ustawiczne

- SMUK-STRATENWERTH, Ewa.: Ziarno w roku 2020 = poz. 180

Przedszkola

- (eg). : „Mali niezłomni” = poz. 176
- **Oświata** w gminie Bulkowo = poz. 238

Kultura

- CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Mazowiecka kasa dla subregionu płockiego = poz. 204

Domy kultury

- KUNAVAR, Marta Alicja.: Po drugiej stronie stołu = poz. 89

Imprezy kulturalne

- **Kalendarium** najważniejszych wydarzeń = poz. 212
- **Podsumowanie** wydarzeń w Mieście i Gminie Gąbin w 2020 roku = poz. 225
- RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Z Płockiem nawet w Waszyngtonie = poz. 190
- SZATKOWSKA, Lena.: Płockie urodziny pani Miry = poz. 97

Amatorski ruch artystyczny

- 240. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.:** Jubileusz sierpeckiej Kasztelanki / Teresa Radwańska-Justyńska. – 26 I 2021 // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 4, s. 11, il.
- 35 lat Ludowego Zespołu Artystycznego „Kasztelanka”.

Muzea i wystawy

- BOGUĆKA, Agnieszka.: Niezła jatka! = poz. 266
- 241. BURZYŃSKA, Karolina.:** Z rozmachem w trzecie stulecie: Muzeum Mazowieckie / Karolina Burzyńska. – 05 II 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 29, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.
- 242. KOWALCZYK, Zofia.:** Pamięć o Olendrach : Skansen Osadnictwa Nadwiślańskiego / Zofia Kowalczyk. – 13 VII 2021 // Gazeta Wyborcza (Wyd. zasadnicze). – 2021, nr 160, s. 9, il.

Muzeum Diecezjalne

- 243. SZATKOWSKA, Lena.:** Muzeum Diecezjalne zaprasza na wirtualną wystawę: przewodniczka, opiekunka, pocieszycielka / Lena Szatkowska. – 26 I 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 4, s. 14, il.
- Wirtualna wystawa „Matka Boża w ikonie” w Muzeum Diecezjalnym.

Muzeum Mazowieckie

- 244. CZAJKOWSKI, Grzegorz.:** Dla mieszkańców i turystów: w Gostyninie powstanie kolejny oddział Muzeum Mazowieckiego / Grzegorz Czajkowski. // Nasz Płock. – 2021, nr 1(140), s. 1, il.
- JANIĄK, Radosław.: Zabytki z dwóch grobów ciałopalnych z wczesnej epoki żelaza w zbiorach Muzeum Mazowieckiego w Płocku = poz. 112
- LEWANDOWSKA, Anna.: Wanda wraca jako Beata = poz. 87
- 245. SOBIERAJ, Leonard.:** Historia ma swój potencjał / z Leonardem Sobierajem rozmawia Grzegorz Czajkowski. // Nasz Płock. – 2021, nr 1(140), s. 6, il.
- Rozmowa z dyrektorem Muzeum Mazowieckiego w Płocku nt. lokalizacji Muzeum Regionalnego Ziemi Gostynińskiej.
- SOBOCIŃSKI, Michał.: Przygód kilka na makiecie psa, co plamę miał na grzbiecie = poz. 264

Muzeum Wsi Mazowieckiej

- 246. ASZTEMBORSKI, Jarosław.:** Jubileusz sierpeckiego Muzeum / Jarosław Asztemborski. – 2 III 2021 // Ekstra Sierpc. – 2021, nr 81, s. 22, il.
- Zapowiedź wydarzeń z okazji obchodów 50-lecia Muzeum Wsi

Mazowieckiej w Sierpcu.

- 247. Muzealne** zakupy w Bieżuniu. – 2021 // Wieści Muzealne. – 2021, nr 1(19), s. 10, il.

Nowe eksponaty w Muzeum Małego Miasta w Bieżuniu.

- 248. PIOTROWSKI, Jerzy.:** Biezuńskie konserwacje / Jerzy Piotrowski. – 2021 // Wieści Muzealne. – 2021, nr 1(19), s. 11, il.

Prace konserwatorskie eksponatów w Muzeum Małego Miasta w Bieżuniu.

- 249. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.:** Mazowieckie zwyczaje Wielkiej Nocy: palenie Judasza, rzucanie popiołem, zakopywanie jajek w ogrodzie, Turki przy grobie... / Teresa Radwańska-Justyńska. – 30 III 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 13, s. 6, il.
- Tradycje przedstawione przez pracowników Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu.

- 250. RUMIŃSKI, Robert.:** Wiatrak w sierpeckim skansenie / Robert Rumiński. – III 2021. // Poznaj Swoj Kraj. – 2021, nr 1-3, s. 53-56, il.

Uruchomienie wiatraka z XIX w. z Zalesia z okazji 50. rocznicy skansenu.

- 251. RZESZOTARSKI, Jan.:** Tu nigdy się nie nudzę / Jan Rzeszotarski; rozmowa. – 16 II 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 7, s. 13, il.

Rozmowa z dyrektorem Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu z okazji 50-lecia placówki.

- 252. RZESZOTARSKI, Jan.:** Wywiad jubileuszowy z dyrektorem Muzeum Wsi Mazowieckiej – Janem Rzeszotarskim / Jan Rzeszotarski; rozmowa Redakcja. – 2021 // Wieści Muzealne. – 2021, nr 1(19), s. 2-7, il.

50-lecie istnienia Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu.

Kultura fizyczna. Sport

– **Bieganie** to jego pasja = poz. 68

- 253. CZAJKOWSKI, Grzegorz.:** Siatkarze kolejną sekcją Wisły Płock / Grzegorz Czajkowski. // Nasz Płock. – 2021, nr 2(141), s. 14, il.

- 254. Gmina Bulkowo:** „Zjednoczeni” Bulkowo. – III 2021 // infoPłockTV. – 2021, nr 6, s. 7, il.

Wielosekcyjny Klub Sportowy „Zjednoczeni” w Bulkowie.

- 255. GUTOWSKI, Cezary.:** Pierwszy taki spektakl : Formuła 1 / Cezary Gutowski. – 23 II 2021 // Przegląd Sportowy. – 2021, nr 44, s. 10-11, il.

Prezentacja bolidu C41 zespołu Alfa Romeo Racing Orlen w Teatrze Wielkim w Warszawie. PKN ORLEN sponsorem tytularnym zespołu.

- 256. HUĆKO, Marta.:** Pożegnanie ze starym stadionem / Marta Hućko. – II 2021. // Czas Wisły. – 2021, nr 146, s. 6-7, il.

Wspomnienia pracowników dot. starego płockiego stadionu Wisły.

– **Kalendarium** najważniejszych wydarzeń = poz. 212

- 257. MARZEC, Tomasz.:** Mierzmy siły na zamiary / z Tomaszem Marcem rozmawia Grzegorz Czajkowski. – I 2021. // Nasz Płock. – 2021, nr 1(140), s. 13-14, il.

Rozmowa z nowym prezesem Wisły Płock.

– OPIATOWSKI, Ryszard.: Pustynni herosi = poz. 155

- 258. OSIŃSKI, Wojciech.:** Cóż to było za widowisko!: piłka ręczna / Wojciech Osieński. – 19 III 2021 // Przegląd Sportowy. – 2021, nr 65, s. 25, il.

Półfinał PGNiG Pucharu Polski – mecz Orłenu Wisły Płock z łomżą Vive Kielce w Kielcach.

- 259. URYGA, Alan.:** Chcę wychodzić na boisko i walczyć o każdą piłkę / z Alanem Urygą rozmawia Michał Wiśniewski. – 26 III 2021 // Wiadomości PortalPłock. – 2021, nr 40, s. 11-12, il.

Rozmowa z kapitanem Wisły Płock.

- 260. WĄSOWSKI, Maciej.:** Wielka szansa dla młodzieży: Wisła Płock / Maciej Wąsowski. // Przegląd Sportowy. – 2021, nr 23, dod. Skarb Kibica, s. 78-81, il.

XIII. LITERATURA PIĘKNA

Historia literatury. Życie literackie

- ŁAZAREWICZ, Cezary.: Wymazany król życia = poz. 62
- WÓJCICKI, Kazimierz Władysław.: Diabeł Boruta w dawnej kulturze polskiej = poz. 132

Poezja

- 261. GROTE, Jolanta Maria.:** Nowe książki Jolanty Michalskiej / Jolanta Maria Grote. // Własnym Głosem. – 2021, nr 1(114), s. 18, il.

Zawiera rec. książki: Wielkie kłopoty małej Basi / Jolanta Michalska. – Płock, 2018.

Zawiera rec. książki: Wiślane kadry / Jolanta Michalska. – Płock, 2020.

- 262. (LESZ).:** Poetycki monolog doktora J.: „Galeria sonetów” Jarosława Waneckiego / (lesz). – 2 II 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 5, s. 9, il.

Zawiera rec. książki: Galeria sonetów / Jarosław Wanecki. – Kraków, 2020.

- 263. ŁĘCKI, Wojciech (1948-):** Bez początku bez końca / Wojciech Łęcki. – Konin: Wydawnictwo Psychoskok, 2021. – 100 stron; 20 cm.

ISBN 978-83-8119-771-7

Autor wierszy związany jest z regionem płockim.

- 264. SOBOCIŃSKI, Michał.:** Przygód kilka na makiecie psa, co plamę miał na grzbiecie / Michał Sobociński; piesek Plama: Natalia Jarząbkowska; projekt graficzny Sylwia Pogodzińska. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2021. – 27, [1] strona: ilustracje; 20 cm.

Bajka o psie wojewody, co narobił niezłej szkody...; Płockiej fidele krótkie przygody, co Plamie wpadła prosto do wody...; O tym, jak Plama rurą drewnianą pokonał w Płocku suszę niechcianą!

Proza

- CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Rzeczywistość może być ciekawsza od fikcji = poz. 74

- GROTE, Jolanta Maria.: Nowe książki Jolanty Michalskiej = poz. 261

- JANAS, Agnieszka L.: Mira = poz. 96

- MICHALSKI, Sergiusz.: Victor Joze mecenasem trzech wielkich malarzy = poz. 60

- NYCEK, Jan Bolesław.: Józef Wiktor Sulpicjusz Dobrski, czyli płocczanin w Paryżu = poz. 61

- 265. 1920:** nadzieja nie umiera nigdy / [copyright by Jan Edmund Kowalski, Edyta Świętek, Krzysztof Bochus, Anna Bińkowska, Marcin Ciszewski, Joanna Jax, Sylwia Zientek, Ewa A. Girowicz, Jacek Galiński, Marcin Jędrzyak, Jacek Kalinowski, Maciej Koncman, Bartosz Kozdęba, Rina Krempeć, Bartosz Majorczyk, Marek Strzała, Kamila Szmigiel, Krzysztof Usakiewicz, Jan Koska]. – Wydanie pierwsze. – Warszawa : Skarpa Warszawska, copyright 2021. – 363, [5] stron; 21 cm.

Częściowo materiały z konkursu literackiego „1920”.

ISBN 978-83-66644-59-5 (oprawa miękką)

XIV. SZTUKA

Architektura. Planowanie przestrzenne

- 266. BOGUCKA, Agnieszka.:** Niezła jątka! Agnieszka Bogucka. – 1-31 III 2021 // Mazowsze. Serce Polski 2021, nr 3, s. 38-39, il.

Pomysł utworzenia Muzeum Ziemi Gostynińskiej, kolejnego oddziału Muzeum Mazowieckiego w Płocku. Historia gostynińskich jatek (sukiennic).

- 267. BURZYŃSKA, Karolina.:** Lwy, lamparty, tygrysy, pумы na skarpie / Karolina Burzyńska. – 19 II 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 41, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

Ludzie z Płocka i okolic z pasją

Projekt azylu dla zwierząt przy płockim ZOO opracowany przez Sebastiana Jędrzejewskiego z Bielska, studenta wydziału architektury poznańskiego Uniwersytetu Artystycznego.

- BURZYŃSKA, Karolina.: Nowe oblicza „grzybka” i byłej Diany = poz. 203

- 268. BURZYŃSKA, Karolina.:** Tam były zakłady drobiarskie, a będzie atrakcyjne miniosiedle: nieruchomości / Karolina Burzyńska. – 26 III 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 71, dod. Tygodnik Płock, s. 3, il.

- 269. GOŁYGOWSKA, Małgorzata.:** Śladami błękitu królewskiego: konserwacja ołtarza głównego z kościoła pw. św. Jana Chrzciciela w Rębowie / Małgorzata Gołygowska. – IV-VI 2021. // Renowacje i Zabytki. – 2021, nr 2, s. 140-145, il.

Streszcz eng.

Rębowo (pow. płocki, gm. Wyszogród)

- 270. GRABOWSKI, Zbigniew.:** Dawne siedziby ziemiańskie w okolicach Płocka. część szósta / Zbigniew Grabowski. – III 2021. // Nasze Korzenie. – 2021, nr 18, s. 21-30, il.

Bibliografia

Historia pałaców w Lucieniu i w Łącku oraz dworów w Świerczynku i Świerczyniu.

- 271. LEWANDOWSKA, Anna.:** Dom Górnickiego: wspomnienia z przyszłości / Anna Lewandowska. – 29 I 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 23, dod. Tygodnik Płock, s. 7, il.

Problemy remontowo-budowlane nowych właścicieli budynku – pp. Komińskich.

- 272. LEWANDOWSKA, Anna.:** Niepotrzebne, nikt już w nich nie świętuje: płockie kuczki / Anna Lewandowska. – 05 III 2021. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 53, dod. Tygodnik Płock, s. 1, 4-5, il.

- 273. PRÓCHNIEWSKA, Maria.:** Renowacja dwóch ołtarzy z naw bocznych z kościoła św. Stanisława BM w Sokołowie / Maria Próchniewska, Katarzyna Daniel. – IV-VI 2021. // Renowacje i Zabytki. – 2021, nr 2, s. 146-153, il.

Streszcz eng.

Sokołów (gm. Gostynin)

Malarstwo. Rzeźba. Rysunek

- CHLEWIŃSKI, Zbigniew.: Artysta i przyjaciel = poz. 71

- 274. KOWALCZYK, Zofia.:** Ryszard Kosek zmarł 2021: licytujęcie! / Zofia Kowalczyk. // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 17, dod. Tygodnik Płock, s. 8, il.

3 egzemplarze kalendarza z pracami Ryszarda Koska, zaprojektowanego przez Zbigniewa Chlewińskiego i Jacka Czuryło, przeznaczony na aukcję Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy.

- (lesz).: Poetycki monolog doktora J. = poz. 262

- MICHALSKI, Sergiusz.: Victor Joze mecenasem trzech wielkich malarzy = poz. 60

- rad.: Matka Niezawodnej Nadziei = poz. 291

- 275. ROBAK, Waldemar.:** Zawsze chcieliśmy mieć taką Galerię! Przed nami jubileusz 40-lecia Płockiej Galerii Sztuki / Waldemar Robak. – 25 II 2021. // PetroNews. – 2021, nr 4, s. 13, il.

Jubileusz Płockiej Galerii Sztuki, dawniej Biuro Wystaw Artystycznych.

- SZATKOWSKA, Lena.: Muzeum Diecezjalne zaprasza na wirtualną wystawę = poz. 243

- ZAREMBA, Szymon.: Dwa „oblicza” biskupa Franciszka Pawłowskiego = poz. 79

- 10 lutego 2021 = poz. 57

Sztuka stosowana

- BURZYŃSKA, Karolina.: Z rozmachem w trzecie stulecie = poz. 241

– KOWALCZYK, Zofia.: Pamięć o Olendrach = poz. 242

Zabytki. Ochrona zabytków

- BOGUĆKA, Agnieszka.: Niezła jatk! = poz. 266
– BURZYŃSKA, Karolina.: Nowe oblicza „grzybka” i byłej Diany = poz. 203
– (eg).: Powstanie w zabytkowych jatkach = poz. 207
– GOŁYGOWSKA, Małgorzata.: Śladami błękitu królewskiego: konserwacja ołtarza głównego z kościoła pw. św. Jana Chrzciciela w Rębowie = poz. 269
– KONARSKA-PABINIĄK, Barbara.: Dom pod Arkadami okiem historyka = poz. 113
– KONARSKA-PABINIĄK, Barbara.: Z dziejów zamku w Gostyninie = poz. 114
– PIOTROWSKI, Jerzy.: Biezuńskie konserwacje = poz. 248
– PRÓCHNIEWSKA, Maria.: Renowacja dwóch ołtarzy z naw bocznych z kościoła św. Stanisława BM w Sokołowie = poz. 273
– ZAREMBA, Szymon.: Dwa „oblicza” biskupa Franciszka Pawłowskiego = poz. 79

Teatr

- GRADOWSKI, Adam.: Każda następna rola jest moją wymarzoną = poz. 64
– GREŃ, Aurelia.: Chciałam być bliżej sceny = poz. 65
276. SZATKOWSKA, Lena.: Dwie premiery u „Szaniawskiego”: teatralny marzec już z widownią / Lena Szatkowska. – 9 III 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 10, s. 10, il.
Zawiera rec. przedstawienia: Wszystko o mężczyznach / Miro Gavran; reż. Krzysztof Prus; Teatr Dramatyczny, Płock.
Zawiera rec. przedstawienia: Zamknij oczy i myśl o Anglii / John Chapman, Anthony Mariott; reż. Stefan Friedman; Teatr Dramatyczny, Płock.
– SZATKOWSKA, Lena.: Płockie urodziny pani Miry = poz. 97
– SZATKOWSKA, Lena.: Powrócili bohaterowie komiksu „Kajko i Kokosz” = poz. 55
– SZATKOWSKA, Lena.: Wspomnienie o Jerzym Stępiaku = poz. 86

Muzyka

- 277. (LESZ).:** Dzieła polskich kompozytorów i klarinet : Płocka Orkiestra Symfoniczna podsumowała rok / (lesz). – 12 I 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 2, s. 9, il.
278. PLECYŃSKI, Wiktor.: Jak działa Płocka Orkiestra Symfoniczna w czasach pandemii? / Wiktor Pleczyński. – 11 III 2021. // PetroNews. – 2021, nr 5, s. 4, il. – (ORLEN Blisko Ludzi)

Film

- GRADOWSKI, Adam.: Każda następna rola jest moją wymarzoną = poz. 64
– LEWANDOWSKA, Anna.: Wanda wraca jako Beata = poz. 87
– MAŁECKA, Agnieszka.: Niepokojne serce Wandy Szrajber = poz. 88
– NOWAK-DĄBROWSKA, Gabriela.: 80. rocznica likwidacji płockiego getta = poz. 130

Fotografia

- (lesz).: Płock w latach 1975-2000 = poz. 118

XV. ZAGADNIENIA WYZNANIOWE

- 279. BEES.:** Płock pamięta o swojej świętej: w 90. rocznicę objawień Jezusa Miłosiernego św. siostrze Faustynie / BeeS. – 23 II 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 8, s. 6, il.
Omówienie wydarzeń związanych z obchodami 90-tej rocznicy pierwszego objawienia Jezusa Miłosiernego św. Siostrze Faustynie

w Płocku.

– BURZYŃSKA, Karolina.: Za Matkę Boską z tęczę do sądu = poz. 195

280. CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Niezwykłe opracowanie wyjątkowej księgi / Grzegorz Czajkowski. – IV 2021. // M 4. – 2021, nr 1(35), s. 4, il.

Pontyfikat płocki

281. CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia w Płocku / Grzegorz Czajkowski. – II 2021 // Nasz Płock. – 2021, nr 2(141), s. 9, il.

Także historia Zakładu Anioła Stróża.

– GOŁYGOWSKA, Małgorzata.: Śladami błękitu królewskiego: konserwacja ołtarza głównego z kościoła pw. św. Jana Chrzciciela w Rębowie = poz. 269

282. GÓRCZYK, Wojciech Jerzy.: Augustianie w Ciechanowie: zarys dziejów konwentu do kasaty w 1864 r. / Wojciech Jerzy Górczyk. – I-III 2021. // Notatki Płockie. – 2021, nr 1/266, s. 12-24

Bibliografia. – Streszczenie w jęz. ang.

– KACPRZAK, Izabela.: Kolejny duchowny z poważnymi zarzutami = poz. 196

– KŁODAWSKI, Krzysztof Waclaw.: Ewangelicy = poz. 121

– **Kościół** był zawsze z nami! = poz. 53

283. KUĆKO, Wojciech.: Bogu dziękujecie, ducha nie gości: w 30. rocznicę spotkania w Płocku ze św. Janem Pawłem Wielkim / Wojciech Kućko. – III 2021. // Miesięcznik Pastorski Płocki. – 2021, nr 3, s. 268-270

Wizyta papieża Jana Pawła II w Płocku w 1991 roku.

284. (LESZ).: Ewangelicy w guberni płockiej: monografia historyczna Krzysztofa Kłodawskiego / (lesz). – 23 II 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 8, s. 9, il.

Zawiera recenzję książki: Ewangelicy na terenie województwa / guberni płockiej w latach 1815-1914 / Krzysztof Kłodawski. – Płock, 2020.

– LEWANDOWSKA, Anna.: Niepotrzebne, nikt już w nich nie świętuje = poz. 272

285. MAŁECKA, Agnieszka.: Główny Scenarzysta je zaskoczył / Agnieszka MałECKA. – 25 IV 2021 // Gość Niedzielny. – 2021, nr 16, dod. Gość Płocki, nr 16/629, s. VI-VII, il.

Dot. powołania zakonnego.

286. MAŁECKA, Agnieszka.: Kruchoczą czasy i moc miłosierdzia: 90. rocznica objawień / Agnieszka MałECKA, Włodzimierz Piętka. – 28 II 2021 // Gość Niedzielny. – 2021, nr 8, dod. Gość Płocki, nr 8/621, s. III, il.

Dot. rocznicy objawień Faustyny Kowalskiej.

– MAŁECKA, Agnieszka.: Niepokojne serce Wandy Szrajber = poz. 88

287. MAŁECKA, Agnieszka.: Tylu chorych, samotnych... Kto im pomoże? / Agnieszka MałECKA, Włodzimierz Piętka. – 27 IV 2021 // Gość Niedzielny. – 2021, nr 25, dod. Gość Płocki, nr 25/638, s. VI-VII, il.

Działalność dobroczynna Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo w Płocku.

– PIĘTKA, Włodzimierz.: Kraina dobrego wychowania = poz. 73

– PIĘTKA, Włodzimierz.: Łaska i charyzmat miejsca = poz. 72

288. PIĘTKA, Włodzimierz.: Miłosierdzie zawsze wraca / Włodzimierz Piętka. – 12 II 2021 // Gość Niedzielny. – 2021, nr 5, dod. Gość Płocki, nr 5/618, s. VI-VII, il.

Historia kamienicy przy Starym Rynku 14/18 w Płocku należącej do Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia.

– PIĘTKA, Włodzimierz.: Odeszła „gorliwa siostra” = poz. 66

289. PIĘTKA, Włodzimierz.: Pustynia, która boli / Włodzimierz Piętka, Agnieszka MałECKA. – 18 III 2021 // Gość Niedzielny. – 2021, nr 12, dod. Gość Płocki, nr 12/625, s. VI-VII, il.

Ankieta przeprowadzona wśród uczniów diecezji płockiej, którzy zrzęzynowali z udziału w katechezie szkolnej.

290. PIĘTKA, Włodzimierz.: Pytasz, badasz a księga odpowiada / Włodzimierz Piętka. – 24 I 2021. // Gość Niedzielny. – 2021, nr 3, dod. Gość Płocki, nr 3/616, s. VI, il.

Prace badawcze i konserwatorskie nad Pontyfikatem płockim w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki.

– PIĘTKA, Włodzimierz.: Wielki Post w Soldau = poz. 54

– PRÓCHNIEWSKA, Maria.: Renowacja dwóch ołtarzy z naw bocznych z kościoła św. Stanisława BM w Sokołowie = poz. 273

291. RAD.: Matka Niezawodnej Nadziei: najstarsza sierpecka Madonna ma 680 lat / rad. – 19 I 2021 // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 3, s. 13, il.

Konserwacja figury Matki Bożej Sierpeckiej i kult maryjny na przestrzeni wieków.

292. SEWERYNIAK, Henryk.: Gdy modlą się zmysły / z Henrykiem Seweryniakiem rozmawia Włodzimierz Piętka. – 28 III 2021 // Gość Niedzielny. – 2021, nr 11, dod. Gość Płocki, nr 11/625, s. IV, il.

Dot. średniowiecznych modlitw zapisanych w „Pontyfikale płockim”.

293. SEWERYNIAK, Henryk.: Księga mówi / z Henrykiem Seweryniakiem rozmawia Włodzimierz Piętka. – 24 I 2021 // Gość Niedzielny. – 2021, nr 3, s. 32-33, il.

Dot. prac konserwatorskich nad Pontyfikatem płockim w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki.

294. SMOLIŃSKI, Leszek.: [Łaskami słynący obraz Smardzewskiej Pani ozdobiony papieską koroną – recenzja] / Leszek Smoliński. – II 2021. // Miesięcznik Pastorski Płocki. – 2021, nr 2, s. 159-163

Zawiera rec. książki: Łaskami słynący obraz Smardzewskiej Pani ozdobiony papieską koroną / Tadeusz Pulcyn. – Smardzewo, 2020.

– SOBOCIŃSKI, Bogusław.: Mariawici w służbie Bogu i ludziom = poz. 191

295. Świadkowie Miłosierdzia: 90. Rocznica Objawienia Jezusa Miłosiernego Świętej Siostrze Faustynie / Redakcja Leszek Skierski ; Zgromadzenie Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2021. – 198 stron: ilustracje; 24 cm. ISBN 978-83-66171-54-1

XVI. KSIĄŻKA I CZYTELNICTWO. BIBLIOTEKI

Biblioteki naukowe

– CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Niezwykłe opracowanie wyjątkowej księgi = poz. 280

– PIĘTKA, Włodzimierz.: Pytasz, badasz a księga odpowiada = poz. 290

– SEWERYNIAK, Henryk.: Księga mówi = poz. 293

Biblioteki publiczne

296. MAŁECKA, Agnieszka.: Pasja zaczyna się... w bibliotece: ciekawa inicjatywa w Gostyninie / Agnieszka Malecka. – 12 II

2021 // Gość Niedzielny. – 2021, nr 6, dod. Gość Płocki, nr 6/619, s. IV, il.

Miejska Biblioteka Publiczna im. Jakuba z Gostynina – projekt „Człowiek z pasją”.

297. Z życia biblioteki: podsumowanie działalności za 2020 rok. // Kurier Gminy Bulkowo. – 2021, nr 1(31), s. 10-11, il.

Działalność Gminnej Biblioteki Publicznej w Bulkowie.

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

– CZAJKOWSKI, Grzegorz.: Rzeczywistość może być ciekawsza od fikcji = poz. 74

– (lesz).: Ewangelicy w guberni płockiej = poz. 284

Księgarstwo

298. BURZYŃSKA, Karolina.: Antykwariat: wymiana dobrej energii / Karolina Burzyńska. – 12 III 2021 // Gazeta Wyborcza. – 2021, nr 59, dod. Tygodnik Płock, s. 6-7, il. – (Płocczanie z pasją)

Antykwariat „Ballady i romanse” Adama Kotkiewicza na targowisku przy ul. Rembielińskiego w Płocku.

– KOWALCZYK, Zofia.: Ryszard Kosek zmalaował 2021: licytując! = poz. 274

Dziennikarstwo. Czasopiśmiennictwo

– BOCZKOWSKA, Alina.: Dobra współpraca to podstawa! = poz. 199

– **Burmistrz** Krzysztof Jadczyk po raz kolejny nominowany w plebiscycie „Z Tumskiego Wzgórza” = poz. 167

– BURZYŃSKA, Karolina.: Pobądźmy ze sobą: choćby tylko wirtualnie = poz. 188

– GADOMSKI, Witold.: Prof. Romanowski: przejście Polska Press przez Orlen jest sprzeczne z konstytucją = poz. 143

– GADOWSKI, Witold.: „Dziennikarstwo” na niemiecką modłę = poz. 144

– GROCHAL, Renata.: Ile jeszcze może Daniel Obajtek = poz. 145

– KAPPES, Aleksander.: Czy będzie proces Orlen v. Romanowski? = poz. 149

– LEWANDOWSKA, Anna.: Bo dobro może do mnie wróci = poz. 77

– OBAJTEK, Daniel.: Klucz do kariery = poz. 154

299. SZAT.: Głosowanie czas zacząć: Kapituła przyznała 40 Nominacji i... Superchampiony! / Szat. – 16 II 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 7, s. 5, il.

Wydarzenia nominowane w 4 kategoriach oraz nowe nagrody – Superchampiony – za pomoc w związku z pandemią koronawirusa (nominacje nieujawnione, wyłączone z głosowania).

300. SZAT.: Przysyłajcie swoje propozycje! rozpoczynamy 14. edycję plebiscytu „Z Tumskiego Wzgórza” - Wydarzenie Roku 2020 / Szat. – 2 II 2021. // Tygodnik Płocki. – 2021, nr 5, s. 3, il.

Zaproszenie do udziału w Plebiscycie TP.

INDEKS OSOBOWY

- A.T. 146
 Adamkowski, Arkadiusz 13
 AM. 135
 AS. 136, 231
 Asiński, Wojciech 50
 Asztemborski, Jarosław 246
 BeeS. 198, 279
 Berezowski, Andrzej 137
 Bielińska, Kamila 12
 Bijak, Bartosz 80
 Bińkowska, Anna 265
 Bochus, Krzysztof 265
 Boczkowska, Alina 199
 Bogucka, Agnieszka 266
 Braun, Krzysztof 43
 Burzyńska, Karolina 98-9, 133, 168-9, 188, 195, 202-3, 232, 241, 267-8, 298
 Bziuk, Justyna 1
 Chabowski, Grzegorz 116
 Chlewiński, Zbigniew 71
 Ciszewski, Marcin 265
 Czajkowski, Grzegorz 75, 204, 244, 245, 253, 257, 280-1
 Czekał, Jan 138
 Daniel, Katarzyna 273
 Danieluk, Jacek 205-6
 Dąbrowska, Gabriela. zob. Nowak-Dąbrowska, Gabriela.
 Dąbrowski, Paweł 11
 Deja, Monika 51
 Domagalska, Teresa 67
 Dwojnych, Andrzej 23
 (eg). 176, 207
 (ek). 177, 208
 Falzmann, Zuzanna 15
 Feluś, Robert 139
 Figurski, Paweł. 140
 Furman, Tomasz 141
 Gadomski, Witold 142
 Gadowski, Witold 143
 Galiński, Jacek 265
 Gasik, Małgorzata 237
 Girowicz, Ewa A. 265
 Głowacka, Mariola 41
 Gołębiowski, Grzegorz 39, 77, 92, 100, 124
 Gołygowska, Małgorzata 269
 Gontarz, Jerzy 9
 Gorczyca, Agnieszka 189
 Górczyk, Wojciech Jerzy 282
 Górecki, Michał 69
 Górska, Ewa. 81
 Grabowski, Zbigniew 270
 Gradowski, Adam 64
 Greń, Aurelia 65
 Grochal, Renata 144
 Grochowska, Anna 3
 Grotte, Jolanta Maria 261
 Gryn, Magdalena 145
 Grzybała, Jacek 73
 Gutowski, Cezary 255
 Hłaskowa, Jadwiga 94
 Hućko, Marta 256
 I.W. 146
 J.W. 146
 (jac). 210-1
 Janas, Agnieszka L. 96
 Janiak, Radosław 112
 Jaroszewski, Marcin 237
 Jarząbkowska, Natalia 264
 Jax, Joanna 265
 Jędrysiak, Marcin 265
 Justyńska, Teresa. zob. Radwańska-Justyńska, Teresa.
 Kachel, Maria. zob. Kotowska-Kachel, Maria.
 Kacprzak, Izabela 196
 Kalinowski, Jacek 265
 Kalinowski, Jan Ryszard 116
 Kappes, Aleksander 148
 Karmasz, Wojciech 92
 Kieraciński, Piotr 236
 Kinalska, Eliza 213-5
 Kłobukowski, Paweł 7
 Kłodawski, Krzysztof Wacław 121
 Konarska-Pabiniak, Barbara 113-4
 Koncman, Maciej 265
 Kondzińska, Agata 149
 Kordala, Tomasz 38
 Korwin-Szymanowski, Michał 127
 Koska, Jan 265
 Kotowska-Kachel, Maria 94
 Kowalczyk, Zofia 242, 274
 Kowalska, Iwona. zob. Typiak-Kowalska, Iwona.
 Kowalski, Artur 150
 Kowalski, Jan Edmund 265
 Kozakowska, Katarzyna 3
 Kozanecki, Arkadiusz 125
 Kozdęba, Bartosz 265
 Kozłowska, Ewa 1
 Koźlik, Julia 163
 Kraśniewski, Piotr 67
 Krawczenko, Małgorzata. zob. Lortsch-Krawczenko, Małgorzata.
 Krempeć, Rina 265
 Kruszewski, Zbigniew Paweł 236
 Kubacka, Magdalena 216
 Kucharczyk, Katarzyna 151
 Kućko, Wojciech 283
 Kunavar, Marta Alicja 89
 Lesiuk, Remigiusz 182
 (lesz). 118, 128, 262, 277, 284
 Leszczyński, Zdzisław 126
 Lewandowska, Anna 58, 78, 84, 87, 101, 107, 110, 129, 217-8, 223, 230, 271-2
 Lewandowska, Danuta 183-4
 Lipińska, Wiesława 24
 Lortsch-Krawczenko, Małgorzata 94
 Łazarewicz, Cezary 62
 Łepkowski, Paweł 111
 Łęcki, Wojciech 263
 M 63
 Majorczyk, Bartosz 265
 Malczyk, Dariusz 29
 Małeczka, Agnieszka 88, 178, 285-7, 289, 296
 Marciniak, Jola 134, 165, 193, 219
 Marzec, Tomasz 257
 MAT. 90
 Matuszewska, Anna 6, 83, 91, 95, 189
 Mazurska, Wiesława 1
 Michalski, Sergiusz 60
 Michnik, Adam 13
 Nowak-Dąbrowska, Gabriela 130
 Nowak, Rafał 179
 Nowakowski, Andrzej 76, 107, 170, 222-3
 Nowogórski, Przemysław 115

Nycek, Jan Bolesław 21, 32, 61, 85, 175, 222
Obajtek, Daniel 153
Odolczyk, Marcin 17
Oksińska, Barbara 161
Olender, Daniel 42
Omachel, Radosław 144
Opiatowski, Ryszard 154
Opolski, Krzysztof 26
Osiński, Wojciech 258
Pabiniak, Barbara. zob. Konarska-Pabiniak, Barbara.
Pacuski, Michał 185
Papliński, Andrzej 18
Pawlak, Maciej 157
Pawlaszczyk, Adam 16
Pawłowicz, Jacek 59
Piętka, Włodzimierz 54, 66, 72-4, 88, 286-290, 292-3
Piotrowski, Jerzy 248
Pleczyński, Wiktor 233, 235, 278
Pogodzińska, Sylwia 264
Próchniewska, Maria 273
Puzio, Agnieszka. zob. Teterycz-Puzio, Agnieszka.
rad. 239, 291
Radwańska-Justyńska, Teresa 173, 190, 234, 240, 249
Rączkowski, Jan 175
RED 82
Robak, Waldemar 275
Rokita, Agata 9
Rumiński, Robert 250
Rzeszotarska, Agnieszka 83
Rzeszotarski, Jan 251-2
Sadowski, Arkadiusz 164
Samborski, Mariusz 122
Samul, Hubert 3, 186
Sekelecka, Sylwia 17
Sepioto, Mariusz 160
Seweryniak, Henryk 292-3
Sidorowicz, Jarosław 140
Skierski, Leszek 295
Skrzydło, Jacek 148
Smoliński, Leszek 294
Smuk-Stratenwerth, Ewa 180
Sobecki, Czesław 53
Sobieraj, Leonard 245
Sobociński, Bogusław 191
Sobociński, Michał 70, 264
Stachurska, Agnieszka 40, 233, 102-3, 108-9, 166, 226-7, 235
Stogowska, Anna Maria 123
Stolarczyk, Tomasz 117
Stratenwerth, Ewa. zob. Smuk-Stratenwerth, Ewa.
Stratenwerth, Ewa Smuk. 180
Struzik, Adam 228
Strzała, Marek 265
Syperek, Anna 17
Szaliński, Grzegorz 131
Szat. 299-300
Szatkowska, Lena. 55, 64-5, 86, 97, 181, 243, 276
Szatkowski, Tomasz 47

Szłęczak, Dariusz 161
Szmigiel, Kamila 265
Szpala, Iwona 149
Szymanowski, Michał. zob. Korwin-Szymanowski, Michał.
Szymański, Krzysztof 20
Świerzyńska, A. 167
Świętek, Edyta 265
Świsłowski, Kacper 162
(t) 158
Teterycz-Puzio, Agnieszka 119
Trojanowska, Edyta 179
Typiak-Kowalska, Iwona 1
Umiński, Michał 125
Uryga, Alan 259
Usakiewicz, Krzysztof 265
Utkin, Joanna 93
W.O 200, 209, 225
Waluś, Konrad Jan. 56
Wawrzyńczak, Aneta 104
Wąsowski, Maciej 260
Węgrecki, Józef 163
Wichowa, Maria 132
Wielechowska, Małgorzata 25
Wiśniewska, Karolina 194
Wiśniewski, Janusz 52
Wiśniewski, Krzysztof 259
Wiśniewski, Michał 49
Wójcicki, Kazimierz Władysław 132
Wójcik, Marcin 105-6
Zakrzewski, Andrzej 174
Zaremba, Szymon 79
Zawadka, Grażyna 196
Zawadka, Marcin 229
Zawadzka, Beata 95
Zbińkowska, Dorota 30
Zboralski, Łukasz 153
Ziembicka, Małgorzata 187
Zientek, Sylwia 265
Zięba, Krzysztof 18
Ziętek, Janina 27
Ziętek, Krystian 115
Ziółkowska, Emilia 237
Zyglewski, Zbigniew 120
Żurawicka, Paulina 197
Żylińska, Marzena 237

Powyższy wybór jest częścią Bibliografii Mazowska Płockiego w całości dostępnej online na stronie www.ksiaznicaplocka.pl

Opracowanie:

Justyna Bziuk, Ewa Kozłowska,
Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

09-400 Płock, ul. Kościuszki 6
Tel. (024) 268 00 21 lub (024) 268 00 25
e-mail: dib@ksiaznicaplocka.pl

LISTA RECENZENTÓW KWARTALNIKA „NOTATKI PŁOCKIE”
W 2021 ROKU

dr Andrzej Dwojnych
dr Grzegorz Gołębiewski
dr Michał Kacprzak
prof. ucz. dr hab. Andrzej Kansy
prof. ucz. dr hab. Zofia Kuźniewska
dr Tomasz Piekarski
dr Waldemar Podel
dr hab. Anna Maria Stogowska
prof. dr hab. Janusz Szczepański
dr Mariusz Żuławnik

NASI AUTORZY

BARBARA FELIC

- dr nauk ekonomicznych, zastępca dyrektora ds. studiów w Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych Politechniki Warszawskiej Filia w Płocku

GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI

- dr nauk humanistycznych, nauczyciel historii w III LO w Płocku, wykładowca w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, wiceprezes Towarzystwa Naukowego Płockiego, redaktor naczelny „Notatek Płockich”

STANISŁAW PAWLAK

- mgr inż. elektryk, były radny Miasta Łęczycy oraz wicedyrektor w Zespole Szkół Zawodowych, autor lub współautor wielu publikacji dotyczących Łęczycy, przewodniczący Łęczyckiego Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego

WŁODZIMIERZ SERAFIMOWICZ

- mgr inż. budownictwa, absolwent Politechniki Warszawskiej, były członek kadry kierowniczej m.in. PBP Petrobudowa i Wojewódzkiej Dyrekcji Dróg w Płocku, członek wielu branżowych organizacji jak: PZITB, NOT, TNIPB oraz Towarzystwa Naukowego Płockiego

BARTOSZ WIŚNIEWSKI

- mgr filologii polskiej, starszy bibliotekarz w Bibliotece Miejskiej im. Jana Kasprowicza w Inowrocławiu, autor opracowań o charakterze naukowym i popularnonaukowym z zakresu historii, historii literatury i bibliotekoznawstwa

PRZEMYSŁAW ZIELIŃSKI

- mgr administracji, kustosz w Bibliotece Uniwersyteckiej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, zainteresowania badawcze to biografistyka

Autorki Bibliografii

- Justyna Bziuk, Ewa Kozłowska,
Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska